

תַּאֲרֵךְ תַּאֲרֵךְ
שְׁמוֹת \$\$\$\$\$
וַיִּקְרָא וַיִּקְרָא
בְּמִדְבָּר #####
זָבִיבִים זָבִיבִים
קָלֵל *****

מחולק
חינם

הָבָה לְהָבָא
כתב עת לספרות ניסיונית

גיליון 00025: חורף 6-02025

עורך: עודד כרמלי
מערכת: יואב עזרא, ג'רמי פוגל, רעואל שועלי, גל עזרן,
עמנואל יצחק לוי, נדב נוימן, שני פוקר, נח אנגלהרד, יונדב פרידמן,
תמר רפאל, ספיר יונס, ג'ושוע כהן ועומר ולדמן
עיצוב ודימויים: עידן אפשטיין (idannn.com)
עימוד: עמית בן־חיים
עריכת לשון: עומר ולדמן
ניקוד: אלירן לוי

~~~~~  
**כל הגיליונות להורדה:** [havalehaba.co.il](http://havalehaba.co.il)  
**פייס:** הבה להבא | אינסטגרם: @hava\_lehaba  
**מייל:** [havalehaba@gmail.com](mailto:havalehaba@gmail.com)  
~~~~~

גיליון זה רואה את האור בעזרת משרד התרבות והספורט
ומועצת הפיס לתרבות ואומנות

די כבר לסחוט את הלימון המצומק הזה כדי להכין עוד כוס תה פושר: לישראל יש מיליארד בעיות – חופש הביטוי אינו אחת מהן.

אתם קוראים הארץ? האם יש גנאי במילון העברי שלא יוחס שם לבנימין נתניהו? עזבו הארץ, אתם קוראים הבה להבא? את גיליון 23 פתחתי במילים "הכלב הנרצע מיקי זוהר". אלה המילים הראשונות בגיליון! וכן, אחר כך התייחסתי לקערת הבוזו שלו. ואתם יודעים מי תומך בהבה להבא? מיקי זוהר! כי כפי שמבין כל אדם שצלח את גיל ההתבגרות בהצלחה, זה לא הכסף של מיקי זוהר, מיקי זוהר לא קורא הבה להבא, יש ועדה (שבואו, גם היא כנראה לא קוראת הבה להבא), יש קריטריונים, ומי שעומד בקריטריונים – ולא עובר על החוק – מקבל תמיכה.

פעם היה משורר מחורבן בשם יבי (שם העט של יונה בן יהודה). יבי הזה היה כותב שירים מחורבנים נגד הכיבוש ומוכר את הספרונים המחורבנים שלו בהוצאה עצמית מחוץ לצוותא, לסינמטק וכולי. וכמדומני היה זה עמוס קינן שאמר: הלוואי שיפרוץ כבר שלום כדי שנוכל להגיד סוף־סוף ליבי שהוא משורר מחורבן!

ובכן, לאחרונה נכחתי בפרמיירת 'כן!' של נדב לפיד. גילוי נאות: אני חושב שנדב לפיד במאי מעולה, מהטובים בדורו, ושהשחקן הראשי אריאל ברונז, פרפורמר משכמו ומעלה, עשה עבודה מדהימה. אני רבע־מיוודד עם שניהם. אבל הסרט מחורבן. מה זה מחורבן? הוא בלתי צפוי. כמו שידוע בליבו כל מבקר שהילל אותו. כמו שהזהיר אותי כל חבר שמאלני – אבל בפרטי, במחשכים. כי כולם מחכים שיפרוץ שלום כדי להגיד את האמת.

בקיצור, לפני ההקרנה עולה לפיד ומתנצל רפות שהוא אינו אוהב לדבר לפני סרטים, שהוא אוהב לתת לסרטים לדבר בזכות עצמם. זה כמובן קשקוש מוחלט. הוא אוהב לדבר. הוא רוצה לדבר. הוא מקווה שהדברים שישא על בימת הסינמטק, מול אולם חציריק שגילו הממוצע עמוס שוקן וגדעון לוי – שישבו שם כמובן – יצוטטו אחר כך איפשהו, שתהיה סערה בכוס־ה־פּוֹשֵׁר־לִימוֹן־מְצוּמָק, כדי לחשק את השמאלנים לאהוב את סרטו, לצפות בסרטו.

"פשיסט", קרא לפיד לזוהר והאשימו בסתימת פיות. אוקיי, מתחיל הסרט – ומה מופיע בקרדיט הראשון? משרד התרבות! תראו מה זו סתימת פיות: המדינה תומכת בסרט שלך, ואחר כך תומכת בסינמטק שמקרין את הסרט שלך, וקונה את המיקרופון שבו אתה קורא לגורם המממן "פשיסט". מינימום גרמניה הנאצית!

מעניינות הרבה יותר הן שקופיות שתיים ושלוש בסרט, שהראו שלא רק ישראל תמכה בסרט – אלא גם צרפת, גרמניה וקפריסין. קופרודוקציה. הסרט – למי שלא צפה, ואף אחד לא צפה – מספר על מוזיקאי ועל אשתו הרקדנית שמוכרים את גופם ואת נפשם בישראל מסואבת, מיליטריסטית ובעיקר אסקפיסטית. הם רק רוצים לרקוד בתל אביב, וללכת לים, ולעשות אהבה, אבל מה לעשות שכל כמה סצנות יש פוש בטלפון – המוזיקה נעצרת בחריקה, פעמונים מצלצלים – על בניין בעזה שנחרב על כך וכך יושביו.

יסלח לי לפיד, אבל רק אדם שחי בפריז יכול לתאר את המלחמה בעזה כעניין רחוק, כאיזו וייטנאם. על מה הוא מדבר בכלל? כולם שמעו את הפיצוצים. החלונות רעדו יום ולילה. חצי מדינה התגייסה. אסקפיזם? הלוואי. לא היה לאן לברוח. אפילו טכנית: לא היו טיסות. לא היה גליל, לא היו חלקים מהנגב.

אבל מה אני נטפל לריאליזם שלו? זכותו המלאה של לפיד לביים סרט אנטי־ריאליסטי בנוסח פליני. כך הוא רואה את ישראל (מפריז). כך הוא מרגיש (בפריז). מה זה זכותו? חובתו כאומן.

אולם דבר אחד אינו נסלח: לכל אורך הסרט – שאורכו כמדומני 4,000 שעות – פעם אחת הזוג התל אביבי הזה לא מקבל פוש על 12 ילדים דרוזים שטיל חיזבאללה איידם במגדל שמס; פעם אחת הזוג התל אביבי הזה לא יורד למקלט בגלל קסאם מעזה; פעם אחת הזוג התל אביבי הזה לא יורד למקלט בגלל כטב"ם מתימן; פעם אחת הזוג התל אביבי הזה לא מסתגר בבית בגלל מטורף עם סכין שקרא יותר מדי קוראן; פעם אחת הזוג התל אביבי הזה לא תופס מחסה בבית קפה כי שני ערבים עלו לרכבת הקלה עם נשק קל.

למה? כי אם לפיד היה משמיע אזעקה אחת – אחת! – בין כל הפושים מעזה, הוא לא היה מקבל יורו שחוק מצרפת ויורו שחוק מגרמניה ויורו שחוק מקפריסין. כי בישראל לפיד יכול לבקר את ישראל ולבקש כסף מישראל, אבל בצרפת לפיד אינו יכול לתמוך בישראל ולקבל כסף מצרפת; ובגרמניה היו מחרימים את סרטיו; ובקפריסין היו מפגינים מחוץ לאולמותיו. כי ישראל היא המקום היחיד בעולם שבו מותר ליהודי לבטא את כל קשת דעותיו. אלה גבולות חופש הביטוי של יהודי: במדינתו זכותו לבקר את מדינתו, ובחול"ל שומה עליו לבקר את מדינתו.

לכאורה כל הסערה הזוֹטא־זוֹתה הזאת התחוללה כי מיקי זוהר איים לבטל את המימון לפרסי אופיר, אחרי שהם הוענקו לסרט מחורבן אחר שאיש לא צפה בו אבל כולם תומכים בו "רעיונית". מה לעשות שגם כלב נרצע – חבר בממשלת הדמים האחראית לטבח הגדול ביותר ביהודים מאז 1945 ולמלחמה הביזיונית בעזה – צודק פעמיים ביום: רק סרט אנטי־ישראלי כמו 'הים' (ילד מרמאללה רוצה לראות את הים) יכול לזכות היום בפרסי אופיר. ומה מצחיק? שאחר כך מבקרים את השר משמאל על כך שהוא לא צפה בסרט אלא רק בקליפים מתוכו (למשל הקטע שבו הילד ומשפחתו מיידים אבנים על חיילים). משמאל! כלומר גם המדינה מתערבת לנו בתכנים, וגם באיזה קטע השר לא ראה את הסרט שלנו?

חזרה למשורר המחורבן יבי. זאת לא אשמתו שהוא משורר מחורבן, זאת אשמת חבריו שלא אמרו לו שהוא משורר מחורבן – כי השמאל תמיד מבכר את המטרה על פני האמת, ובכך גם מחטיא את המטרה וגם חוטא לאמת.

עם שחרור צרפת ב־1944 כתב סארטר שתקופת הכיבוש הנאצי הייתה המאושרת בחיי הפריזאים, כי כל פעולה קטנה, כל מחווה־זוֹטא של התנגדות, נטענה במשמעות גורלית. ועכשיו מה? עכשיו אפשר לעשות הכול, יש חופש, ועם חופש באה אחריות. **אלא שהשמאל אינו רוצה אחריות, ולכן עליו להכחיש את החופש.** כי כולם רוצים להיות "מורדים". כי כולם רוצים להיות "דיסידנטים". כי כולם רוצים להיות "הילד הרע של עולם ה" – ולטרוק את הדלת על אבא (אף אחד אף פעם לא רוצה להיות האבא).

אינני פוטר את מיקי זוהר (הכלב הנרצע). לא במקרה הוא תומך – וימשיך לתמוך – בפרפורמנס ה"מחאה" המחורבן, אלא מפני שמלחמות התרבות האידיולוגיות משרתות אותו. הלא הימין שונה במדיניות פנים וחוץ, שונה בכלכלה ובתחבורה, ואחראי לטבח הנורא ביותר ביהודים מאז השואה ובפלסטינים מאז הנכבה. אבל הוא צודק שיבי משורר מחורבן, מה לעשות. ואז השמאל חייב להגיד שיבי משורר מצוין. ואז הימין צודק שוב שכל השמאל צבוע. וככה שנה אחרי שנה, שנה אחרי שנה סוחטים את הלימון המחורבן הזה עד תום (עד תומנו). ובינתיים מתנחלים שורפים חצי מיהודה ושומרון.

עודד כרמלי

עצם היש

10	תשדורות מלוויין ריגול
18	שיר: חלום	שני פוקר
19	שיר: הארמדיל שר בגן החיות	עמנואל יצחק לוי
20	איזהו כובש? הגונע בקלקו	יונדב פרידמן
22	סיפור: במחנה	ג'ושוע כהן
51	שתי סונטות?	עמית בן עמי
52	שיר: אוטוביוגרפיה	אריאל גל
54	סיפור: אדם לא שקט	תמר רפאל
69	שיר: תמהה על הקינון ההפוך	גל עזרן
72	ארבעה שירים	יואב עזרא
74	שלושה שירים	שגיא אלנקה
75	שיר: כשאתה מוצא שהדבר יפה	אייל שלום
76	מסה: יש להניח שמשה, לו היה קיים, אונן	ג'רמי פוגל
88	מערכון: יפיחודוב שמי	איתמר פרס
90	שירי יחסים	מישל פלצ'יק
92	שיר: ובינתיים	ספיר יונס
93	שיר: סירובים	עומר ולדמן
94	שיחה: "אין יצירת אומנות בלי חיים פנימיים"	חדוה הרכבי
106	מילים אחרונות: צוואות, הספדים ושירי זיכרון בספרות העברית	העברג'רד

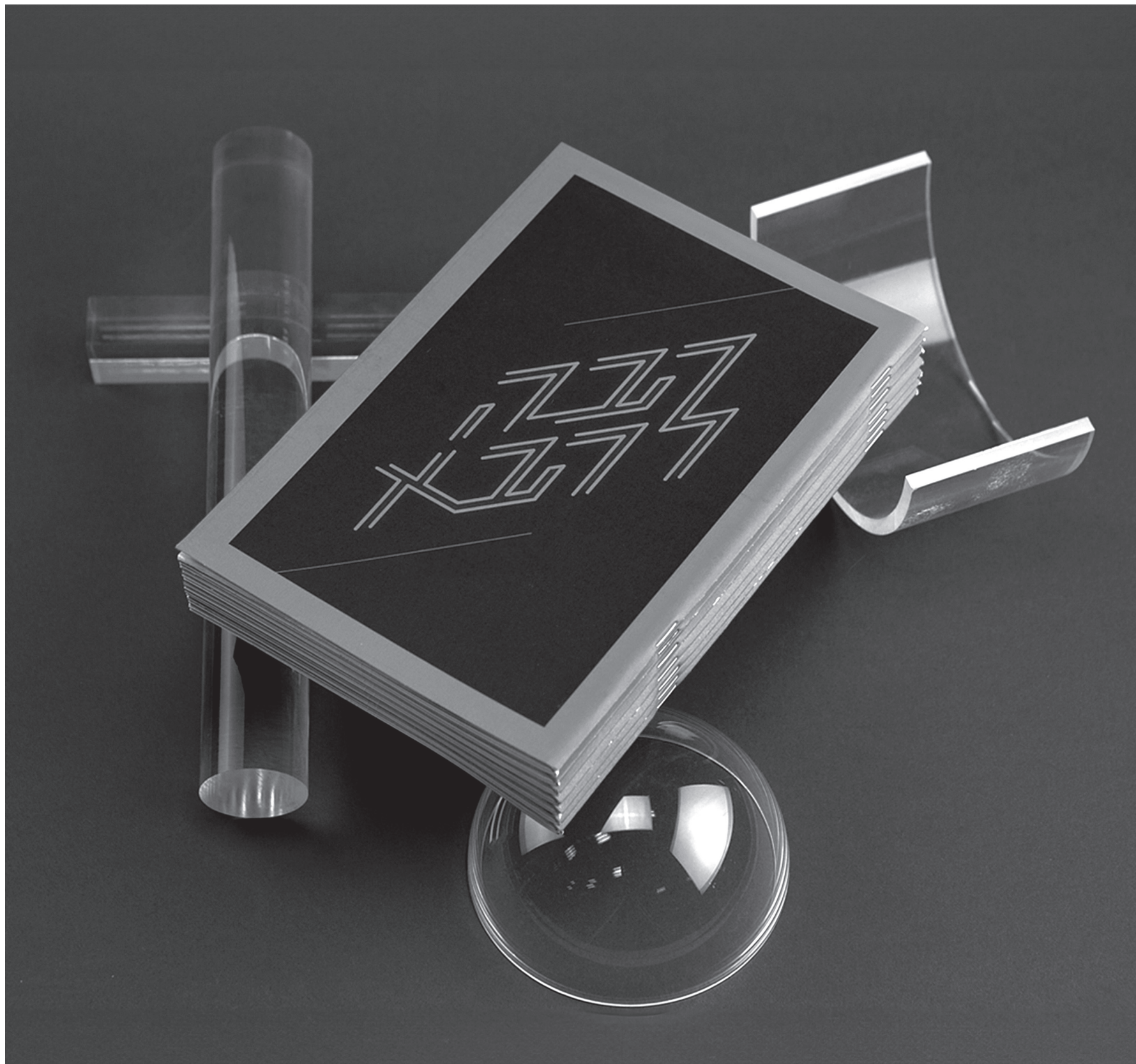

רוצה לקבל כל גיליון חדש של הבה להבא - עז הבית ובחינים?

פשוט לסרוק אותי!

לא לפחד מספרות ניסיונית!
לתת יד לאוונגרד!

בסימן שתיקה

שירה סתווית ברשת החברתית

אני שותקת לא כי אני בוחרת לשתוק, אני שותקת כי השפה עצמה במשבר. שפת השירה ושפת היום-יום, שתיהן נאלמות דום. ואני איתן. אני שותקת בפייסבוק ובהארץ ספרים. בשבוע שעבר שתקתי כפולה אצל ציפר. שתיקתי רועמת, מחרישת אוזניים. לפעמים כואב לי לא לשמוע את עצמי, אבל אינני מעיזה לפצות פה אלא מתעטפת בה, בשתיקה, כבפוך כבד. לפעמים אני נרדמת בשתיקה העוטפת ומתחילה לנחור מתוך שתיקה. כך, אפופת שתיקה, התראיינתי למיה ויובל. מתחתי ביקורת על עצם קיומן של תוכניות תרבות בעת הזאת, שתרבות לא תכירנה. אבל ביקורתי הייתה חרישית ובעיקר שותקת. שתיקה כבדה, שתיקה שנופלת. השתיקה כהודאה דמיא. הלא המילים מתגמדות ומגמדות. המילים מתבטלות ומתפתלות. אין עוד מה לומר. המילים מאבדות מכוחן, מחיותן. הן עצמן שותקות. הינה, אני קוראת שיר פרי עטה של נוית בראל ומתכווצת מבושה. שתיקתי רמה כפליים משלה, ואף על פי כן לא שתקתי אצל זרט מאז מוסף החג. אבל אינני צועקת או מקימה מהומה. לכל היותר צעקה הפוכה, שכמוה כשתיקה. רגע אחד שקט בבקשה, אני רוצה לשתוק דבר מה. אותי לא ישתיקו, אתם שומעים?

$\frac{10}{128}$

$\frac{11}{128}$

גברים יקרים, הגיע הזמן שתכירו בפריבילגיות שלכם

ד"ר דנה אולמרט

דיי! מספיק!! גברים יקרים, אני ד"ר דנה אולמרט ואני אומרת לכם שהגיע הזמן שתכירו בפריבילגיות שלכם. כחלק מהמחקר שלי על יונה וולך, שהייתה בת, גיליתי לתדהמתם!!!! שהיא מעולם לא זכתה בפרס ראש הממשלה, כמו שאבא שלי היה ראש הממשלה. למה?? סליחה, ולמה?? בשיר של יהודה עמיחי, שהיה בן, הוא כותב "עצוב הוא להיות / ראש העיר ירושלים. // ... / מה יעשה בה? / יבנה ויבנה ויבנה". אבל סליחה, למה לא ראש ולא ראשת?? ראשת העיר לא יכולה לבנות ולבנות ולבנות?? כמו שאבא שלי היה ראש העיר ירושלים. זאת נקודת עיוורון שלכם בנים!!!! אני חושבת שכל בן צריך להגיד איך הבניות שלו עזרה לו להתקדם בחיים, על חשבון אחרים. ות: כל מי שאבא שלו היה שר האוצר, כל מי שאבא שלו היה שר הבריאות או ממלא המקום של שרון (למה לא ממלאה??), צריך להודות ולהגיד שאולי זה עזר לו לקחת את המקום של מישהי. מ.ו יותר מוכשר. יש מנגנונים של כוח!! שהם כמו!!! שהם כמו שוחד.

מקור ראשון והצור השבועי גאים להציג: כוכבים בתחת

והארץ תשקט. יהודים בני גבירים,
 בשמחת עניים וביגון עשירים
 (עניים?! פוי, אליטה מרקסיסטית אולת!
 זנוניה יעידו כבשה ואילת
 שקד, וגם פורום קהלת),
 מול חוות המגדלות רק פרות מוזרים,
 בדיוק כמו וירג'יניה בשנות העשרים,
 כפצירה בנדון נצורה הפצ"רית,
 צנגאוקר מבונקר כה צר היא מפצרת,
 תמוש יועמ"שית
 כאמש מממש
 חייה, נפשה, היא שומרת,
 ובאבחות פגזים, הרוגי תמוזים,
 נגוזים ונזים ערבים,
 סמולנים גוססים נרגזים, והוזים -
 "אל - תתנו - להם - תקציבים -",
 כבר עומד המקדש, ומשיח דנדש ---
 זוהי עת העתים
 לתחית המתים!!!

נומי דרה, בא הקא,
 נום מוסר נוצרי מוצא,
 קומו נא שוכני עפר
 שוא חומה נציב בספר!
 ברוך גולדשטיין עם כהנא
 זחלים כאיגואנה,
 והנה כבוא המן
 בא גם נתן אלתרמן!

ויזעק המשורר "הו צורי ערלים!
 איזה עול עוללתם, עובדי אלילים!
 עוד בקאסם הזהרתי מעל הדפים:
 עוד תבוא אל ספכם סופיות הספים!"
 אז תשאל האמה: "מי שלם לך כסף?
 אהוד ברק או יצחק מודעי?
 תרגיע. תה כלה מגש הכסף
 שעליו הוקם כתב העת יהי!"

$\frac{13}{128}$

$\frac{12}{128}$

מדורי (דורי מינורי ממליץ על עצמו)

ענוה בשירה: השבוע אני רוצה להגיד לכם שאני לא מאמין בענוה בשירה.
 ענוה היא גאוותנות במסווה!
 גילוי נאות: אני עורך בגאווה את המדורי – דורי מינורי ממליץ על עצמו:

מדורי (דורי מינורי ממליץ על עצמו)

הפעם אני רוצה לחרוג ממנהגי ולהמליץ לעבור משירה לפרוזה. המעבר אינו פרוזאי כמו שחושבים:
 גילוי נאות: אני עברתי משירה לפרוזה בהצלחה רבה:

מדורי (דורי מינורי ממליץ על עצמו)

האמת? הופתעתי מהשאלה שהפנה אליי כתב העת החשוב די נויה שייסה לגבי מקורות השראתי.
 אני מקורות השראתי:

מדורי (דורי מינורי ממליץ על עצמו)

הפעם אני רוצה לחרוג ממנהגי ולהמליץ על משקופים. כן, כן – משקופים:
 אפשר להישען עליהם כשמצטלמים לפרנקפורטר אלגמיינה צייטונג.
 אין בעד מה:

מדורי (דורי מינורי ממליץ על עצמו)

השבוע אני ממליץ לכם להירשם לקורס שאני מעביר באוניברסיטה על שירה מינורית. זה תענוג: תראו איזו שאלה מעניינת נתתי לסטודנטים במבחן: "כתוב את דעתך המנומקת על הקביעה הבאה: המשורר החשוב ביותר היום בזכות הבנתו את הצליל הוא דורי מינורי".
 לא תאמינו אילו תשובות מאלפות קיבלתי!!
 גילוי נאות: הציטוט בשאלת המבחן הוא ציטוט שלי. ואני המרצה בקורס על שירה מינורית ועוזר ההוראה גם כן!

$\frac{15}{128}$

$\frac{14}{128}$

הדואופול – שיחה מלב אל לב על הצומת שבין ספרים ומזרחים

סן: נמצא איתנו היום משורר נפלא ונהדר ומזרחי
חתוכה: תודה רועי, אתה צודק, אנחנו היום עושים משהו מיוחד. מראיינים אותך
סן: אותך
חתוכה: אותך
שניהם מתחילים לדבר יחד: אז יצא לך ספר
סן: סלח לי, אתה ראשון
חתוכה: לא, אתה ראשון
שניהם: תודה רבה לך
שניהם: אוי סליחה סליחה, באמת אתה ראשון
שניהם: אתה ראשון
 [שתיקה, מנסים לארגן את מחשבותיהם]
שניהם [במהירות]: יש לך ספר חדש
שניהם: שיט!
סן: יצא לך ספר חדש וילדי תימן
חתוכה: כן, המשפחות מחכות עד היום לתשובות, הלב נשבר, בהוצאת כרמל
סן: איפה הליכוד ושי"ס שאמורות לייצג אותנו? אני יודע שהספר שלי ברשתות, דיגיטלי בעברית
חתוכה: הקיבוצים, פרס אצ"ג
סן: מירי רגב, בית ביאליק
חתוכה: כל כך נכון
סן: אתה רוצה להחליף את האליטות?
חתוכה: החלפתי. זה זוג חדש
סן: תתחדש. הכי מגיע לך

16
128

אמר ארמדיל:
 כל ילדה בגן החיות יכולה הייתה להיות אשתי -
 אלמלא הטפיר.
 כל ילדה בגן החיות מתכופפת, גוהרת, גוחנת -
 לעבר הטפיר.
 כל ילדה בגן החיות לו שמעה את שפתי,
 לו נתנה להסביר,
 אף הכל כה מהיר ואין זמן להסביר
 בטרום טפיר.

מה אמר ארמדיל: אמר - ארעימה!
 מה אמר ארמדיל - אמר, אמא אמא!
 שיר שריון לי יש, חף טפר, ציף צפרון,
 אף אין בי נפש אני, אין בי נפט,
 במחלות שלי כלם מתים,
 במחלות שלי כלם חדלים.

מה אמר ארמדילו: אמר: אלו אלו
 קאלו אמר: מי לו, קאלו עדר מריא לו,
 ולא עדר, ולא מריא, ולא יאהב, ולא ימריא, ולא נודד,
 כל כך הרבה מבקרים בלבי,
 וצדיו כל כך בודד.

$\frac{19}{128}$

$\frac{18}{128}$

חלום פוקדני ליל מליל רודף על יצועי
 אני בשול הפביש ושם מעבר זוגתי
 לשעבר עולה באש.
 עלי לעוט אל עבר, לחצות להצילה
 אף גודד מכוניות וזוגתי שמתכלה
 ולא יוצאת הקשת ולא דובר הפיל
 ואף אחד אינו צועק שזה תרגיל
 ודמותה נטרפת, נטרפת עד בלוטה
 ונדעתי אובדת, אובדת כי מותה
 של זוגתי לשעבר יביא עלי את קצה נפשי:
 זילות היום, אבדן הטעם, בקר רע, לילות של סחי.
 אני רוצה לשמר על צלם זו שארגנה
 סך חלקי
 והיתה לי אימתנית
 כמו שארית אמנותי
 כחבל שלופחני - עלי להצילה
 כזכר שאוכלני - עלי להצילה
 ואז דממה דקה דקה ושרה מקהלה:
 "טפשה טפשה טפשה
 שלא קראה הספר
 כדי להצילה עליך להפכה לאפר"

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

את יצועו, החובש את משכבו, החובש את ערשו, החובש את דפוסו, החובש את בחילתו, החובש את זולתו, החובש את רעהו, החובש את אישו, החובש את עציריו, החובש את אבדנו, החובש את רוקותו, החובש את פרקו, החובש את עריקיו, החובש את עמלצו, החובש את גבורתו, החובש את יצרו

הכובש את בנו, הכובש את חנוכו, הכובש את בינתו, הכובש את שפיותו, הכובש את לפתו, הכובש את כרובו, הכובש את פתו, הכובש את כבושו, הכובש את עמו, הכובש את גרוחתו, הכובש את טחולו, הכובש את כתפו, הכובש את כלובו, הכובש את אמו, הכובש את פעלו, הכובש את צניעותו, הכובש את בושתו, הכובש את דראונו, הכובש את קלמחו, הכובש את קלפתו, הכובש את ניצוצו, הכובש את תכלתו, הכובש את קנקנו, הכובש את כבשתו, הכובש את פעיתו, הכובש את פנקסו, הכובש את לכתו, הכובש את ערלתו, הכובש את מילתו, הכובש את מנייתו, הכובש את מינוסו, הכובש את זקתו, הכובש את בטוחו, הכובש את רביתו, הכובש את גמלאותו, הכובש את הליכונו, הכובש את אגשורו, הכובש את לוסטרלו, הכובש את בצקתו, הכובש את תותבתו, הכובש את גליצרינו, הכובש את פחילו, הכובש את אסלתו, הכובש את קבתו, הכובש את הרעלתו, הכובש את קלקולו, הכובש את שחיתו, הכובש את מדתו, הכובש את סדומו, הכובש את לחותו, הכובש את אורו, הכובש את זיומו, הכובש את סביבתו, הכובש את איכותו, הכובש את הבטחתו, הכובש את כזבו, הכובש את שקרו, הכובש את עדותו, הכובש את גביתו, הכובש את ברו, הכובש את תוכו, הכובש את בועתו, הכובש את תאו, הכובש את זרעו, הכובש את ודיו, הכובש את גרעינו, הכובש את קרומו, הכובש את רביתו, הכובש את מעצרו, הכובש את שמשו, הכובש את גזעו, הכובש את אריחתו, הכובש את חטרו, הכובש את תורתו, הכובש את בטולו, הכובש את חצנו, הכובש את קפולו, הכובש את דברו, הכובש את כובשו, הכובש את שמו, הכובש את שלו, הכובש את מגלתו, הכובש את גלדו, הכובש את נמקו, הכובש את נמוקו, הכובש את גדרו, החובש את מאסרו, הכובש את סופו, החובש את ראשיתו, הכובש את פגיעו, החובש את נגודו, הכובש את מחאתו, החובש את צמוקו, הכובש את חלקתו, החובש את פלצותו, הכובש את פצעו, החובש את לקוקו, הכובש את נשמתו, החובש את גלגולו, הכובש את מפרקתו, החובש את שברונו, הכובש את נקבו, החובש את מצמוצו, הכובש את אינטרקומו, החובש את שכנו, הכובש את מרקעו, החובש את רקיעו, הכובש את שפלו, החובש את גאותו, הכובש את דינו, החובש את חמרתו, הכובש את נשקו, החובש את פרוקו, הכובש את קלפו, החובש את מקוחו, הכובש את נתיניו, החובש את באושו, הכובש את גטו, החובש את כריתותו, הכובש

21
128

20
128

ה
ב
ה
ל
ה
ב
א

במחנה

ג'ושוע כהן

מאנגלית: ארז וולק

טבע האדם, כן. טבע־טבע, לא. לא מבין בזה. במסורת שאני שייך לה ורד הוא ורד, אבל רגשות מוציאים אותנו מן המסורת, הם מושכים אותנו מעבר לה, ובי יש רגש עמוק כלפי הטבע. אני מרגיש את חוסר העניין שלו בי, את חוסר האנושיות שלו ההולם את הריקנות הפנימית שלי; אני אוהב שהעצים שלו מצטרפים לכדי יער שמראה לי איך לנשום, והסלעים שלו מראים לי איך להתרכז. די לי בתחושות הבוסריות, הפיוטיות־רומנטיות האלה על הטבע ואני לא רוצה לדעת יותר מזה, בעיקר מפני שתמיד החשבתי את חיק הטבע למקלט מן הידע – חוף מבטחים של בורות שאפשר להימלט אליו כל אימת שחדשות העיר יורדות לחיי.

כך בהחלט היה בקיץ 2023. במבט לאחור, העונה ההיא אומנם נראית כמו תור זהב, או לפחות תור כסף – העונה השפויה האחרונה – אבל בחום ובלחות הממשיים של הרגע הייתי מדוכא. כל חבריי ברחו מזיעת העיר, ואותי לא הזמינו לשום מקום. כאילו כל זוג שהתמזל מזלם להחזיק בית בצפון מדינת ניו יורק או בהמפטונס בדיוק ילדו, ורווקים חשוכי בנים כמוני הפכו פתאום ללא רצויים:

שיהיה קיץ טוב, ניפגש בסתיו...

23
128

22
128

יצאתי מדעתי בחום הצמיגי, ואף על פי שלא ממש הצלחתי לגייס די עשתונות כדי לקנות מזגן חדש שלא דולף או להזמין חדר במלון או במלון דרכים או באופן כללי למצוא מקום ממוזג לפרוש אליו ולו לחופשה של סוף שבוע, מצאתי את עצמי מתחיל להרהר על בעלות בית. זה כשלעצמו יעיד על שפיותי המתערערת: העובדה שלא נפטרתי מהרעיון מייד אלא נתתי לו להתפתח כמו פריחה מעקצצת בעוד הזיעה גולשת במורד גבי. מקום משלי היה הפנטזיה. בית קטן אי שם באחוֹרִי. התפלשתי בהבל קירותי, פקקי העיר סאנו בחוץ, ובעיני רוחי ראיתי גדר זרדים, גג סכך, קירות אבן גסים באיזה אחו מוריק ששם אוכל לשבת, חרישי וצונן, ולחזור לכתוב. זאת הייתה כנראה כפייתיות. התמכרות. יש כאלה שמעשנים, יש ששותים ויש, כמוני, שגם וגם ותוך כדי זה, שעות על גבי שעות אבודות, סורקים נדל"ן ברשת, מעיינים במפות ובתוכניות מבנה, גוללים חדרים ואז, בניגוד לכל צווי השכל היותר ישר ואף כי ידם אינה משגת משהו אפילו רבע סביר, אפילו רבע עומד על תילו, לוחצים על הכפתור שיוצר קשר עם המתווך שפרסם את הנכס כדי לתאם ביקור.

זה הרגע שהקיבעון נעשה מסוכן, כשאתה נותן למפלצת שהשתלטה על חייך להשתלט על חייך של מישהו אחר – מתווך, בן אנוש שמחפרנס מעמלות.

וכך עשיתי לי מנהג: קמתי מוקדם, הפלגתי במעבורת לניו ג'רזי – שם זול יותר לחנות – ומשם נסעתי בכל הכיוונים – שטחי פרות, שטחי סוסים, אזורי ישנות משונים בגבולות פרברים טרמפיסטיים, וסטצ'סטר, איסטצ'סטר, על כל שעל צ'סטר, מעבר לערי האמבוי והפּרנסוויק אל עיירות הבורו והפּוֹרְד, אך בייחוד אל הפּיין באַרְנֶס, אותו מרחב אורנים ירוק, מבוצבץ ופראי שנראה לי הולם במיוחד, מקלט מהוסה, צפוף, רחוק וקרתני מכדי שיעניין את העיר, נטוש מעבר לאחרוני הקניונים והחניונים, מישור טלאים של ביצות וחולות לסירוגין, משובץ בחלקות העץ הנפוץ שנתן לו את שמו, העץ היחיד, בהערת אגב, שידעתי לזהות אי פעם, שעליו – אף על פי שלא ברור לי אם מחטי אורן נחשבות טכנית לעלים – אינם נושרים בסתיו ולעולם אינם מחליפים צבע.

המתווכים היו "תושבי האזור", אף על פי ששם ביערות, "תושב האזור" פירושו לפעמים שהם נסעו כשישים קילומטרים כדי לפגוש אותי. קבוצה רבגונית. היה איש מבוגר, רתך בגמלאות, שנחלץ מהטנדר שלו בעזרת שני מקלות ביליארד, נעזר בהם כבמקלות הליכה כשדידה בשטח, וכשאמרתי לו שאין צורך שיעלה איתי במדרגות, התרעם: "אתה אל תעשה ממני נכה ואל תנסה לעזור לי בעבודה שלי". היה גבר צעיר יותר, כחוש וזלוף עיניים, שילדותו עברה עליו בחווה סמוכה שלדבריו "לא גידלו בה כלום" ואשר, אחרי שניאץ במלוא פה את היערות ואמר שהאזור הוא "מבוי סתום" ו"נטול פוסיות", שאל אותי ישירות למה אני רוצה לעבור לשם. ואני עניתי באותה הישירות: "כדי לכתוב".

"אז אתה, מה, כותב תסריטים וכאלה?"
"ספרים".

הוא הפנים את התשובה, בראש נד. "מסתדר. מתאים לטעם שלך". הוא התכוון להעדפה שגיליתי לבתים הישנים יותר מבין אלה שהראה לי, אסונות תחת גג גמלון הולנדי, גלי לַגְנִים קווייקריים מצולקים ובתי כמרים פדרליים טחובים שהחזיקו מעמד בזכות הברזנט המודבק ללוחות דיקט מאולתרים לא פחות מאשר בזכות העמודים, ובהם מראות מחוטטות המשקפות עובש זוחל וכרכובי אח מכוסים קורי עכביש שגולפו מלכתחילה בדוגמת קורים.

בכל אחד מאלה יכולתי לדמיין את עצמי, אבל כולם היו יקרים מדי. אפילו הזולים בהם – אפילו מפוצלי הקומות המכוסים וניל קמל – היו דורשים שאוותר על הדירה בעיר, ואני לא התכוונתי להעתיק את חיי לגמרי לפיין באַרְנֶס, לפחות עדיין לא.

ואף על פי כן, הבעת עניין למתווך נדל"ן היא כמו זבל לדוב: פיתוי שאין לעמוד בפניו. די שתתעניין בנכס אחד והינה כל נכס בעולם צובא על דלתך. מתווכים שדיברתי איתם, מתווכים שלא דיברתי איתם, שלחו אליי הצעות ראשונות ושאינן ראשונות, התקשרו בשעות הקטנות ביותר, עשו כל שביכולתם כדי למנוע ממני לוותר על החלום הזה ודחפו אותי לשקול תחבולות כלכליות שידעתי שהן חסרות סיכוי: למצוא איזו מניית פינֶטְק עלומה שתזנק פי שניים-שלושה-ארבעה, להציע למכירה את אוסף הסאמיזדאט החתום שלי.

הקיץ אזל ואיתו גם ההיצע: התחלתי לקבל שוב ושוב את אותם נכסים. כבר ביקרתי כמעט בכל בית, אבל זה לא מנע ממני ללחוץ על הקישוריות ולגלול אל מעבר לבתי החווה והקורות שנראו מבטיחים על המסך, אך במציאות דרשו שנים של שיפוצים, קבלנים וכדורים נגד כאב ראש. השווייטי בין הצילומים המזוככים ובין המציאות המטונפת של ביקוריי והתחלתי לחשוב שאולי אין לי באמת כוונה רצינית לרכוש משהו שמעבר לרשמים, ואולי כל החיפוש הזה הוא רק תחביב; זה היה נדל"ן חלומות, שעשוע שואב זמן. לא רצייתי בית; רק רצייתי לחפש בית – או, ליתר דיוק, לחפש הצדקה לצאת מהעיר בסופי שבוע.

בינתיים נהיה ספטמבר – למעשה, נהיה הלילה שלפני ההרצאה הראשונה שהיה עליי להעביר בסמסטר סתיו, וככה ביליתי אותו, בגלישה. בעוד שעות ספורות היה עליי להתייצב מול כמה עשרות סטודנטים חדשים טלולים לקורס סקירת הספרות הסובייטית שבכלל לא הייתי צריך להסכים ללמד, אבל במקום להתכונן על ידי קריאת מאיאקובסקי או בֶּלוֹק, אחמטובה, צבטייבה, פסטרנק או מנדלשטם, במקום להתכונן על ידי נטילת כדור שינה, סרקתי נכסים, הרחבתי שוב ושוב את מאפייני החיפוש, לחצתי על כל חלון שניתר כמו מרמיטה מבוהלת מן האחו המפוקסל – לשיפוצ... קסם ויקטוריאני לעבודה... הזדמנות לחידוש על שפת אגם... מחנה קיץ לשעבר מוכן לחיים חדשים – והודעתי למתווכים, "אני מתעניין בנכס הזה", ובתפריט הצפן שבו יכולתי לציין את זמינותי סימנתי שאני חופשי בכל יום פרט לימי רביעי, שבהם ארצה באוניברסיטה.

וכשיצאתי – אחרי שרשמתי נוכחות, חילקתי תקצירי קורס וגררתי את הסטודנטים בנתיבי הפואטיקה הצעירה הסחרחרה של המהפכה המהוללת – מצאתי שיש לי הודעה: תגובה ממתווכת בשם ברברה. היא כתבה שתוכל להראות לי את הנכס היום, ואני הסכמתי מייד לפגוש אותה, ואפילו לא וידאתי לאיזה נכס התכוונה. זה כמעט היה חסר חשיבות, כי מזג האוויר היה יפה כל כך, השמיים צלולים עד עומקי מרומיהם, ולפני ששמתי לב כבר יצאתי מברית המועצות

וצללתי לעומקי ניו ג'רזי במהירות טובה בנתיבי אמצע היום הפנויים מתנועה, פרט למקטע מעוכב בואכה תאונת סמיטריילר מזוויעה שפיזרה אבטיחים על כל הכביש מול ווֹרְהִיז. הקניונים התמעטו והתרוקנו ומשטחי האספלט התפרקו ונפרדו לכדי שדות וכשהייתי עמוק בשטח החקלאי – ענבים, נדמה לי, או פירות יער – פניתי לתחנת דלק. שם ברברה רצתה להיפגש, כי נראה שהכתובת של הנכס לא הלמה את מיקומו – "אם תיסע לפי הטלפון", כתבה לי במסרוון, "תגיע למקום אחר". את תחנת הדלק אפשר היה למצוא, אף כי הייתה סגורה לצמיתות. על דלת המרכול הסגורה בשרשרת ובמנעול רוסס "CERRADO-סגור-CERRADO". המכונת של ברברה, "טיוטה סגולה גרוטאה" כפי שתיארה לי, הייתה המכונת היחידה במגרש. הערכת את התיאור המדויק.

היא לא יצאה מהמכונת אלא צפרה, גללה את החלון והראתה את עצמה בדמות אישה מקסימה עגלולית שיער, כבת גילה של אימי, שפתון מתפורר בזוויות חיוכה, ציפורני ענק מלאכותיות מסמנות לי לנסוע אחריה. היא נסעה עד לצומת ופנתה, ואז האיצה לאורך אדמת גידולים מבושמת בזבל פרות ופנתה שוב, אחרי קילומטר או שניים, לדרך חד־נתיבית, והדרך לקחה אותנו לתוך היער. התקדמנו לאט, כי ברברה נעצרה פעם אחר פעם ושרבבה את ראשה מהחלון לבדוק מה הפנייה הבאה, והיה קשה לזהות מתי העפר הוא דרך עפר ומתי סתם חלל בכסות העצים. העפר שהיא פנתה אליו היה דרך עפר כברת דרך ואז הֶצַר ושח כמעט לכדי שביל רגלי, ובזמן שקיפצנו בשיירה, בזמן שאבנים ניתזו על צינור המפלט שלי, בזמן שאבנים ניתרו לשרוט את הדלתות שלי, היטלטלה בי תחושה שאני מגוחך ותהיתי למה הרחקתי כל כך עם הקיבעון הזה ולמה אין לי טנדר.

מבוי סתום, קרחת מרופשת. ברברה יצאה מהטיוטה, ונעלי הסירה שלה ניקבו נקבים עזים בעפר כשצעדה אליי ופתחה בנאום המכירות: אתה – אני – פשוט צריך לשמור על ראש פתוח, הפוטנציאל העסקי יוצא לנכס הזה מכל החורים, עירוב שימושים מסחר־מגורים, העירייה והנהלת המחוז ישמחו להשאיל לי כל מה שארצה, היא מכירה את כל חברי ועדת התכנון והם יהיו מאושרים, היא בדיוק

ביקרה בקליפורניה אצל הבת שלה, והבת לקחה אותה למסעדת שטח בסגנון המערב הפרוע, שולחנות פיקניק סביב מטבח פתוח בעגלה ויהיה מדהים, פשוט מדהים, אם אני אעשה פה משהו כזה, אולי זה ימשוך עוד חבר'ה מהעיר...

היא הובילה אותי בלהג לשולי קרחת היער, ששם נתלו על עצי ענק אזהרות למסיגי גבול. במורד אניץ עפר חולי, זרוע מחטי אורן, ניצב עץ ועליו שלט לא מהוקצע מודיע "מחנה" ואז שם בלתי קריא: גדוע, מושחר כמו באש.

"איך קראו למקום?" שאלתי והצבעתי על השלט כשהתקרבו אליו, ופניה של ברברה נסדקו בתמיהה, כאילו יכולתה להגיע לעסקה תלויה ביכולתה לענות על השאלה; שפתה התחחונה האדומה כסירנה הזדקרה ווריד רטט על מצחה. "אתה יודע", אמרה, "במקור זה היה איזה שם משפת הֶלְנָאפִי, אני חושבת. ככה קוראים להרבה מהדברים האינדיאניים, הילידיים פה באזור, אז אני מניחה שזה מה שהיה, אבל מי יודע אם זה באמת היה לנאפי או רק מנסה להיות לנאפי, אי אפשר לדעת באמת". היא פסעה בזהירות מעל בול עץ רקוב. "אבל אני בטוחה שהכול נעשה מתוך כוונות טובות". החלטתי להסכים איתה, וקצת שעשע אותי וקצת נגע לליבי שהיא נזהרת איתי כל כך, מנסה לא להגיד משהו נועז מדי לבחור מהעיר. "בכל מקרה", אמרתי, "אני בטוח שהשם נועד כמחווה".

"בדיוק", היא גנחה, "מחווה". ההליכה הקשתה עליה, ונשימות כבדות החלו לקטוע את פטפוטיה. "בשנת תרפ"ו, כשהייתי ילדה, היה פה מין מחנה דתי, כמו הצופים אבל דתי, ואז אחד האיכרים, בחור שמת בשנה שעברה, בגלל זה הנכס למכירה עכשיו, השיג את המקום ושיכן בו... מנומס להגיד מהגרים? מצטערת, אני רוצה להגיד מקסיקנים, אבל אני לא יודעת כעובדה עובדתית שהם היו מקסיקנים, רק שהיו מאיפשהו שם בדרום וכאן הם גרו בעונת הקטיף", וכשעברנו את השלט היא פנתה לסקור אותי במבטה ואמרה, "ומחוץ לעונה, אני אדבר איתך גלויות, כי אני תמיד מדברת גלויות עם הלקוחות שלי, אני בעסק הזה כבר מיליון שנה ואף פעם לא שיקרתי ללקוח, אפילו שכמובן אני מעודדת כל אחד לעשות את הבירורים שלו ולהביא בדיקות בלתי תלויות, אבל מחוץ

לעונה, כשאף אחד לא קוטף, נהיה פה מין מקום שמסתובבים בו, כמו שהגרוש שלי אוהב להגיד, פושטקים, הגרוש שלי שמשרת במשטרה והבן שלנו, שגם הוא שוטר, נאלצו להגיע הנה לא מעט ולהרגיע את העניינים, אבל כנראה בימינו הצעירים מעדיפים להישאר בבית. הכול מהאינטרנט שיש להם עכשיו – האינטרנט וכל המשחקי יריות שהם משחקים..."

הקפנו סלע מכוסה אזוב, בין עצים קטנים ודלילים, וקולה נסחף ברוח – לרגע שכחתי אותה. לפנינו הייתה חלקת עפר חומה מוזנחת, מוקפת בקתות עץ עדינות, ובקצה המרוחק בקתת עץ מוצקה יותר; במרכז היה עיגול אבנים למדורה, וסביבו ספסלים עשויים גזעים, וכמו אידיוט התאהבתי. זה קרה במהירות כזאת. עם אישה זה אף פעם לא קרה במהירות כזאת. אומרים לי שזה קורה במהירות כזאת עם ילד. ברגע שהוא בעולם, אתה אוהב אותו.

זה היה גן עדן, לפחות גן עדן שיכולתי לחוש את עצמי מרוויח, חשבתי שהספרייה שלי תוכל להיכנס לבקתה ההיא, את הבקתה ששם אוכל להפוך לחנייה מקורה, ובגדולה אכתוב ואישן באחרת, או שאישן בגדולה ואכתוב באחרת... ואף על פי שברמה מסוימת הבנתי כמה כל זה מטורף, אף על פי שראיתי במבט אחד את כל העבודה שתידרש, את הקורות העקומות ואת הלוחות הסדוקים ואת משקאות האנרגייה הזרוקים בעיגול המדורה ואת עטיפות המזון המהיר הלכודות בשיחים, ראיתי גם את העצים עבי הקליפה הניצבים אדישים בשוליים ומעבר לבקתה הגדולה את פרחי הבר על גדות הנחל והרגשתי סביבי את הלמות הדונמים ואת הדונמים הריקים וידעתי שלמרות הכול אני מוכרח שזה יהיה שלי.

אם יש לכם סייגים כלשהם לגבי הווידי שלעיל, אבקש שתזדיינו בסבלנות. באמת לא משנה אם אתם תוהים למה אני בוחר לכתוב על עצמי באופן כה מביש ומנותק, או למה משהו מכל זה אמור לעניין לכם את הפלח השמאלי – למה שבכלל תתעניינו בתלאותיו של פריבילג לבן בגיל העמידה שמנסה לקנות בית קיט מחוץ לעיר. הניחו את השאלות האלה – ואת ההשגות האלה – בצד, ולו מפני שהנושא שאני עומד להיכנס אליו הוא די ההפך המוחלט.

אני מדבר, אם עוד לא ניחשתם, על מה שקרה באוקטובר ההוא, כשאלפי פלסטינים חברי חמאס וג'יהאד אסלמי וארגוני טרור אחרים הנחשים להשמיד את מדינת ישראל נהרו מעבר לגבול עזה, רצחו יותר מאלף איש וחטפו כמה מאות לעזה. זה היה טבח, פשוטו כמשמעו, טבח סיטוני גמור באזרחים, ובעוד הטבח מתנהל כבר יצר איתי קשר עורך עיתון מוביל ושאל מה דעתי. הטבח החל בשבת בבוקר בשעות ישראל, ובזמן השיחה היה בקושי ראשון בערב, שעות ניו יורק, ומחבלים עדיין שהו בשטח ישראל; גופות מגואלות בדם מוטלות בשמש, חמימות ובלתי אסופות, והעורך מתעניין אם ארצה לכתוב משהו. לכתוב מה? מאמר דעה? לא האמנתי למשמע אוזניי. בלי "מה שלומך?" או "מה שלום המשפחה?" מעורך שהכרתי, לא אדם זר, רק הבקשה, השידול הקר. איזה מין פסיכופת עלי להיות כדי לכתוב מאמר דעה בתנאים כאלה – איזה מין סוציופח, אני חושב שזה המונח הנכון יותר, עליי להיות כדי להפיץ ברבים את דעותיי, או בכלל להחזיק בדעות, כשהטבח טרי כל כך? חברים נרצחו, חברים עדיין נעדרים, והאיש הזה מלונג איילנד שלפני רגע הסיע את הילדים שלו לכנסייה ולחוג כדורגל רוצה לדעת מה דעתי, מה התחזיות שלי, מה הצפי שלי, מה המחשבות שלי? אחר כך יצר קשר כתב עת מוביל, ורצה לדעת אם יש לי מה לומר.

התשובה הייתה לא: לפני רגע ראיתי תמונות של גופות מרוסקות בערמה בצד הדרך, בשדות נשים שנורו מטווח אפס באיבר המין, בני משפחה שנקשרו זה לזה ונשרפו חיים בקיבוץ, בן אדם שראשו נערף באמצעות את חפירה, אישה חסרת הכרה, אולי כבר מתה, מופשטת מבגדיה כמעט לחלוטין, זרוקה באחורי טנדר, מוסעת ברחובות עזה וילדים לועגים לה ויורקים עליה, אז אין לי מה לומר (לצרוח, לצעוק), ובטח לא לכתוב (אי אפשר לכתוב כשצורחים וצועקים). אני בטוח, סמוך ובטוח, שהם יוכלו למצוא סופר אחר שיספק להם את הזעם שהם חושקים בו, אמרתי לעורכים הבאים שניסו גם הם להזמין ממני טקסט, וזה בדיוק מה שהם עשו; הם פרסמו מאמרים המוקיעים את הטבח לצד אספקה הולכת וגדלה של מאמרים המביעים את הרגש הצובר פופולריות שלפיו מסע

ביום רביעי שאחרי הטבח הוא יצר קשר, שלח לי מסרון שלום יהושוע האם פנוי הערב בשש. זהו זה. שום אזכור למה שקרה. ברגע שראיתי את ההודעה בטלפון שלי התחרטתי שלא בירדתי מה שלומו או מה שלום אחיו עידו או ההורים שלהם – הנחתי שהוריי עשו זאת בשמי.

אתה בניו יורק? עניתי כמו אידיוט. איך אתה?

אני אספר. הערב בשש.

אתה בניו יורק כבר כמה זמן או שעלית על המטוס הראשון החוצה?
עוד יותר מטומטם.

סוהו.

אתה מרגיש רע שאתה פה ומחמיץ את כל הכיף?

זאת לא הייתה סתם קלות דעת: יש דחף ישראלי עמוק לא להיעדר ממלחמות, ותהיתי אם הוא מרגיש אשם.

אל תגיד כלום למשפחה שלך. קפה גרין סוהו בשש.

הוא ישב בשולחן על המדרכה בחום הערביים המעופש, וכשהחלפנו חבטות ברכה גבריות הרגשתי כאילו אני מברך את שנינו: תקלטו אותנו, שני בני דודים מבלים בניו יורק! עבדקני אבותינו יתגאו כל כך! שאלתי מה שלום הוריו והוא משך בכתפיו. "הולכים להלוויות". "סליחה שלא..." התחלתי להתנצל, אבל המלצרית קטעה והזמנתי פילסנר.

"בשבילי כלום", אמר עודד, שזה דבר שכבר ראיתי אותו עושה בעבר – יושב איפשהו ולא מזמין. גם ההורים שלו היו כאלה: למה אני מוכרח להזמין רק כי אני פה? אני לא ביקשתי שיבנו פה בית קפה – במקרה התיישבתי אז זה צריך לעלות לי כסף? המלצרית שקלה אם לכפות מדיניות, החליטה שהמאמץ לא ישתלם והלכה.

"אתה יודע כמה הישראלים משוגעים לחדשות מאמריקה", אמרתי בתפקידי כאמריקני, בניסיון להקל את האווירה. "נגיד, בכל פעם שיש סערה ליד ניו יורק – גם אם היא עדיין בפלורידה, הוריקן שהורד בדרגה לסערה ועכשיו הוא דועך לו במעלה החוף – ההורים שלך יוצרים איתי קשר. אני אומר שאני יודע שהייתי צריך לשאול מה שלומך. תרגיש חופשי לאכול לי את הראש על זה".

הרצח הזה נגד אזרחים הוא משהו שהישראלים הביאו על עצמם, תגובה מוצדקת לשנות דור של דיכוי ישראלי, מעשה שנעשה בשם השחרור הפלסטיני. הטיעון הזה – נקרא לזה טיעון – נפוץ בכל רחבי הרשת: הרעיון ש"בכל אמצעי שיידרש" הוא אסטרטגיה תקפה המצדיקה טקטיקה אלימה מכל סוג ושבמסגרת השאיפה ל"דקולוניזציה" איכשהו לא רק רצוי מבחינה פוליטית אלא גם ראוי לשבח מבחינה מוסרית להזדהות עם קבוצות שנוהגות כדבר שבשגרה לרצוח תינוקות ולאנוס נשים.

כאן עולה לבמה בן דודי עודד – בן דוד כפול, למען האמת, כי אבא שלו אח של אבא שלי ואימא שלו אחות של אימא שלי, עובדה שאולי מעידה עד כמה המשפחה שלי מלוכדת ואולי עד כמה היא חסרת יצירתיות. עודד היה ההתגלמות הפיזית של הקשרים ההדוקים האלה: מהודק וקומפקטי. הוא היה טכנולוג קירח ככדור רובה, כושל אך נחוש. רדפן בלתי נלאה. הוא בא לעיתים קרובות לניו יורק בחיפוש אחר הזדמנויות חדשות, אף כי לא תמיד הודיע לי או למשפחתי על ביקוריו. אני זוכר שפעם נתקלתי בו לגמרי במקרה באמצע היום בטיימס סקוור. עודד! לא ידעתי שאתה בניו יורק! למה לא אמרת לי? להתריע להורים ולאחים, לאסוף את כולם? לא – בקושי יש לו זמן לבירה; פגישות מקיר אל קיר ואז טיסה חזרה לחל אביב. בחור שזז בחיים, לא למעלה, אפילו לא למטה, רק מצד לצד איכשהו. שום דבר שהוא נגע בו אף פעם לא צלח, אבל הוא לא נתן לזה לחבל בהתלהבותו או לקלקל את דהרתו הכנה אל השלב הבא, יהיה אשר יהיה.

פסח אחד הוא בא לבית הוריי וסיפר לנו שהוא בונה אפליקציות, ואז אחרי כשנה כששוב קפץ אלינו ושאלתי מה שלום האפליקציות, היה זה כאילו הן לא התקיימו מעולם ואני בדיתי אותן ועכשיו הוא דיבר רק על אבטחת סייבר, ביומטריה, ביקיביומטריה, לייזרים מוליכים למחצה. תוך כדי הזנקת חברות והמצאת עצמו מחדש, הוא לא הפסיק ללהג על "איזה פרויקט בינה מלאכותית שאני לא אמור לדבר עליו..." (ואז דיבר עליו), "משהו שאני עושה בגנטיקה ואפילו שאנחנו עוד לא ממש בשלב של חיפוש משקיעים..." (אם היה לי כסף הוא היה לוקח).

שינוי, והאיש העשיר שמעניק את הפרס לזכר אבא שלו, שאהב לקרוא, וגם כי יוצאת לו מזה הטבת מס, ניגש למיקרופון ואומר כמה משפטים על הומניזם או על ליברליזם או על כוחו הנצחי של ההומניזם הליברלי ואז דוחף פסלון כמו אליל פלסטיק קטן לתוך יד אחת שלך ולוחץ את היד השנייה שלך למצלמות. זאת הפעם הראשונה והאחרונה שתפגוש אותו. אבל אולי, אולי, יש גם צ'ק."

"צ'ק של כמה?"

"לא מספיק. אבל זה לא העניין. העניין הוא שככה אני מכיר אותו." עודד הנהן. "הוא יהיה שם הערב."

"יהיה איפה?"

"ומה לגבי", והוא השפיל מבט אל הטלפון שלו וקרא שמות, ואסווה אותם כמשפחת גלייזר, לארי סטרן, משפחת טיידל ומרטין צוקר, שמקביליהם האמיתיים היו בולטים כמעט כמו מממן הפרס שלי. "שמעתי עליהם. אני חושב שפגשתי את הבן של סטרן. יש לי חבר שלמד עם אחת הבנות של טיידל, נדמה לי שזה אותו טיידל, הם יצאו תקופה... למה?"

המלצרית הביאה את הפילסנר שלי ועודד קמץ שוב אצבעות כמבקש למנוע ממני לדבר בנוכחותה. "מוכנים להזמין?" היא שאלה. הוא נד בראשו לשלילה. "בשבילי עדיין כלום, אבל הוא רוצה חשבון", וכשהמלצרית נעלבה לדרכה הוא המשיך בקריאת הרשימה: שם קרוב למדי לדנקפיין, שם קרוב למדי לשילר... "עצור רגע. אכפת לך להסביר למה אתה מטיח בי שמות יהודיים עשירים?"

"נחש".

"כבר אמרתי משקיעים ואתה אמרת לי 'לך תזדיין', אז לא יודע – אתה מתכנן טבח משל עצמך?"

הוא העווה פנים. "אל תצחק על הדברים האלה".

"אז לזה הגענו – זה מה שהערבים עשו לאומת היהודים הגדולה, המדינה המצחיקה בעולם? פתאום יש דברים שאסור לצחוק עליהם?"

"קסדות", הוא אמר, ואז לקח את הכוס שלי וגמע את הבירה שלי.

"לך תשלם פה לאנטישמים ואני אסביר בדרך".

"בדרך למה?"

אבל עודד לא הקשיב. הוא היה כפוף מעל לטלפון שלו, ואני הדלקתי סיגריה. "אתה מתכוון להגיד משהו?"

הוא הרים את ראשו ואמר שם. זה היה שם שרוב האנשים יזהו, רוב האנשים בניו יורק. שם צהובונים שלא אנקוב בו, אך די שאומר: קוסמטיקה, בשמים, מוצרי שיער, כמה מיליארדים.

"חבר שלך?" שאלתי.

"שלך חשבת?"

"למה?"

"אתה פגשת אותו. אני יודע שפגשת אותו. ראיתי באינטרנט", והוא הרים את הטלפון שלו והראה לי אותי עם האיש שאליו התכוון. "הוא נתן לך פרס".

"על מה אנחנו מדברים פה?"

"הוא זוכר אותך? לא עשית משהו מאז הפגישה שעיצבן אותו?" הרעיון שעודד מחפש איזו השקעה, שהעבודה לא נחה לעולם, אפילו לא לפוגרומים, נראה לי שפל. "אני מעריך את היכולת שלך לקומפּרֵטְמְנְטְלִיצִיָה".

"יכולת למה? דבר עברית".

"אתה ממש מנצל את הרגע, תופס את היום. אתה חושב שהוא ירצה להשקיע במשהו ישראלי מתוך רחמים?"

עודד הניף קמיצת אצבעות כסוסות ציפורניים, המחווה הלבנטינית לפשוט-תפסיק. "אתה דפוק. אתה דפוק בראש. שאלתי אותך אם אתה מכיר את האיש הזה. אני כבר יודע מה התשובה. אתה מכיר אותו".

"אז אם אתה יודע מה התשובה, למה לשאול? בוא אני אספר לך איך זה עובד. אתה כותב ספר, ואם הוא לא רב מכר אז לפחות יש לך סיכוי לקבל מועמדות לפרסים. הספר הולך לוועדת שופטים ומה שקורה זה שחלק מהם רוצים שהאיש הזה יזכה וחלק רוצים שההוא יזכה, אז מתפשרים עליך. הבחור שאף אחד לא רצה. הספר שאף אחד לא רצה. עכשיו אתה צריך ללבוש חליפה וללכת לאולם קייטרינג גרוע ליד הגרנד סנטרל שעד אז יצא לך להיות בו רק במסיבות בר מצווה, אירוע של אוכל מחורבן, יין מחורבן, ונאומים אינסופיים על היכולת של האומנות להביא תקווה, להביא

"אנחנו הולכים למסיבה להשיג קסדות".
 היה גם עוד ציוד, אפודים ושריון גוף וכאלה, הוא הסביר כשהוביל אותי לדרום העיר, על פני הבוטיקים שחלונותיהם מלאים בובות גידמות וערופות, מבהילות פתאום. "אבל הצורך הכי בוער זה קסדות", אמר, והנחית את ידו השעירה על ראשי. "אנחנו מארגנים... התרמה, אירוע צדקה. נגייס כסף לקנות קסדות".
 הוא אמר את הדברים כאילו אין הגיוני מזה – ברור שזה מה שאנחנו עושים! לצבא ההגנה לישראל חסרות קסדות לצאת לקרב, אז בן דודי עודד ואני צועדים לדרום מנהטן כדי לגייס כסף לקנות אותן! "אבל למה חסרות להם קסדות?" שאלתי כשהתקרבנו לרחוב קנאל. "עם כל הכסף שיש לישראל – עם כל הכסף שישראל מקבלת מאמריקה – אתה אומר לי שהיא לא יכולה לארגן קסדות?"
 עודד נאנח, כאילו עליי פשוט לסתום ולקבל את דבריו, כאילו נדרש ממנו מאמץ רב מדי להסביר את הדברים לאדם כה תמים. "מי אמר שחסר?" אמר. "לא חסר. אבל אתה יודע כמה חיילים מגייסים עכשיו? את כולם. סדיר פלוס מילואים. כולם ברשימה. יש מלחמה. ומי שיוצא עכשיו להילחם, אתה יודע איזה קסדה יש לו? יש לו קסדה מהשנה שהוא היה בצבא. אז הסדירניקים, להם יש את השיט החדש, הם מסודרים. להם יש קסדות עם הגנה בליסטית, הגנת ריסוק, ריפוד נגד פגיעה מוחית. קסדות קלות כאלה שאתה שם קסדה ואפילו לא מרגיש, אבל היא תעצור כדור מטווח אפס".
 הוא נטע אגודל קהה במצחי.

גירשתי את האגודל בנפנוף. "והקסדות הישנות?"
 הוא התחיל לחצות את רחוב קנאל באור אדום. "השיט הישן? עדיף כבר לחבוש אגוז קוקוס. גם יותר נוח".
 "אז כמה מהקסדות החדשות האלה הם צריכים?"
 "אנחנו צריכים לפחות מספיק ליחידה שאני שירתי בה ולזאת של אחי".

השתמעה מהאמירה העובדה שבשעה שאחיו עידו גויס, עודד עצמו לא. הוא היה פסול מילואים; הוא נפצע. הוא שוחרר ממילואים בגלל פציעת גב שנפצע במהלך השירות, או אולי בהכשרה, או אולי בגלישת גלים. אסור היה לדבר על זה; קראתי בפניו כמו

שהמשפחות הזונות שלהם ייעלמו מהעולם כמו – הוא הציע – שלשול או השפיך של השטן. ניסיתי למקד אותו בחזרה:

"אז המשקיע שלכם הזמין כמה חברים?"

הוא הרגיע את עצמו. "חברים, מכרים, שותפים עסקיים – יהודים. הוא הזמין את מי שהוא הזמין והם לא יכירו אותי, אבל אותך הם יכירו".

"לא הייתי בונה על זה".

"או ידעו עליך – מי אתה".

"מי אני?"

"אתה הבן דוד המפורסם שלי, זה שכתב את הספר. הסופר היהודי הקטן שלהם – הם יסמכו עליך – אז כשנבקש מהם את מה שאנחנו צריכים הם יעזרו לנו".

"לנו?"

"בדיוק".

המסיבה נערכה במחסן לשעבר בשדרה שבין הדסון לגריניץ'. המעלית נפתחה ישירות ללופט. החלל התפרש על קומה מלאה, בצידו האחד דלפק שבו מוזג בחלוק מעבדה מערב ומנער, ובצד הנגדי מטבח ובו שף עטור כובע שף מבתר בסכין אכזרית. בין שתי התחנות הללו נפרש משטח פרקט כדורת נוצץ, מחולק על ידי חצי קיר שעליו הוקרנו בשידור חי חדשות מישראל, ובכל פעם שחלף אורח מול הקיר, איזה ג'יפ אפרפר או פרצוף קריין תקיף נמתח על עורו הבצקי ועל חליפת הצמר־משי שלו.

בדיוק מתחת למקרן המותקן בתקרה היה אזור הישיבה הראשי, כמה כורסאות עור כהות סביב שולחן כרום נמוך בעל משטח זכוכית ששם, בין מגשי פיתה וגביעי פֶּרוֹסְקוֹ, ערמת ספרים שביניהם ספרים שלי שימשה מסד לקסדה – קסדה דמוית קדרת מכשפות שחורה הפוכה, ורצועות הרשת הניתנות להתאמה גולשות על השולחן ואוספות רסיסי חומס, טחינה ולבנה.

אדם שעודד הציג בפניי כשוחפו לסטרטאפ, אחי, עמד ליד השולחן ודיבר עם אורחים. הוא היה בעל שיער ישועי ולבש בגדי אופניים נצמדים שלדעתו כמדומה לא דרשו הסבר או שאולי חשב שהם

התרסה לדבר על זה, אז במקום זאת מלמלתי, "בוא נגיד שתשיגו את הכסף – מה אז? איך תשיגו את הקסדות? קונים באמזון והם שולחים?"

הוא גיחך. "לא את השיט החדש. אתה יודע כמה מפעלים בארצות הברית מייצרים את השיט החדש? אחד. בכל הארץ הזאת שלך שיש בה הרבה מהכול, רק מפעל אחד. באיווה. ובשביל מי מייצרים קודם כול באיווה? מייצרים בשביל הצבא האמריקני. זה ברור. אבל אם נעשה הזמנה גדולה מספיק, ונוסיף קצת תוספת תשלום, אז נוכל לעקוף את התור ולקבל משלוח ראשון של קסדות לישראל כבר בשבוע הבא. זה לא יספיק, אבל זה יכול להציל חיים. אתה לא רוצה שחיילים ילכו לקרב בצידוד ישן, נכון? לא היית שולח את בן דוד שלך, את אחי עידו, להילחם חמוש ברוגטקות או איך שקוראים לזה, נכון?"

"אתה התאמנת על הנאום הזה".

"מימי הביניים. מהסרטים המצוירים. כמו רוגטקות גדולות. של סלעים. זורקים סלעים לתוך הטירה".

"בליסטרות".

"בדיוק. לא תצא מול האויב עם בליסטרות".

"אוקיי", אמרתי, רק כדי לומר משהו, כשהוא נעצר ברחוב פרנקלין ובדק הוראות בטלפון שלו, "אבל עדיין לא ברור לי איך כל זה קשור אליי".

"תביט", אמר, כאילו התכוון להורות על צלף אורב בחלון. "תביט", אמר, כאילו רצה שאסנן את רעשי המכוניות ואבחין בצווחה הרפה הנישאת מבעד לשבכת ביוב מאיזה חטוף מתחת לפני הקרקע, "זאת העיר שלך פה, המדינה שלך. האנשים האלה שאנחנו הולכים לפגוש, הם לא מבדילים ביני לבין ערבי, הם אפילו לא מכירים את השותף שלי – הם רק מכירים את הבחור שהלופט שייך לו, שהוא אחד המשקיעים שלנו בסטרטאפ שאני נמצא בו. סיפרתי לך על זה? כמו שירות קונסיירז' דיגיטלי?"

"יכול להיות. קצת קשה לעקוב לפעמים".

"זה לא חשוב. כלום לא חשוב. לא אחרי מה שעשו לנו". מילים ניתזו מפיו של עודד, והוא קרא לטרוריסטים בני זונות ואיחל

הולמים את הקסדה – אף כי זו בהחלט לא הייתה קסדת רכיבה – והוא הרים אותה והעביר בין אנשים, נתן לאורחים שימדדו, וכאשר אדם שידעתי שהוא חבר פעיל בדירקטוריון הספרייה הציבורית של ניו יורק הציב את הקסדה על פדחתו העטורה זיפי שיבה, איתי נפנה ואמר, "וזה השותף שלי, עוודד", ועודד אמר, "וזה בן דוד שלי, הסופר".

החבר הפעיל בדירקטוריון הספרייה הציבורית של ניו יורק הסיר את הקסדה והסמיק. "נהדר לפגוש אותך", אמר, "אף על פי שאני בטוח שכבר נפגשנו".

"כנראה", אמרתי, ותהיתי מי משנינו מובך יותר.

גבר מבוגר נתן שם שזיהיתי מכמה בניינים שתרם: מרכז הסרטן שבו כמעט בוודאות ימות. היד שהושיט לי הייתה רכה ככר, חסרת עצמות. "אשתי אהבה את הספר שלך".

"כן? איזה?"

"איזה מה, אישה או ספר? תמיד עדיף לדבר על העדכני ביותר, אתה לא חושב?"

"אם זאת המדיניות שלך".

"היא קראה לי אותו בקול. במיטה. איך התחושה? שאשתי מצרפת אותך אלינו למיטה?" הוא אמר את זה בעודו כורך זרוע תמנון על מותני האישה שלצידו, וזו אמרה, "תתעלם ממנו. נפלא לפגוש אותך. אפילו בנסיבות. אז מה הקשר המשפחתי שלך לאיתי?"

"עוודד", אמרתי, וניסיתי להסביר את הקשר: אבא שלי, בנם של פליטים יהודים גרמנים שברחו לפלשתינה הבריטית ועברו מתל אביב לארצות הברית קצת אחר מלחמת יום כיפור; אחי שנשאר שם ונשא אישה ממשפחה יהודית טורקית שאחותה הגדולה התגלגלה לבית ספר לאופנה בניו יורק והוכרה לאבי וכעבור זמן קצר נעשתה אימא שלי – הגדה סבוכה מבלבלת אפילו לי, ומצאתי את עצמי מגולל אותה בגרסאות קשות יותר ויותר לפענוח באוזני כל מוזמן חדש שניגש לִפְּבֶר הכיסאות שלנו.

בזמן שניסיתי להיזכר מאיפה בדיוק באו הורי הוריי – בתשובה לבחור אחד שאמר שגם המשפחה שלו חייתה דורות בגרמניה, ולבחור אחר שאמר שבת הזוג שלו, או אולי בן הזוג שלו, בדיוק חזרו

מחופשה בטורקיה והיה שם מקסים – המארח, המשקיע המשוער בסטרטאפ של בן דודי, גבר תשוש בעל גוף שענד שרשרת מגן דוד על צווארו וגם חבש כובע מגן דוד, התחיל להתהלך מצד אל צד ולצעוק, "עמעם... עמעם... עמעם... עמעם... עמעם... עמעם...".

עד שמערכת התאורה נענתה והיה חשוך מספיק. איתי השתקע בקצה ספה, מחשב נייד בחיקו, בניסיון לכונן חיבור אלחוטי למקרן, וזה לבסוף שידר על הקיר אתר אינטרנט מעוצב מדי בצבעי הסוואה מדברית, מלא ציוד: קסדות כמו הדגם שהוצג פה בכבודו ובעצמו, וגם לוחות שריון הגוף המוזרים בשחור וחום וירוק שדומים ללוחות חלקים-פריכים של שלד חיפזני של תיקן ענק בתר-גרעיני. עוודד עמד לצד איתי, מחוץ לשולי רדיוס הפיצוץ של ההקרנה, הודה למארח ולכל הנוכחים על שבאו ואחר כך נתן מצגת, וחרף הפרטים הטכניים הרעועים על עמידות בדחיסה ומקדמי דליקות פני שטח, איכשהו המצגת עדיין הצליחה לרגש, אף כי אני מודה שאולי היה הבדל מסוים בין מה שריגש אותי בה ומה שריגש אחרים.

39
128

38
128

עוודד היה בחור שהעביר את רוב חייו הבוגרים בשיווק רעיונות שאף פעם לא התממשו – אפליקציה שמחברת בין חניונים במערכת תמחור תחרותית לפי מספר המקומות הפנויים והשעה; שירות מינוי שמניי הלבנט ששולח חבילות חדשות של שמנים (זית, שומשום וכן הלאה) לביתך או למשרדך – והינה הוא ניצב פה מול החדר הנכבד בחייו, מחליף שקופיות במצגת של דבר אמיתי יותר וחסר אנוכיות יותר והכול איכשהו היה אמיץ ומכמיר לב בו־בזמן, נקמתו המוחלטת והשפלתו הסופית.

אשר למוזמנים, הקהל המצטופף ליד הקיר, כל הזמן תהיתי מה הם רואים, כשעודד סיים את חלקו והעביר את השרביט לידי איתי, לדיון בלוגיסטיקה: איך יועברו משטחי המשלוח לנמל התעופה בן-גוריון ומשם, מרגע שישוחררו מהמכס, לנקודות חלוקה אזוריות... מפקדי מילואים וקצינים אחרים שהגישו בקשות לציוד ייקראו מייד לבוא ולאסוף אותם...

היסטוריה, זה מה שאני חושב שהם ראו: הם ראו היסטוריה בימי חייהם – אנשים עושים היסטוריה, אנשים מציעים להם לעשות

היסטוריה – והשאלה שבן דודי ושותפו שאלו הייתה האם אחיהם האמריקנים מוכנים ומזומנים למשימה. יהודים נתונים בסכנה, יהודים שוב נתונים בסכנה, ושעת המבחן באה. אני לא אומר את הדברים בקלות דעת. אחרי שנגמרה המצגת והאורות התחזקו לכדי לתאורה חלקית והשיפודים הוגשו – היה חכם לחכות עד אחרי המצגת להגיש את השיפודים – הופיע האיש שהעניק לי את הפרס, וצלחת בשרים נוצצים מעורסלת בידו. "אמרו לי שאתה פה", אמר. "ברכותיי". לא הבנתי על מה הוא מברך אותי. ברכות על הקרבה המשפחתית לעודד? ברכות על שנעשיתי מי שאני חרף מוצאי המשפחתי המוגבל בבירור? "קראתי את המאמר שכתבת ישר אחרי ההתקפות והוא היה מעולה". אבל אני לא כתבתי שום דבר. "אמרתי לעוזרת שלי להפיץ אותו". לא רציתי להעמיד אותו על טעותו. "בוא נשב רגע". הוא הוביל אותי אל החלון להישען על האדן, בידיו צלחת חלבונים משופדים, בידי כוס קרח מתמוסס בטעם וודקה. פניו היו סמוקים, וכשהוא המשיך לשבח את המאמר ההוא שלא חיברתי הרגשתי את כובד הרגע קורן ממנו, תחושה שהפגישה הזאת היא מאורע מכריע. הינה משהו גדול, סוף-סוף, גדול מהעיסוקים שהוא רגיל אליהם: לתרום אגף אסייתי במוזיאון או בית ספר לבעלי מוגבלויות באפריקה. "זה דבר קיומי", הוא אמר שוב ושוב, בין נגיסות טלה, בין תחזיות על התפשטות המלחמה ועימות ישיר בלתי נמנע עם איראן, "בדיוק כמו שכתבת במאמר שלך".

הוא העווה פנים, חילץ רסיס סחוס מבין שיניו ואז החל להשתפך זיכרונות מאביו, שיצא בזחילה ממחנות הריכוז עד לניו ג'רזי, שם נכנס לעסקי פסולת הנחושת והפח וגריטת המכוניות ולבסוף מגרש הגרוטאות שלו שליד מפגש כביש האגרה וכביש החוף נעשה למחסן נשק; הם ארזו שם רובים ותחמושת ושלחו אותם מניוארק בספינות ואפילו הטיסו אותם משדות תעופה בלונד איילנד, ישר לידי האצ"ל...

חדשות מהמזרח התיכון זה עסק הפוך: שעות היום בניו יורק הן שעות הלילה של העימות ולהפך. מנקודת המבט המהופכת הזאת – והייתי אפילו אומר שמנקודת המבט של רוב האנשים בעולם שלא

הטיסו את המטוסים שהטילו את הפצצות או התכווצו בפחד על הקרקע כשהפצצות הוטלו עליהם – מתקפת הנגד הישראלית הייתה המתנה מחרידה: נחכה לאור היום שיחשוף את הנזק. האפלה הייתה מוחלטת – אספקת החשמל בעזה הייתה מקוטעת, ואז נעלמה – והשמיים שחורים כל כך עד שחיסלו את האופק, והסימן היחיד שחלק מסוים ממה שצפיתי בו הוא שמיים וחלק אחר אדמה היה נצנוץ במרומים, ובעקבותיו, בתום נשימה עצורה, עמוד אש ניתז מלמטה. באור השמש העולה – בסביבות חצות במנהטן – התגלה ההרס: מכתשים אפורים מרושלים מבוקעים באדמה כמו קברים, גני ילדים חרוכים, עריסות מנוחצות, בגדים מתנפפים כמו דגלי אומות מתות בלידתן, ואנשים על סף מוות או מעבר לסף, טובלים בחיורון אבק.

כשצפיתי בטבח הזה, איך הרגשתי? זיהיתי בתוך עצמי את כל קצווי הרגש, אבל התחושה העיקרית שלי – הבטחתי לעצמי לכתוב פה בכנות – הייתה תחושת טינה כלפי תגובות הסובבים אותי. בני משפחתי שרצו להפציץ את הנאצים הפלסטינים לאבדון אוילי, וחבריי שבכל יום, בכל שעה, שלחו מכתבים פתוחים לחתימת ועצומות להפצתי: הפסקת אש עכשיו, עצרו את הסיוע הצבאי, בלמו את ישראל הנאצית וכן הלאה. התעלמתי מההפצרות האלה, הסתגרתי, שתיתי, עישנתי, פוררתי סהרוני תרופות נוגדות חרדה ורעננתי שוב את הצילומים האחרונים של המסגדים הממוטטים וכיכרות השוק המנוקבות, לצד ההצהרות החוזרות ונשנות מפי הפקידות הישראלית שיש לשטח את עזה לפני שיוכלו לשלוח חיילים על הקרקע, או מתחת לקרקע, אל המנהרות המתפתלות השקועות במעמקים ששם מוחזקים השבויים – טיעון שנעשה קשה יותר ויותר לתמוך בו כשכל השטח הלך ונהפך תת קרקעי, עריו קבורות בתוך עצמן, בתי קברות תחת בתי קברות...

ידעתי למה אני מתחמק מהוריי; לא היה שום חידוש בהתחמקות הזאת, והיו לי תלונות כלפיהם הרבה מעבר לערלות ליבם הנוכחית. אבל הייתי סקרן להבין מדוע, חרף התיעוב שלי כלפי ההרג, לא יכולתי להתחבר לעצומות ההן (סופרים נגד המלחמה); לא הצלחתי להוסיף להן את שמי ולהעבירן הלאה (די לשקרים הציוניים). אני

משער שחלק מחוסר הרצון שלי נבע מהמקור הברור – אשמה כיתחית קמאית מיציאה בפומבי נגד בני עמי – אבל דומני שחלק נכבד יותר בא מהטבע הבסיסי שלי; בכל פעם שמישהו מנסה ללחוץ עליי לעשות משהו, אני לא מצליח להביא את עצמי להסכים, וככל שהלחץ מתקרב להתעמרות ממשית בואכה סחיטה, כך אני מעמיק ומתחפר, כמו כדי להוכיח לנשענים עליי התנגדות אמיתית מהי. יותר מכול טרד אותי המלל – הניסוחים שהציעו לשים מעל לשמי. לא יכולתי לשאת את הקלישאות. נעשיתי סופר כדי שאוכל לבחור את מילותיי בעצמי ולדבר בשם עצמי – יש סיבה אחרת שמישהו נכנס למקצוע הזה? ועכשיו כל מיני אנשים שקראו לעצמם "קולגות" שלי – כאילו יש לסופרים קולגות – רדפו אחריי שאתמוך בעיוותים שלהם ואצטרף לעצרות שלהם ששם הם, שלעולם לא ילבשו דאשקיי או ירכיבו סומבררו, התעטפו בכאפיות ונופפו בשלטים הקוראים לציונות "אפרטהייד" ומבקשים "להפוך את האינתיפאדה לגלובלית".

שנאתי את ההפגנות האלה, ש"קיבלו יהודים בברכה", או כך לפחות סופר לי, ויחד עם זה הכילו מעט מאוד מקום לסתירה יהודית. אינני מנסה לעשות נפשות לניואנסים או לעידון, קל וחומר לאני החצוי – לא ממש נושא לעשיית נפשות – אבל אני כן חושב שלא פעם בריא לשהות בתוך המשבר שלך ולאפשר לסתירות שבראשך ובליבך לענות אותך. העינוי הזה הוא שחסר לי. פתאום רבים כל כך סביבי היו בטוחים, פתאום רבים כל כך סביבי היו בטוחים בצדקתם – בני משפחתי והמפגינים כאחד – ויותר משהייסורים שהם חשו, אם חשו, נגרמו מסתירות פנימיות, הם נבעו מכך שלא כולם מסכימים איתם. אל מול ההתנגדות הזאת הם התבצרו בעמדותיהם, כרזו את ייסוריהם וקראו לכל מי שחושב כמותם להתיישר: בוא לחסום גשר, לחסום כביש, לחץ "לייק" ועקוב, "לייק" והירשם. כשחזרתי מחופשת החורף גיליתי שהאוניברסיטה היא מוקד הטירוף הזה. סטודנטים גדשו את כיכר האוניברסיטה, פרשו שלטים, ריצפו את הקמפוס בדגלי פלסטין. הם תלו מפות של האזור שבהן ישראל אינה קיימת או קיימת בשם פלסטין, והביעו את דעתם בהתקהלויות רועשות במסדרונות.

צעדתי מבעד לדרשותיהם בראש מושפל, סירבתי להיגרר פנימה, וכשנכנסתי לכיתה מצאתי אותה מלאה צעירים לבנים, שחורים וחומים, רק מקצתם ערבים, שסירבו לדון בחומרי הקריאה שנתתי להם כי, במילותיה של סטודנטית אחת מקונטיקט, "פשוט קשה להתרכז עם כל הטיהור האתני הזה". סטודנט אחר, טיפוס מטפס סלעים מקולורדו, הניף את מכשיר הטלפון שלו, הקליט אותי ושאל אם אני "מגנה חד־משמעית את רצח העם שהישות הציונית מבצעת כעת". בתשובה נתתי את ההרצאה שלי על באבל – איסאק באבל – וחצי מהכיתה יצא. בשבוע שלאחר מכן, כמעט איש לא בא.

עשיתי כדוגמת הסטודנטים שלי ועזבתי, חלפתי על פני המאהל הגדוש אוהלים עמידים במים בכל צבעי הקשת, ואף כי כה רבים מפרצופי המפגינים הוסתרו מאחורי חיג'אב, נדמה לי שאני מזהה כמה עיניים חיוורות מהרצאותיי ניבטות אליי, ניבטות דרכי, עיניים חדות ומשפדות כמו שערי האוניברסיטה הגבוהים.

לא ירדתי לרכבת התחתית אלא צעדתי בזעף על פני התחנה, ואז על פני התחנה הבאה גם כן. המנהרות, התחלתי לקרוא להן: לא לרדת למנהרות.

בחור גרר עגלת קניות מעבר לרחוב ברודוויי – רק כמה גושי בניינים מהמקום שבו הוכרז על שחרור פלסטין. הוא ירד מאי התנועה בגידופים, מעיל הגשם שלו מרובב ומרופט. בחור אחר ישב על קרטון מול בנק ומלמל לעצמו. היו גברים שהתנדודו בלי חולצה, מכנסיהם מושפלים, והשקיפו לחוך חנויות מכולת ומעדניות. גברים ששום תנועה לא ניצבת מאחוריהם, דרי רחובות מטונפים. נתתי לבחור במעיל קצת כסף ואז – השלום עליו – פניתי מברודוויי לכיוון הנהר הזורם אל הים ותהיתי מה היו השמות המקוריים, איך קראו לנהר ההדסון ולאוקיינוס האטלנטי לפני המושבות, לפני הילידים, איך קראו להם הלווייתנים...

הטלפון שלי צלצל. "הלו?"

מספר לא מוכר, קול מהברונקס עטוף הערכה עצמית, במבחן בד למותחן: "הגעתי לבחור שמטפל בעניינים?"

"מטפל באיזה עניינים?"

שנים אחרי פאקינג ישו! סין כבר התחילה לעבור ממטבעות לטירות!
היהודים כבר איבדו את ירושלים – פעמיים! כאילו, תעשו לי טובה –
תחזרו כשהדת שלכם תהיה בת אלפיים לפחות".

"אני אמסור להם".

"אתה מתאר לעצמך מה היה קורה אם לשחורים הייתה רק מדינה
אחת פצפונת בכל העולם וכל המפגינים הלבנבנים הטחונים האלה
היו יוצאים לרחוב וצועקים שחייבים לפרק אותה?"

"בוא לא נדבר על שחורים".

"אחרי כל מה שעשינו בשבילם. או הגייז. או הטרנסים – טרנסיות?
אם לאלה הייתה רק מדינה אחת. אבל ליהודים אסור להיות כמו
עמים אחרים. מאיתנו מצפים להיות אתיים יותר, מוסריים יותר –
תמצצו לי. על מה שרוסיה עושה באוקראינה הם מפגינים? ומה
לגבי כל המוסלמים השחרחרים שמחזיקים במחנות בסין? אתה יודע
כמה נשים וילדים נטבחו בסודן? וזה רק באחת הסודניות, עכשיו
הרי יש כמה? לא. תמיד הפאקינג יהודים. או, סליחה, הציונים..."
"אני מנחש שתשומת הלב לא מחמיאה לך".

"הספיק לי. ואני רוצה לעשות מה שאפשר כדי לעצור את זה.
אני אוהב פעולה ישירה. די למתווכים, די לבירוקרטיה. די לנשפי
התרמה – מבין אותי?"
"נראה לי שכן".

"אומרים לי שלך יש קו ישיר לחיילים – אתה רוצה לספר לי איך
אני יכול לעזור?"

השקפתי אל השקיעה, היופי המזהם נמוג מאחורי הלוט הדוהר
של רוכבי אופניים ורצים. "תן לי לחזור אליך".

"בטח. זה המספר. עם ישראל חי".

את המשפט האחרון הוא אמר בעברית. חזרתי ביני לבין עצמי
על המילים כשהשמע שיקעה את הערב לסגול. היה קר, ומאחורי
הרוח הקמה, מאחורי המים והמגדלים הסופגים את קרני השמש
האחרונות, נחה ניו ג'רזי.

כמעט מחריד עד כמה קל להקים חברה ולפתוח חשבון בנק דרך
האינטרנט. אולי לרוב האנשים זה לא יחדש, אבל אני הופתעת. רוב

לא היה ברור אם הנחירה שהוא פלט מבטאת הומור או טיהור אף.
"הבנתי אותך. לא כדאי לעשות את זה בטלפון".

"מה אנחנו עושים?"

"אפשר להיפגש, אם אתה רוצה – אם מתחשק לך לקפוץ
אליי למשרד".

"בשביל זה תצטרך להגיד לי איפה המשרד שלך. ומי אתה".

הוא צחקק את שמו ואני זיהיתי את הסיפא, שפירושה נדל"ן מסחרי.
הוא אמר שחבר שלו – האיש שנתן לי את הפרס, זה שאביו סיפק
נשק לאצ"ל – אמר לו ש"אתה הבחור שאני צריך לדבר איתו אם
אני רוצה", והייתה בקולו השתנקות, מין ערגת עגבים שמנונית,
"אתה יודע, אם אני רוצה לתמוך בחיילים".

"אני הבחור?"

"זאת עבודה חשובה. עיסוק צדדי נחמד לסופר. אתה רק אוסף
חומרים או מחפש שינוי קריירה?"

"לא יודע", כי לא ידעתי.

"אז אתה חושב שהדבר הזה יתפשט לכל הכיוונים ועכשיו חיזבאללה
ייכנסו לעסק באמת?"

"הם לא גילו לי".

"או איראן?"

"זה יהיה מפחיד".

"בכמה משטרי שריעה מחורבנים ישראל צריכה להילחם כדי
ששאר העולם לא? והאם שאר העולם אי פעם יגיד לנו תודה
על זה? רק החלטות או"ם נותנים לנו. שיזדיין האו"ם. חבורת
זבלים אירופים ושייח'ים יושבים במרכז מנהטן וקורעים
דוחות חנייה. אבל המפגינים גרועים עוד יותר – והכי גרועים
המפגינים היהודים".

"אתה לא חושב שיהודי שמפגין נגד המדינה היהודית היחידה זה
דבר – איך לומר – יהודי להפליא?"

"לא. אם המפגינים האלה כל כך אוהבים את האסלאמיסטים, שיהיה
להם לבריאות – המוסלמים הם האימפריאליסטים הכי גדולים שהיו.
מאות שנים הם הסתובבו בעולם, כבשו והכריחו אנשים להתאסלם
ואתה יודע מתי המציאו את הדת שלהם? 600 לספירה! שש מאות

שמות החברות שעלו בראשי בתחילה היו הרבה יותר מדי שקופים: IDFGEAR, ISRAEQUIP וכן הלאה. רצייתי משהו שנשמע משכנע אבל לא כמו הזמנה לביקורת מס, אז בסוף התפשרתי על פ"ב לוגיסטיקה והכנתי את עצמי להסביר את מקור השם: פ"ב, כלומר פרטיזנים בימינו, או פדות ביטחון, או אולי סתם פעולה בינלאומית, אבל בעצם ראשי התיבות היו פשוט פִּיין באַרְנֶס. היה מפתיע – היה מטריד – כמה מעט היה עליי לעשות: שלחתי את פרטי החשבון לבחור שהתקשר. לא ציינתי סכום. לא ביקשתי שום דבר במפורש. רק את פרטי החשבון, ואפילו לא היה צורך לציין שבזה מדובר. מספר חשבון ומזהה בנק. סתם רצף של ספרות. ההעברה התבצעה עוד באותו יום, ועד שעבר הכסף כבר שלח האיש עוד כמה אנשים לעברי, ואחדים מהם שלחו לי הודעות בסגנון "עוד תרומה בדרך אליך" לצד אמוג'י אגרוף או "\$ולידריות" ואמוג'י ספר תורה, ואחרים – בעל חניונים מריברדייל, מישהו מעסקי האירוח בלאס וגאס – פשוט העבירו מזומנים לחשבוני, העלו את היתרה בלי לומר מילה. היה מדהים לראות כמה הם פתוחים לרעיונות. כמה נכונים לעזור. לא אמור להיות קל כל כך להונות גברים – רובם היו גברים – שמנהלים אימפריות בשווי מיליארדי דולרים, אבל אני מסרב להודות שעסקתי בהונאה ותו לא. הרגשתי יותר שאני מספק להם מרחב – לאלה שדיברתי איתם – מאפשר להם למלא את השתיקות שלי בהשלכות משלהם ובחרדות ממלאות מקום.

אם קרה שהגענו לרגע בשיחה שבו התבקשתי לספק עוד מידע יכולתי לומר, אם השיחה התנהלה בטלפון, באמת עדיף שנדבר פנים אל פנים, ואם התנהלה פנים אל פנים, אני לא באמת חופשי לדון בזה ובכל מקרה אני באמת לא יודע מספיק – אתה צריך להבין שאני רק הפנים המקומיים של מבצע די נרחב, מורכב ומבוזר. כשתורמים שאלו את התרומה שלהם מיועדת לציוד בלבד, עשיתי כמיטב יכולתי לאמוד מה הדאגה שמאחורי הברור. אם חשבתי שהם מודאגים שמה שהם עושים אינו חוקי ורוצים לוודא שהכסף שלהם ישמש רק לרכישת ציוד צבאי "מיגון" או "הגנה" ולא ממש תחמושת או כלי נשק, הרגעתי אותם ואמרתי, ברור, מה נראה לך, אנחנו לא סוחרים נשק פה, דברים כאלה זה רמה אחרת לגמרי,

כדי להתעסק בזה צריך לעבור בדיקת רקע ואישור של כמה וכמה ממשלות, אנחנו מדברים פה רק על שריונים, לא על משוריינים, ציוד בסיסי לביש, כמעט מדים, שצריך כדי לשמור על החיילים במנהרות כשהם יורדים אליהן לשחרר שבויים.

אבל אם חשבתי שהתורם שאיתי על הקו חושש שציוד כזה לא יספיק או כבר אינו נחוץ, או אם הוא פקפק בי כפי שאני פקפקתי בזמנו בבן דודי ושאל מה, אין לחיילים כל מה שהם צריכים, מה, חסרים מיליארדרים בישראל, מה, הקונגרס לא מתארגן להעביר איזו חבילת סיוע? אז אמרתי, תביט (בסגנונו של עודד), אמרתי, תקשיב (אפילו חיקיתי את המבטא של עודד), אתה צודק, בשלב הזה כבר לא חסר לחיילים שום ציוד – אנחנו מדברים פה על משהו אחר, חשבתי שאתה יודע... אני לא יכול להיכנס לפרטים יותר מדי, אבל בוא רק נגיד שמה שאנחנו מארגנים פה לא מיועד לחיילים, לפחות לא לחיילים הרשמיים, אלא קשור ליהודה ושומרון, לגדה המערבית אם תרצה ולמתישבים שם... הצבא לא יכול פשוט לחלק עודפי ציוד סתם ככה, אם לדבר דוגרי... אז צריך למצוא דרכים אחרות שיאפשרו לממשלת ישראל להכחיש... טוב, אלמלא ההתנחלויות שיחצצו, אתה יודע כמה עוד מתקפות היו בתל אביב? תרומות זרמו מוול סטריט, מבחור בי/פולי שיש לו גלריה, ממפיק תקליטים סוכרתי שקונן שאחד מילדיו אנטישמי והאחרת התחתנה עם גוי – אילו רשמתי פה את כל שמותיהם, הייתי מסבך אותם וגורם לחרם על כמה עסקים בולטים, והפחד הזה שלהם מחשיפה הוא שהרגיע אותי. להימצא אשם באספקת סיוע חומרי למשטר הציוני – זה כמעט פשע מלחמה. הייתה לי תחושה שכמה וכמה מהם רוצים שזה יהיה פשע מלחמה. לכל מי שתרם שלחתי תמונה שקיבלתי מעודד, תמונה של אחיו עידו בציוד קרב מלא בעזה – כולל קסדה מאותו דגם שהתוודעתי אליו לאחרונה בזמן שהרימו כוסיות פרוסקו לחיי – ואז, כשהתחלתי לדאוג שהתורמים שלי מדברים ביניהם ומשווים רשמים, יצרתי קשר ישיר עם עידו כשהיה בחופשה מהמילואים וביקשתי שיקליט סרטון תודה לחברינו האמריקנים שמימנו את הקסדה, ועידו סיפק את הסחורה ושלח לי סרטון שבו הוא עומד מול טנק ואומר באנגלית של גולש גלים מהרצלליה,

נער – ועד סוף סמסטר אביב כבר התרווחתי בניו ג'רזי בין עצי המחט ובולי העץ המתפוררים, ותהיתי כמה הייתי צריך לשים בצד להוצאות השיפוץ.

הבקתות, בייחוד הבקתה הראשית, דרשו איטום וטיוח. היה צורך לחדש כמה גגות, ובור השופכין הישן היה רקוב לגמרי, ונדרש לחפור ולשלוף אותו ולהתקין חדש. בכל פעם שהרגשתי שאני כורע תחת נטל השיפוץ יכולתי להתיישב באוויר הפתוח על כיסא הנדנדה מקש שברברה, המתווכת שלי, קנתה לי לחנוכת הבית, או לשוטט אל הנחל, לפסוע בין פרחי הבר שעל הגדה, לשאוף את האוויר הצח המתנוצץ ולהזכיר לעצמי בעונג שעוד לא חיברתי את המחנה לתשתיות ולכן אין שום דרך לגשת לאינטרנט, ועד שאחזור לעיר החדשות מבחינתי יהיו רשרוש הרוח בעלים ופכפוך המים הסמיכים כדם מעל לחלוקי הנחל.

וזהו זה – זה הכול. הגיע הזמן להדליק אש ולגשת לעבודה – לגשת לכתיבה – אבל לפני שיכולתי להביא את עצמי לנסות שוב לייצר סיפורת פופולרית, חשתי שעליי לכתוב את התיאור הנוכחי האמיתי מאוד של איך קרה שהבקתות האלה הן שלי, הן וכל השטח הסובב אותן. תיעוד שאגנוז באיזו מגירה נעולה ואשר – אם אי פעם ייחשפו מעשיי – ישמש מסמך המנציח את כוונותיי: זו לא הייתה רמייה, קורא נכבד, אלא מרי. המחנה הזה היה המחאה שלי.

49
128

48
128

"תודה לכל מי שנותן כספים לשמור עלינו, עם ישראל חי..." שלחתי את הסרטון לתורמים בצירוף הודעה, "חטיבת כפיר מודה לך", או "גדוד 5036 יחידה 10 אגוז מודה לך", והתורמים השתפכו, לחצו לייק, לחצו לב. ככל שגדלה היתרה בחשבון – התחלתי לבדוק מדי שעה, אף על פי שקיבלתי הודעה על כל הפקדה חדשה – גדלה גם התרגשותי.

אני לא בטוח מה היה קל יותר, להשיג את הכסף – שש ספרות נכון לעכשיו – או להצדיק אותו בפני עצמי. הרי בסופו של דבר, חשבתי, הם פונים אליי – איזו משמעות יש בכלל לסכומים כאלה מבחינתם? כלום אי אפשר לטעון שהתומכים שלי עושים את עצמם, לא אני אותם, ואני רק מאפשר להם להוציא כסף ולקבל את התחושות שהם רוצים: החיבור, ההזדהות, תחושת השליחות האלוהית? ובסופו של דבר, מוטב מה שאני עושה, כשר או לא, על פני העברת הכספים הלאה, שישמשו לשיטוח עוד רחובות, לריסוק עוד בתים, להפרדת עוד גפיים מגופים, ליצירת עוד הורים שכולים וילדים יתומים, להפיכת הניצולים ההלומים – החל בילד המגואל בדם התועה לצד חמור כמו נביא תוהו עתידי מאיזה משל – לשונאי היהודים ולמרצחים של מחר.

סגרתי את העסקה על המחנה בפּיין באַרְנֶס – השגתי הנחה משמעותית כי שילמתי במזומן – ואחר כך הפצתי את שיירי הממון שנפל לחיקי לכל מיני ארגוני צדקה למען עזה, אף כי היה קשה לדעת אילו מהם אמיתיים ואילו לא – לא רציתי להיתקל בגרסה הפלסטינית או ה"פלסטינית" של עצמי וליפול קורבן להונאה – ומבין הארגונים המבלבלים הרבים שנראו לי בעלי מידה של סבירות, לא היה לי מושג איזה עשוי להיות אפקטיבי. תרמתי ל"הצילו את הילדים" ול"ועד ההצלה הבינלאומי" כי זיהיתי את שמותיהם, ונחתי לארגון שווייצרי שעוסק במי שתייה נקיים, ואז מסרתי עוד סכום לגוף מצרי נוצרי למרָאָה שמספק סיוע רפואי ומשפטי לעזתים שברחו, ועוד הרמתי תרומות פרטניות לעזתים שקרוביהם האמריקנים הקימו אתרי מימון ובהם תיאורים אמינים של טראומות מחרידות – תרמתי למימון פרוטזה ילדית, לניתוח שחזור פנים של

עמית בן עמי

סוּנָה 51

אם אני תוך כְּדֵי הַלִּיכָה רוֹצֵה לְכַתֵּב אֲנִי חֵיב לְהַתְפַּשֵּׁר הַשְּׂמֵשׁ בְּחוּץ וְאֲנִי הוֹלֵךְ עִם הָרֵאשׁ בְּחוּף הַטְּלֶפוֹן כְּמוֹ שְׂאֲנִי אוֹהֵב וּכְמוֹ שְׂאֲנִי בּוֹ זְמַנִּית מְעַדִּיף שְׁלֵא וּבוֹ זְמַנִּית אֲנִי כּוֹתֵב אוֹלֵי לְכוּ יֵשׁ יוֹתֵר מְחוּשׁ אֶחָד אֶת הַשְּׂמֵשׁ אֲנִי מְרַגֵּשׁ אֶת הַמְדַרְכָּה אֶת הַצְּפִיָּה לְסַנְדוּיִץ' אֲנִי מְרַגֵּשׁ אֶת הַחוּר לְפִלְאָפֶל רְצוֹן אֲנִי עוֹצֵר לְרֵאוֹת דְּבַר עַל זֶה מִיִּשְׁהוּ הַשְּׂבוּעַ כְּשִׁסְפָרְתִּי שְׂאֲכַלְתִּי בַּפַּעַם הָרֵאשׁוֹנָה בְּעֶזְרָא וּבְנִי אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁקַל לְשִׁפוּד עִם אֲבָא שְׁלִי עֶצְרָנוּ שֵׁם אֲחֵרִי מְעַרוּכָה מִמֶּשׁ יָפָה בְּמוֹזָאוֹן בֵּת יָם לֹא רְחוּק מֵהַבֵּיַת שֶׁל הַהוֹרִים שֶׁל מַעְיָן וְהַקִּיּוֹסֵק שֶׁבוֹ הֵיִתִּי קוֹנָה מְלִבּוֹרוֹ אָדָם וְרוֹשֵׁט מֵהַתְּרַגְּשׁוֹת לְהַפְגִּשׁ אֶתָּה וְרוֹצֵה לְמוֹת רַק לֹא לְחַזֵּר לְבָסִיס

עמית בן עמי

סוּנָה 67

אֶחָד יְרוּשָׁלַיִם עֲאֻלָּה. אֲבָל תְּכַלֵּס כִּיף שְׁיֵשׁ אֶת הָעִיר שְׂגַדְלִתִּי בֵּה שְׁהַלְכָתִּי בְּרַחוּבוֹת שֶׁל הָעִיר הַעֲתִיקָה שְׂבָה קְנִיַתִּי לִי חֲלֻצָה וְרֵדָה שְׂרָקוּם עֲלֵיהָ יְרִיחוֹ בַּיּוֹם הַהֶלְדֵּת שֶׁל צְאֻלָּה. בְּסוּף הַלְכָתִּי מִמְּנָה מִירוּשָׁלַיִם אֲבָל גַּם מִצְאֻלָּה אוֹ שֶׁהִיא הַלְכָה מִמְּנִי מָה זֶה הַלְכָה הִיא חֲתָכָה אֲנִי בְּכִיתִי בַּפַּעַם הָרֵאשׁוֹנָה מֵאֵז גִּיל שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה בֵּהֲלוּיָהּ שֶׁל בְּנִיָּה צוּקְרָמֹן שְׂמַח בַּפְּגוּעַ צְעֵדְנוּ אֶל הַקְּבֹר בְּהַר הַמְּנוּחוֹת יַבְבָּתִּי וְאִמְרָתִּי הוּא רַק בֶּן שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה הוּא רַק בֶּן שְׂמוֹנָה עֶשְׂרֵה עוֹד פַּעַם וְעוֹד פַּעַם מֵאִיפָה לְקַחְתִּי אֶת הַשׁוֹרָה הַזֹּאת שְׁהָרִי זֶה מְקָרָה מְבָהֵק שֶׁל מַלִּים שְׁלֵא אֲנִי חִבְרָתִּי כְּמוֹ נֶסֶח תְּפִלָּה וְאוֹלֵי דוֹקָא זֹה הַסְּבָה שְׂזָה עֵבֵד.

51
128

ה
ב
ה
ל
ה
ב
א

1.
 אי אלו דפּוּסִים.
 גוֹרֵל הָרָה הַרְגָלִים.
 מְצוּקָה סְטוּטוּרִית.
 בְּלִי קוּיִם.
 בְּלִי מַחְנֻדָּבִים לְפָרֶסֶס לָהּ.
 וּבְאִין מְמַלְכֶת הַשָּׁמַיִם יֵשׁ אַרְמוֹן
 הַנְּצִיב עַל הַרְכָּס
 מַעַל יְלְדוּתִי.

2.
 עַד אַרְנוֹנָה הַרְחֻקָתִי.
 שֵׁשׁ מְאוֹת מְטָר בְּקוֹ חֲלָלִי
 אִי-צָפוֹן נְחִיבוֹ, וְהַנְּנִי
 כּוֹכַב אִי-צָפוֹן שֶׁדַּעַךְ
 מְרַחֲקוֹ תַעֲתוּעַ,
 סָבְלוֹ מְגַחֵךְ.
 שֵׁשׁ מְאוֹת מְטָר עַל
 אַרְבָּעִים וְשִׁמוֹנֶה שְׁנוֹת עוֹר.
 לֹא הוֹלֵךְ לֹא.

3.
 יֵשׁ לוֹמֵר בְּפִשְׁטוּת:
 הַפַּעַר כּוֹאֵב לִי
 בְּמַחְיָנוּת מְרַגֵּזָה.
 אֶת כָּל הַחֲבָרִים פִּטְרִיתִי כְּבָר.
 אֶפְלוֹ אוֹתָךְ כִּמְעַט זְמַנְתִּי
 לְשִׁיחַת נְזִיפָה בְּחָרִיץ
 הַחֲמִים שְׁבִין יְדֵי
 לִילְדִיךְ.
 (לֹא בְּכַדִּי אֶסְפוּנִי שְׁנֵי הוֹרֵי

וְאַרְזוּנֵי פֶרֶם מְעוֹךְ
 בְּחֻבֵּיּוֹן צְפִיּוּתִיךְ.
 יָדַע שׁוֹר קָנָהוּ. בּוֹר
 גּוֹלְלָהוּ).

4.
 מָה עוֹד עַל הַדָּרֵךְ?
 אִי אֵלּוֹ חֵיוֹת וְצִמְחִים.
 שְׁמוֹת שׁוֹנִים לְדַבָּרִים.
 נִגִּיד מְצַחִיק אִיךְ הַיְלָדִים הַיּוֹם מְקַלְלִים,
 אֲנִיגְלִית לֹא-רָעָה בְּמִשְׁתַּח סְדוּם כְּנַעֲנִית
 כְּמוֹ מוּבָרִים בְּבוֹסָטוֹן.
 אֶצְלָנוּ בְּאַרְמוֹן הַיּוֹ אֲמָרִים לָהֶם
 לְכוּ לַעֲזָה
 וּלְאַשְׁקֵלוֹן.

53
128

52
128

אדם לא שקט

תמר רפאל

כשפינינו דניאל ואני את דירתנו בתל אביב לקראת המעבר לברלין, אפסנתי את הארכיון שלי אצל אחותי איה. בארכיון שלא היה מסודר למשעי, אך היה מסודר דיו, נשמרו ניירת נעוריי ותמונות שצילמתי בנעוריי ובהן גם תמונות עירום של חברתי ליאן, שהיא ביקשה ממני פעם לצלם, אך מעולם לא אספה. ארכיוני הפרטי הונח לצד אלבומי המשפחה, שנותרו שמורים מאז ומעולם לצד קלטות הסרטים הבייתיים בביתה של איה. "אפשר לחשוב שהמשרד הראשי לביטחון הרייך עובר דירה", אמרה אז אימי, אף על פי שדווקא היא לימדה אותנו את קדושת הארכיון כשהיינו קטנות. היא זו שהזהירה אותנו חזור והזהר מפני הקלטה על הקלטה, שכן אחותי איה ואני היינו מכורות בילדותנו להקלטת תוכניות. הקלטת תוכניות הייתה הדרך היחידה ליצור לעצמנו את עולם המראות שרצינו, את תיבת התהודה, את הריפוד המבונד, שהרי לא היה לנו עדיין חיבור לאינטרנט. רק כפתור ההקלטה האדום במכשיר הווידאו הבטיח שיהיה לנו תמיד די תוכן שבחרנו בעצמנו לחזור ולצפות בו, וכך לעולם לא יסתנן לעולמנו תוכן חיצוני. כפתור ההקלטה היה הדרך היחידה לשמור על עצמאותנו. הוא היה הדרך היחידה למצק את הזרם הדקיק של שפה ודימוי שערב לחיכנו, שהיה מטבעו נוזלי, והיה

צריך למצקו. בילדותנו מבוקר עד ערב הקלטנו. בילדותנו מבוקר עד ערב צפינו בהקלטות. בלי להתכוון שיננו. בלי להתכוון ידענו בעל פה. בלי להתכוון, כששאלו אותנו שאלה, ענינו בתור ילדה יתומה מסן פרנסיסקו או ילדה תאומה משיקגו, כי המשפטים היו כבר מוכנים לשימוש בפינו, ולמה לטרוח על פיגומי עברית כשיש קתדרלה באנגלית מן המוכן. כך הקלטנו והקלטנו בלי סוף. היינו ניגשות למרכז המסחרי, לחנות הצעצועים שהיו בה גם מכשירי כתיבה, כדי לקנות קלטות, ואם נגמרו הקלטות והתוכנית שלנו עמדה כבר להתחיל, היינו הופכות ארגזים על ראשיהם ומחפשות קורבנות, והייתה הסכמה שבשתיקה שאת כל מה שכתוב בכתב ידו של אבי אפשר למחוק, שכן היו אלה מן הסתם משחקי כדורסל וכדורגל ששודרו בזמן פגישותיו או טיסותיו, ולעיתים נדירות גם טקסים לאומיים או אירועים אקטואליים, וכך למשל מחקנו את משדר ה־BBC של חתימת הסכמי אוסלו א' כדי להקליט את פרק הסיום של "אלה הם חיי". אבי גילה זאת באקראי כשרצה לצפות עם אימא שלי ב"לקום אתמול בבוקר" ביום שבו הבין שלא תהיה תקנה להפסדיו הכספיים. איה ואני היינו כל אחת בחדרה, אימי הייתה שרועה בחצי עילפון על הספה בסלון, אבי הוציא את הקלטת של "לקום אתמול בבוקר" מהקופסה בעודו לוחץ על Eject ובוחר את הקלטת שפלט המכשיר. הוא אמר: "אוסלו, אורלי? בזה את מסתכלת? לא חבל?" ואימי אמרה: "אוסלו? אני בזה בטח שלא מסתכלת", והוא אמר: "הקלטת במכשיר זה אוסלו א', מי מסתכל על אוסלו א'?" ובשל חשד שהתעורר בו, דחף אבי את הקלטת בחזרה פנימה ולחץ פליי. לרגע ראה את יוהאן יורגן הולסט מסתודד עם יוסי ביילין ואמר: "הפופ הזה כבר איננו", ומייד התחלפה התמונה בנערה יפהפייה נשענת על ארונית מתכת במסדרון בית ספר, ואבא שלי אמר: "הבנות הקליטו על אוסלו?" ואימא שלי אמרה: "כנראה". הוא יצא מכליו, דפק על כל הדלתות וצרח ואיים שישים קץ למדיניות ההפקר פטרושקה בבית הזה. כך עבר מחדר לחדר, מחדרה של איה לחדרי ובחזרה, כי היינו רק שתיים, בעוד אימנו מתקמת בהתמדה מאחוריו ומסמנת לנו סימונים מפייסים בשפת גוף ופרצוף, ולמוחרת היא אמרה: "הוא מאוד רגיש עכשיו,

55
12854
128

עם כל מה שקרה. אני מקווה שזה לא יהיה ככה המון זמן". ואכן, כעבור שבועות אחדים מת מהתקף לב, ולנו הוקל כי ידענו שמדיניות ההפקר פטרושקה לא הולכת לשום מקום, והמשכנו למחוק את המשדרים האקראיים שהקליט, אך אימנו חזרה והתרתה בנו לנהוג בזהירות בצילומי הווידאו הבייתיים שעליהם יש לשמור מכל משמר, כי להם אין עותק. "מה שמלחיץ אותי בשיגעון ההקלטות הזה הוא שיום אחד תמחקו את כל מה שצילמנו כשהייתן בעצמכן קטנטנות", אמרה כשראתה אותנו צופות בהקלטה של "קטנטנות", "כי מזה יש רק עותק אחד ויחיד". טכנולוגיית השכפול לקלטות וידאו הייתה בהחלט קיימת, מוכרת ואהודה כבר אז, בשיכון דן, בשנות התשעים, בתחילת שנות האלפיים, אך היא לא עלתה על דעתה של אימי ובוודאי לא על דעתנו, ועל כן העותק האחד והיחיד של כל צילום שצולמנו בילדותנו, בארגז החול, שוב ושוב בארגז החול, אך לא רק בארגז החול – הושמד, לצד הארכיון שלי, בשיטפון שהייתה איה יכולה למנוע אך לא מנעה. יום אחד, בספטמבר 2023, הפסיקו המים לזרום בכמה בריזים בשיכון דן. אחותי איה לא האמינה למראה עיניה, לא האמינה למראה ברז שלא זורמים בו מים, ועל כן פתחה אותו וסגרה ופתחה וסגרה ולא שמה לב אם השאירה אותו פתוח או סגור כשיצאה לחצר, לבדוק אם דולק אור ביחידה הטרומית שבה התגוררה אימנו, שכן היחידה הטרומית מחוברת לברז ראשי אחר. כשראתה שהאור אינו דולק, כמעט התפתחה לדפוק בדלת בכל זאת ולהעיר את אימנו משנתה, אבל אמרה לעצמה: "אני אישה עצמאית, אישה חזקה, אישה עם תושייה", הסתובבה ונכנסה בחזרה הבייתה, רעתה את הבנות החוצה בשיניים לא מצוחצחות והלכה לעבודה. כשחזרה הבייתה היו ארגזי הארכיון שלי מתחת למים, שקועים למחצה. הודות ליסודות העקומים של הבית, האגם נקווה רק במטבח, בסלון ובמרפסת השירות ולא הגיע לחדרי השינה, כך שעיקר הנזק נגרם לארכיון שלי, שנעשה לבליל של סלילים דביקים ועיסת נייר. שבוע וקצת מיררתי על כך בבכי בימים ובלילות, ודניאל לא ידע מה לומר, שהרי אלבומיו של דניאל שוכנים לבטח במרתף ברמת השרון, וכל הנגיבים משוכפלים, והקסטות עברו דיגיטציה כבר מזמן. הכול במשפחת מן הועלה לענן. "גם הענן יקרוס יום אחד",

56
128

57
128

ניסה דניאל כמיטב יכולתו לנחם אותי בצרת רבים היפותטית, ואני אמרתי שכנראה נמות לפני שהענן יקרוס, והוא אמר: "גם טוב – או שהכלב ימות או שהפריץ ימות", ובסופו של דבר נשטף גם האובדן הזה בגליה הבלתי פוסקים של המציאות. חלף הזמן ונפל רסיס טיל איראני בשיכון דן, ואחותי איה גמרה אומר להימלט מישראל עם שתי בנותיה ושלחה לי צילום מסך של שלושה כרטיסי טיסה לברלין, ושם של בית מלון או כחובת של סאבלט לא שלחה. "אשר יגורתי בא לי", אמרתי לדניאל, שכן משחלטנו לעזוב את הארץ חזרה ואיימה שתבוא לבקר, ודניאל כבר הפסיק להאמין והחל לומר "זאב-זאב", אבל הודה שגם בסיפור הזאב בסוף מגיע כשאחותי הודיעה לי על בואה עם שתי בנותיה בצילום מסך. אנו, האחיות הנדל, לא נהגנו לתקשר בעל פה אם לא שהינו מתוך כורח באותו החלל. נהגנו לתקשר בכתב. התחנכנו הלא על ברכי ICQ, ולא פעם בנעורינו שלחנו זו לזו הודעה ב-ICQ בעודנו תחת קורת גג אחת, לא רק כי התעצלנו לקום ממושבו ולפתוח שתי דלתות אלא גם כי רווח לנו לא לראות זו את זו, שהרי כל החיים רק ראינו זו את זו. בטרם הכרנו על בשרנו את סגולת ההתכתבות הדיגיטלית לקיצור מרחקים וצמצום העולם בקרבה צפון לדרום ומזרח למערב, הכרנו את סגולתה שמנגד – להאריך מרחקים ולהרחיב בתים בהרחיקה חדר נערה מחדר נערה. במרוצת השנים כבר לא נתנו על כך את הדעת, שכן היה נהוג כל כך להתכתב עם כולם כל הזמן, ועם זאת היה גם מי שיזם מדי פעם שיחת וידאו לאחיו שבלב או בדם ואילו אנו לא יזמנו, לא ניהלנו שיחת וידאו זו עם זו מעולם, רק התכתבנו, תחילה ב-ICQ ולאחר מכן ב-MSN Messenger ולאחר מכן ב-G-Chat ובסופו של דבר ב-WhatsApp, ובשלב מסוים הלך הטקסט ופינה את מקומו ללינקים, לממים ולצילומי מסך. כעת היא כאן, בדירתנו, עם שתי בנותיה, ואיני מסוגלת להישיר לעיניה מבט. עד בואן מעולם לא אירחתי אף אחד בביתי. לא בבגרותי. נמנעתי מכך. סירבתי לכך. בנעוריי, עד שלב מסוים, ישנה אצלי ליאן, אבל קשה לדבר על נעורים ועל אירוח בנשימה אחת. בני נוער לא מארחים. ילדים יכולים לארח, לחקות אירוח, להתבקש בידי הוריהם לסגל גינוני אירוח, לזכור להציע שתייה, לזכור להציע

חטיפים, לא לריב עם האורח על הצעצועים הכי טובים כי המארח יכול לשחק בהם תמיד, אבל בני נוער לא מארחים ולא יכולים לארח מכיוון שהם עצמם גולים בבתיהם ומפני שאין גבולות ברורים בינם ובין זולתם. חיות ביער לא מארחות זו את זו וגם לא בני נוער, ולכן קשה לומר שאירחתי את ליאן בנעוריי, אבל אפשר לומר שמפעם לפעם ישנה אצלי ליאן. מאז לא ישן אצלי איש, גם לא כשגרתי כבר, בתור אדם מבוגר, עם דניאל, והוא ביקש מפעם לפעם להלין אצלנו מכרים. בשלב מסוים כבר לא העז לבקש. הייתה לי כוונה מלאה לא לארח אף אחד בביתי לעולם, אבל הטילים האיראניים לא הותירו לי ברירה, וכעת הן כאן, על כל ממדיהן, מפרות את כל כלליי כל הזמן. ביקשתי מהן מפורשות לא לפנות אליי בבקרים, אבל בכל זאת, למוחרת הגעתן חייכה אליי איה בזמן שהכנתי קפה, ומשהפניתי אליה פנים זועפות, הושיטה לי אגרוף קמוץ שאין לפרש אלא כ"קחי, הפתעה", הפתעה כגון עגיל שלא שמת לב שנפל לך או שוקולד יקר או שוקולד גנוב או סם קטן בחוגים שאינם החוגים של אחותי איה. בלית ברירה הושיטתי לה כף יד פתוחה, והיא הטילה לתוכה דיסק־און־קי. כשראיתי אותו חשבתי שהניחה בכף ידי הכול. חשבתי שהיא מגלה לי כי בדרך נס ניצלו דברים שידעתי שלא ניצלו, שלא היו יכולים להינצל. חשבתי שהיא מגלה לי שבעצם נערכה לשיטפונות מראש וגיבתה את הארכיון. שגיתי. היה זה אוד מוצל משיטפון, קלטת בודדת שנשמרה כל השנים במגירת הגרביים של אימנו. משצומצם מרחב המחיה של אחייניותיי דין והלל בעקבות הטילים, והותר להן לשחק בבית ובחצר הבית וביחידה הטרומית שבחצר הבית בלבד, הן הלכו וחיפשו להן מטמונים ברחבי התחום המותר, וכך מטבע הדברים הגיעה דין או הלל באחד הימים אל מגירת הגרביים של אימנו וחזרה אל הבית המרכזי מנופפת בקלטת כבראיה מרשיעה. "תחזירי את זה מייד", אמרה אחותי איה, "זה דברים אישיים", אבל אימי דידתה אחרי הילדה אל תוך הבית המרכזי ואמרה: "זה סרטים ביתיים", ואיה שאלה: "אז למה שמרת את זה במגירה?" ואימי אמרה: "תהרגי אותי, אין לי מושג. כשדניאל ודניאל יבואו ארצה נצפה בזה כולם ביחד ותהיה לנו הפתעה", ואיה אמרה: "אז צריך

59
128

58
128

להמיר את זה לדיגיטל", ואימי אמרה: "אז תמירי", ואיה הלכה והמירה, אך לא צפתה, אפילו לא חשה צורך לצפות במה שהומר בטרם תפתיע אותי בעובדת המרתו, ואנו לא באנו ארצה, וכשארצה את המזוודות לקראת הטיסה כמעט שכחה לארוז גם את הדיסק־און־קי, אבל אימי, שעזרה לה לארוז, הזכירה לה, והיא הכניסה אותו אל שקית הגרביים והתחוננים. רגעים אחדים לאחר שהטילה את האוצר בכף ידי קפצו עליה נרגשות שתי הבנות ושאלו: "נתת לה? נתת לה? נתת לה?" ומשמרה "כן, כן, כן", עברו לקפוץ על ידי נרגשות ושאלו: "אפשר לראות? אפשר לראות? אפשר לראות?" ואני אמרתי: "אחרי שגרת הבוקר", סתם כדי לתרגל סמכות, אבל לא הצלחתי להתרכז בשגרת הבוקר, וכעבור כמה דקות התכנסנו כולנו בסלון לצפייה בחומרים במחשב הנייד שלי. "מזל שעוד יש לך כניסת USB במחשב", אמר דניאל בזמן שהכנסתי לתוכה את ההחסן. "שמעתן אולי על גוגל דרייב, עד שכבר עושים פה דיגיטציה?" ובזמן שדין והלל חיקו אותו, אישרתי למחשב עשר פעמים ברצף שהתוכן אינו מהווה איום, ולאחר זמן ארוך מן המצופה לחצתי על "הפעל" וזה פעל. "מי אלה כל האנשים האלה", אמרנו ארבעתנו – איה, דין, דניאל ואני – אחרי שהשלג והרעש הלבן התפזרו, ועל המסך הופיעה תמונה יציבה של 12 איש סביב שולחן. דין שאלה: "מי אלה כל האנשים האלה", לא כי רצתה לדעת מי הם, אלא כדי להביע מורת רוח על עצם הפניית תשומת הלב אליהם. איה שאלה: "מי אלה כל האנשים האלה", כי הופתעה לראות את כל האנשים האלה, כי לא ציפתה לראות אותם, כי ציפתה לראות אותנו, אותי ואותה, בגיל שבו עוד היינו מקסימות בארגז החול, או לפחות תקריב של פניהם היפים דאז של הורינו, שאכן היו שם, על המסך, אך תפסו חלק קטן מאוד ממנו – כל אחד מהם בפינה אחרת של השולחן הארוך שסביבו ישבו כולם. הלל לא אמרה: "מי אלה כל האנשים האלה". היא הסתכלה במסך ובנו באותה מידה של תמיהה ולעג: אותה מידה של תמיהה ושל לעג, וכן אותה מידה של תמיהה־ולעג כלפינו וכלפי המסך. היא לא רצתה לדעת מי האנשים האלה, אבל גם לא היה לה אכפת שאנחנו צופים בהם. דניאל שאל: "מי אלה כל האנשים האלה", כי הוא באמת לא זיהה אף אחד, גם

לא את אימי, ששָׁעֶרָה היה אז שחור וארוך, ועורה עוד היה די מבריק. אני שאלתי: "מי אלה כל האנשים האלה" רק כדי לזמן את התשובה שכבר התגבשה בתוכי, כי ידעתי, בתוך תוכי, מי אלה כל האנשים האלה: אימנו ואבינו, כמובן; ודודתנו; וכמו כן אלדד שטיין, שהפסיד הון רב משהפסיד אבינו ואף חזר בתשובה מאז; ודורי ודורית, שהיו כבר אז טבעונים; והקוֹטְרִים, שהיו נאים בהרבה משזכרתי אותם, נאים מהיָתֵר, וחשתי שהכינוי הזה הוא עוול היסטורי ושמגיע להם צדק פואטי; ואפרים ואביבה ינקו; ובצלאל מנהיים כמובן, וגם אשתו. "זאת אשתו של בצלאל?" שאלה איה לאחר שהפלאתי לנקוב בשמותיהם או בכינוייהם של כולם, "לא הייתי מזהה אותה בחיים. כמה פעמים ראית אותה שאת מזהה אותה?" ולא עניתי בשל התוכן הנפיץ. התבוננו במסך עד שאיה שאלה אם אני מצליחה להבין מה הם אומרים. "אני כבר לא יכולה להבין שום דבר בלי כתוביות", היא אמרה, ודניאל אמר: "זאת תופעה מוכרת, ויש לה יותר סיבות משנדמה לך". הסתכלתי באיה. תנועה זעירה עברה בפניה כגל כשהתאפקה לא לגלגל עיניים ולא לומר בקול רם: "מאיפה לך מה נדמה לי". דניאל החל למנות את הסיבות המגוונות לקושי הרווח להבין דברים בלי כתוביות, שרובן נגעו לבחירות הפקתיות של סרטונים מבוזים ולפיכך לא היו קשורות לסיטואציה. "וחוץ מזה", הוא אמר, "אנחנו פשוט מתרגלים". "פשוט היה אז חרא של סאונד", אמרה איה. ואני אמרתי: "אז סתמו שנייה", ודין אמרה לי: "לא יפה", והלל חיקתה אותה. "אז אין לנו שפה משותפת איתם", חזרתי על מה שאמרה אביבה ינקו סביב השולחן, והגבהתי את קולי כמוצאת שלל רב במשפט הזה. הרצתי את הווידאו אחורה ונתתי לאביבה ינקו להתחיל מחדש. "אז אין לנו שפה משותפת איתם", היא אמרה, "אז מה?" איה ואני אמרנו, "אז מה?"

"בסדר", אמרה אביבה ינקו, "אז הם לא אנשים משכילים", והיא האריכה את סופה של כל הברה, כאילו חזרה בדחילו ורחימו על מילה שמעולם לא העלתה על דעתה להכניס ללקסיקון שלה. "אבל הם אנשים טובים".

61
128

60
128

"אנשים חמים", הוסיף אפרים ינקו.

"והעיקר שנועה מסתדרת איתם", אמרה אביבה.

"מה זה מסתדרת", חיזק אפרים, לא בלי פליאה, "היא מתה עליהם".

"מבחינתה שכל החגים יהיו רק אצלָהֶם", אמרה אביבה, "מבחינתה להיות אצלָהֶם כל הימים".

"אצלָם", צעקה מקצה השולחן אימנו, שעד אותו הרגע לא הרימה את העיניים מהצלחת.

"שלום לך גברת הנדל", אמר דניאל, ואני הנחתי יד על כתפו והבטתי בו בשביעות רצון.

"אוי", אמרה איה וניגבה דמעות צחוק מעיניה. "על מי הם מדברים בכלל?"

דניאל אמר "על מזרחים, לא?".

אישרתי. "חותנים מזרחים".

"מה זה חותנים מזרחים?" שאלה דין.

"אני יודעת", קראה הלל, אך דין השיבה לה, "את לא יודעת".

איה אמרה, "מה את יודעת? אולי היא יודעת".

"נו, אז מה זה?" שאלתי את הלל.

היא הזדקפה כמו לקראת שירת ההמנון ואמרה: "מזרחים זה לא אשכנזים".

"יפה", אמרנו יחד דניאל, איה ואני, ומשכנו את ההברה האחרונה יחד, ואילו דין נראתה מרירה מאוד כי לא ידעה גם מה זה אשכנזים, ועל כן גרפה אותה איה אליה והמטירה עליה נשיקות.

"תכף נסביר", אמרתי לה, שהרי נשיקות לא יעזרו לה להרגיש אבודה פחות בעולם, ועם זאת רצייתי להמשיך לצפות בהסרטה.

דניאל, לעומת זאת, ויתר על הצפייה ורצה לעשות סדר בדברים, וכדי לאתגר את הלל אמר: "רגע, אז מזרחים זה לא אשכנזים,

אבל מה זה חותנים?" אלא שהלל, בניגוד לדין, קובעת לעצמה את הכללים, ובעוד השאלה נשאלת היא כבר יצאה מהחדר בריקוד

ובשירת "חות־חותנים, מז־ר־חים", בלי להשיב. איה הריצה את הקובץ כמה שניות אחורה ואמרה: "תראי איך בצלאל מסתכל על

אימא", ואני התאפקתי ולא העמדתי אותה במקום. לא אמרתי לה: "את לא תלמדי אותי איך בצלאל מסתכל על אימא", אף שרצייתי

לומר, כי לא היא בילתה שעות בצפייה בחדשות עם אימא ובצלאל

מנהיים בסלון אלא אני. לא את מסלול חייה התווה בצלאל מנהיים בפליטת פה אלא את מסלול חייה.

"מה קרה לך, בצלאל?" שאלה אביבה ינקו בסופו של דבר, אחרי שמיצינו את הצפייה-מחדש במונולוג על החותנים המזרחים ואפשרנו לארוחה להמשיך, "יש לך חום? אתה שקט היום", ובצלאל אמר, "זה חדש שאני שקט? אני אדם לא שקט?" והקוטריט אמרה: "אתם מכירים את הסיפור", וכמה מהם שאלו ביחד איזה סיפור.

"על הילד שחשבו שהוא אילם", אמרה הקוטריט.

"כי הוא לא אמר כלום", אמר הקוטר.

"כי הוא לא אמר כלום", אמרה הקוטריט, "ואז יום אחד פתאום הוא אומר: 'המרק קר', וכולם מתפלאים ואומרים לו: 'מה פתאום אתה יודע לדבר? חשבנו שאתה אילם, איך זה לא אמרת שום דבר עד היום?' אז הוא אומר: 'עד היום הכול היה בסדר'".

אף אחד חוץ מאבא שלי לא צחק. אפרים ינקו שאל אם בידיש זה נשמע יותר טוב.

"בגרמנית", תיקנה אמא שלי. "זה לא קשור לידיש. זה מופיע אצל תומאס מאן. אני במקרה לאחרונה קראתי".

"תומאס מאן זה – תזכירי לי?" ביקש אפרים ינקו.

בצלאל מנהיים ענה במקום אימא שלי: "סופר גרמני", ואילו היא אמרה: "הר הקסמים".

"אז הוא לקח את זה מהיהודים סביבו", אמר אפרים ינקו, "מה השאלה".

"אותי מפתיע שאת קוראת את הגרמנים", אמרה הקוטריט, ואימא שלי ניסתה להסתיר את הבוז שרחשה לה, ואולי אף הצליחה, אולי איש בארוחה לא הבחין בו, אבל אנחנו הבחנו.

"את מי בכלל שווה לקרוא אם לא את מי שדווקא בא משם ודווקא התנגד", אמר בצלאל מנהיים, ואז אבא שלי שאל אם מישהו רוצה קפה וקם ויצא מהפריים, ואימא שלי ובצלאל מנהיים הסתכלו זה לזה בעיניים, והכרס של אבא שלי הסתירה הכול כשהוא התקרב אל העדשה ולחץ על הפסק. איה הריצה את הקובץ אחורה כדי לוודא שאכן, כפי שנדמה היה לה לרגע, לא רק בצלאל מנהיים

מביט בעיניה של אימא שלנו, אלא גם אימא שלנו מביטה בעיניו של בצלאל מנהיים, חברו הטוב של אבא שלי, שהיה גם עורך הדין שלו והיחיד שדיבר איתו גלויות, היחיד שאמר לו שעסקיו יהיו בכייה לדורות, אך תמך בו בכל זאת, כעורך דין וכחבר, כשאבי הודיע לו שלא ישעה לעצותיו ואף הטיח בפניו שהוא אינו מפרגן לו. למרות העלבון שהטיח בו אבי, בצלאל מנהיים סעד אותו נפשית כאשר ההתרסקות העסקית הייתה ודאית, אף על פי שאבי מעולם לא התנצל על הטחת העלבון, והחל לבקר אותו פעם ביום, עד התקף הלב, שתפס את אבי בים. בצלאל מנהיים אף הציע לאימי סיוע בניהול השבעה, כי חשש שביטול השבעה נובע מקשיי ההיערכות לאירוח, אלא שביטול השבעה נבע מהזלזול המוחלט של הוריי בטקסים חברתיים ובמחווות סמליות, במסגרת החילונית הדווקאית, הילדותית, שהייתה משותפת לשניהם, לאימי ולאבי, אם כי היו לה גוונים שונים אצל כל אחד מהם, וכשם שלא הייתה הלוויה אלא אך ורק הודעה על התקבלות הגופה לפקולטה לרפואה באוניברסיטת תל אביב, שסיפקה לאימי יותר נחת משזכתה לה מאבי במשך כל חייהם המשותפים, כי שוב ושוב אמרה לאנשים בטלפון: "שבחאי התקבל לאוניברסיטה, אולי סוף-סוף ילמד משהו" – כך גם לא הייתה שבעה. בצלאל מנהיים המשיך להגיע לביחנו גם אז, לפעמים בלי הודעה מראש, תמיד לבדו, אף פעם לא עם אשתו או עם אחד משלושת ילדיו, ובמשך שנים לא שאלתי את עצמי מדוע אשתו ושלושת ילדיו לא באים איתו אף פעם או מדוע אנחנו לא מבקרות אף פעם בביתם. התחלתי לשאול את עצמי שאלות כאלה רק כאשר חברתי ליאן מנור הפכה אותי לאשת סודה כשסיפרה לי לראשונה שהיא שוכבת עם נואל, המורה הפרטי שלה לצרפתית, ובן רגע נפתח בפניי עולם הסוד ועולם השקר, והלא שום נערה שנפתחים בפניה עולם הסוד ועולם השקר לא תבכר לצעוד עוד בשום עולם אחר. באותו היום צעדנו בשיכון דן, בשמש שלא סביר היה לצעוד בה, ובאמת אף אחד לא צעד בה, וגם לא היה לאן, כי עוד לא נפתחו העסקים למרגלות הבניינים שנבנו בהמשך בשכונה ועקרו מהשכונה את צביונה השכונתי. צעדנו במעלה הגבעה הנמוכה המחברת בין השכונה לשכונות השכונות, שמימינה מגרש ריק ומשמאלה

מגרש ריק ושום בניין גבוה ושום שדרת עצים, ולכן השמש ישירה ומגיעה היישר למוח, אבל הייתה לנו היכולת הזאת שיש לילדים ונוער לצעוד בשמש. צעדנו בחום ולא הזכרנו אותו ולא את הלחות, ולפתע אמרה ליאן: "יש לי חיי מין", וכששאלתי: "עם מי יש לך חיי מין?" אמרה ליאן: "אז זהו", וכששאלתי: "אז זהו מה?" אמרה ליאן שזו הבעיה, וכששאלתי: "מה הבעיה?" אמרה ליאן: "הוא גדול", ומאחר שגדלנו בתקופה שבה גדלנו, עם זמינות המידע שבשלב הזה כבר הייתה לכולנו, ומכיוון שחששותיי היו חששותיי, חשבתי שהיא מתכוונת שאיבר מינו גדול מדי. אבל לא הספקתי להתבטא בנושא, לא הספקתי לדרוש פירוט ולגבש דעה, ומיד היא תיקנה את עצמה, בסלידה מסוימת מהמילה החדשה, ל"מבוגר". ואני אמרתי: "אה", וליאן אמרה: "ויש גם יחסי מרות, לא שזה משנה בגיל הזה", ואני שאלתי: "בן כמה הוא?" והיא אמרה: "32", אבל התכוונתי בגיל שלי", ולאחר שתיקה קצרה אמרה: "הייתי בטוחה שכבר ניחשת", אבל אני אמרתי: "מאיפה לי", שכן לא היה כל סימן לקיומו של סוד, שהרי מאז ומעולם נטתה ליאן לאקספרימנטליות אסתטית, ושינויים בהופעתה או בהתנהגותה לא העידו בהכרח על התרחשות חריגה או על תמורה נפשית. לא תהיתי, למשל, מדוע לבשה באותו החודש בגדי פנטומימאי והחליטה לשוות לעורה גוון כתום באמצעות דיאטת גזרים – לשווא כמובן, תודה לאל, העור שלה המשיך להיראות כמו סורבה קוקוס – ולא פענחתי רמזים עבים שליאן טענה שרמזה לי עד שהתעייפה מלרמוז ונאלצה לדבר מפורשות. תדירות מפגשינו עלתה עקב וידויה של ליאן, שממנו קלחו אינסוף חומרים לדיון, ומאחר שלא היה לי כל וידוי להציע בתמורה, היה זה נושא השיחה היחיד בינינו. ובעודי לומדת את פרטיו, בעודי מתרגלת אל עולם הסוד והשקר ומתחילה להתרווח בתוכו, גילה לי בצלאל מנהיים סוד אחר שנגע לליאן ונשמר מפניה. מרוב תדהמה, מרוב שהות במרחביו המדומיינים של הסוד האפל, לא זכרתי אף פעם מה הוביל לגילוי. שנים חזרתי ושאלתי את אימי: "איך הגענו לדבר על זה בכלל", כלומר על מה דיברנו כשבצלאל מנהיים פלט פתאום את הסוד, כלומר מדוע וכיצד החליט בצלאל מנהיים לספר לנו ביום שישי אחד דווקא על מקרה נוסף

64
128

65
128

שבו ייצג אישה קשת יום, שלדבריו ביצעה גנבת זרע, בתביעה שתבע מנחם בכיר שממנו, לדבריו, גנבה את הזרע. בצלאל מנהיים דיבר אל אימי ושכח מנוכחותי כי לעיתים קרובות, מגיל צעיר, נכחתי בין שניהם בלי לפצות פה, ובצלאל מנהיים לא הבחין שגדלתי ושסודות כבר לא נכנסים מאוזן אחת שלי ויוצאים מהשנייה. "מנחם בכיר שגר פעם במעוז אביב ועבר לגבעת הפרחים", אמר בצלאל מנהיים, ואני אמרתי: "מנחם בכיר שגר פעם במעוז אביב ועבר לגבעת הפרחים? זה נשמע כמו אבא של החברה הכי טובה שלי ליאן", ובצלאל מנהיים התרה בי לא לגלות את הסוד לעולם, לא לליאן ולא לאף אחד אחר, כי שוב שכח את גילי ושכח אמיתות יסוד כגון זו: הילדה הקטנה חוגגת את הסוד שמתגלה לה בגיליו הלאה, ואילו הנערה חוגגת את הסוד שמתגלה לה בשמירתו לעצמה. אימי ואני כאחת שכחנו איך הגענו לדבר על זה בכלל, ואני חזרתי ושאלתי. לא שאלתי מדוע היה מוכרח גם להסגיר את הפרטים המזהים שגרמו לי לחבר אחד ועוד אחד. על הסגרת הפרטים לא שאלתי מכיוון שהתשובה הייתה ברורה, והתשובה היתה שבתוך-תוכו היה בצלאל מנהיים אומן, היה מספר סיפורים, ובתור אומן-מספר סיפורים הייתה אוזנו כרויה לפרטי פרטים, אך בימים ההם מעטים העזו לראות בעצמם מספרי סיפורים מקצועיים, וגם אם חשדו בעצמם שהם כן, שלכך נועדו, הלכו תחת זאת ללמוד משפטים. שוב ושוב שאלתי רק מה היה ההקשר, איך השיחה התגלגלה כפי שהתגלגלה, אבל אימי מאז ומעולם סירבה להביט אחורה באופן הזה, מעולם לא שאלה את עצמה איך דבר מוביל לדבר, ולעיתים קרובות, כששיחה בינינו הלכה ותעתה בדרכים לא צפויות, שאלתי: "אבל איך הגענו לזה", והיא אמרה: "מה זה משנה? העיקר שהגענו". סודו של ד"ר מנור השתכן בעולם הסוד והשקר בצפיפות יוצאת דופן לצד סודה של ליאן מנור, ויותר לא יכולתי עוד להתרווח בו. בכל פעם שגילתה לי ליאן עוד טפח מסודה התאפקתי עוד יותר, ועוד יותר לא גיליתי לה את סודה של אביה, ואת שתיקתי תרגלתי בעודי עוקבת בדריכות אחר החדשות לצד אימי ולצד בצלאל מנהיים. היה לי צורך לשבת בשתיקה לצד בצלאל מנהיים, להזין את שתיקתי באוזני ליאן בשתיקתי באוזני בצלאל מנהיים, להדק את הברית

מדי ערב מול "ערב חדש" ומול המהדורה המרכזית, ואט־אט לגבש בקיאות לא סטנדרטית לגילי בפרטי תוכנית ההתנתקות ולפתח ציפיות בלתי ריאליות ממנה, ציפיות שבצלאל מנהיים הגדיר בלתי ריאליות כבר אז, והוא כמובן צדק. התקופה שבה שכנו בי במקביל שני הסודות, של ליאן ושל אבא של ליאן, דמתה לשלב הראשון בלימודי שפה, שכן כל סוד בנפרד, ועל אחת כמה וכמה שילובם יחד, דרשו זהירות קוגניטיבית ותחבירית בכל אשר אפנה, בכל פעם שפתחתי את הפה, ועם זאת היו מנותקים מכל דבר שידעתי קודם או שנגע לי אישית, כך שבמקום להשתלט על החלל הם פינו אותו, פינו אותי, ועולמי הפנימי התגמד והחוויר לעומת שני הסודות הללו שהיתמרו מעליי ועם זאת נאצרו בי. הודות לביטול עולמי הפנימי יכולתי לעקוב בדריכות אחר החדשות, שהלכו ובישרו על עידן חדש, ואת סודו של ד"ר מנור גיליתי לבתו רק כשלא היתה לי ברירה. את הסוד של ליאן לא גיליתי לאיש, אך את סודו של ד"ר מנור גיליתי לליאן כשד"ר מנור גילה לבדו את סודה, ימים אחדים אחרי שביקשה ממני לצלם אותה בעירום כדי שתוכל להעניק את התמונות לנואל. ד"ר מנור איבד את עשתונותיו והפגין תפיסה חינוכית מעוותת כל כך, שהייתי מוכרחה להוציא את הרוח ממפרשיו, ממפרשי האיומים שלו, ממפרשי ההתנשאות המוסרית שלו, והודעתי לליאן חגיגית שאבא שלה חלאה מוחלטת, ושהוא האחרון שיכול להטיף למישהו בעולם הזה על כנות ויושר, והסברתי מדוע, מה שכמובן חזר אליי בבומרנג, כי אבא של ליאן איים להעלים מעל פני האדמה את עו"ד מנהיים, תחת הרושם השגוי שעו"ד מנהיים אכן היה חייב לו משהו, איזשהו חיסיון של עורך דין ולקות, שבצלאל מנהיים לא היה חייב לו כהוא זה מכיוון שלא היה עורך הדין שלו אלא של הגברת, שהייתה המנקה במשרדו וגם במשרד של ד"ר מנור, שכן משרדיהם שכנו בקומות שונות של בניין משרדים אחד בשכונ דן, ולכן בצלאל מנהיים לקח אותה פרו־בונו כשנתבעה בידי ד"ר מנור בעוון גנבת זרע. הוא לקח אותה פרו־בונו בדיוק משום שניקתה גם את משרדו וגם את משרדו של ד"ר מנור, אך גם – כפי שגיליתי רק לאחר שד"ר מנור התקשר כדי לאיים להעלים את עו"ד מנהיים מעל פני האדמה – משום שהייתה ערבייה מיפן.

66
128

67
128

היום עדיף לומר פלסטינית מיפן, אבל אז אמרנו ערבייה, וזו הייתה הצרה האמיתית של ד"ר מנור, זו היתה הצרה שלא היה אפשר להכיל – שאחותה למחצה של ליאן, אחותה הגנובה, שד"ר מנור אכן שילם עליה מזונות בסופו של דבר בהוראת בית משפט, הייתה ערבייה, כלומר חצי־ערבייה וחצי־אחות של ליאן, ומרגע שהתגלה הפרט הזה נקברו הפנטזיות שלכמה רגעים נראו די ריאליות, לאתר את האחות וליצור איתה קשר על אפו ועל חמתו של האב. המחשבה שמסתובבת בעולם אחות גדולה של ליאן לא פגמה בהרמוניית שאר הפנטזיות שטיפחנו, אבל את הרעיון שמדובר באחות חצי־פלסטינית ליאן כמובן לא יכלה לשאת. כדי לרצות ליצור קשר עם אחותך הפלסטינית את צריכה להיות בת 18 לפחות. את צריכה לגבש תפיסת עולם. את צריכה להיות מוכנה לשאת בהשלכות. ולכן, במובן מסוים, היה נוח לד"ר מנור שבתו הבלתי חוקית היא חצי־פלסטינית, כי אילו הייתה סתם חצי־אחותה של ליאן, ליאן הייתה מאתרת אותה, והכול היה מתהפך לד"ר מנור על הראש. שלושת הימים שבהם ידענו על האחות למחצה, אך לא ידענו שהיא ערבייה, היו ימי אביב משגעים. ישבנו על אדן החלון בפנטהאוז של משפחת מנור, שהשקיף על גבעת הפרחים, שפריחתה הייתה בעיצומה, ודיברנו על אינ־סוף האפשרויות הפרוסות לפני ליאן. עישנו סיגריות ושתינו משקאות מוגזים מומתקי אספרטיים והרגשנו בעצמותינו שאנו עומדות בפתח עידן חדש, ולרגע אַבלה של ליאן על נוֹאָל התגמד והחוויר לעומת העידן החדש הזה, אבל משהתברר שמדובר בערבייה מיפן לא נותר עוד זכר לעידן החדש. כאשר גילה לנו בצלאל מנהיים את חצייה הפלסטינית של אחותה למחצה של ליאן – בתור נקמה, כי זעם עתה על ד"ר מנור, כי ד"ר מנור איים להעלים אותו מעל פני האדמה – התבהר לנו בן רגע מה שהיה נכון גם לפני כן, מה שהיה נכון גם אלמלא הייתה חצי־אחותה של ליאן חצי־ערבייה, והוא שאין לליאן שום מושג את מי ואת מה היא תפגוש אם תאזור אומץ ליצור קשר, שאין לה מושג לאיזה מידע נוסף יוביל המידע. וזה בעצם מה שד"ר מנור אמר לה כשניסה לדבר איתה בהיגיון – שהוא לא מגן על עצמו אלא עליה – אבל אנחנו כמובן לא הבנו את זה. סירבנו להבין את זה כל עוד חשבנו שחצי־

גל עזרן

תמאה על הקינון ההפוך

דָּבַר נֹרָא קָרָה לְעוֹרֵב שְׁחָלָה
 רְאִיתִי עוֹרֵב שֶׁהָיָה לוֹ שַׁעַר נוֹשֵׁר
 נִכַח פְּלוֹמְתֵי הַפְּרוֹמָה
 הַקְּדַמְתִּי מֵאַחֵר
 הוֹתֵרֵתִי צְוָאר כְּדָבָר שֶׁמִּסְתַּגֵּל
 מָה צְוָאוֹ, מָה נְשָׂרָה, מָה דְּמִי
 מַעַת לַעַת אֲנִי נֹכַחַת בְּהַדְּבָרוֹת עַל תְּקוּמַתִּי
 בְּשַׁעַת שְׂרָצִיתִי לְדָבָר
 חֲשַׁדְתִּי שְׂמָא אֶשְׁמַע
 שְׂמָא אֶשְׁמַע אֶת עֲצְמִי דְּבוּר
 שְׂפָךְ יִהְפֹךְ הַסֵּדֵר
 וְכַעַת כְּשֶׁאֲנִי דְּחוּקָה שְׁלֵא בְּיֶשֶׁר אוֹמְרִים
 שְׂכַעַת נִדְחַקְתִּי בְּעַל כְּרָחִי
 אוֹמְרִים שֶׁהָיִיתִי רְמוּתִי
 כְּשֶׁעֲדִין דְּמִיתִי לִי שְׁלוֹשָׁה עוֹרְבִים
 וְאֶחָד שְׁחָלָה, דְּבַר נֹרָא
 וְהוּא מוֹנֵחַ כְּבַרְזָל בְּלֵא תְּקוּמָה
 כְּאֵלוֹ חֵשׁ בְּהַתְּחַלּוּתִי
 רוֹצֵה לוֹמַר: הַזֹּנֵי פְּלוֹמְתִי
 מְשִׁם וּמְשִׁם

$$\frac{69}{128}$$

$$\frac{68}{128}$$

דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּשִׁמְם: לְפָחוֹת שׁוֹקֵי יַצִּיבָה
 גַּם הַהֲדָאָבוֹת תִּהְפֹּךְ בְּדִיחָה
 אֲנִי רוֹאֶה דְּבָרִים בְּיֶשֶׁר וְעֲדִין יְכוּלָה לְלַכֵּת
 לְעַצֵּב מְדַרְכּוֹת, בְּנִגּוּד לְעוֹרְבִים
 שֶׁהֵם חוֹתְמִים עָלֵי חֶסֶד, בְּלֵאֵי צְוָאר שְׂכַבְרֵי מִמֶּשׁ
 תְּחַלֵּה חֵלוֹ הַגִּפְּיִם
 נוֹתֵר בְּהֵן מַעַט מְאוֹד לְפָדוֹת
 וְאֵז הַגִּיעוּ הַמִּים
 כְּמוֹ מַעְגְלֵי מִיתָה
 הַמִּים הַגִּיעוּ פּוֹשְׁטִים לְבָנִם שְׂאִין בּוֹ עֲלִיצוֹת לְאִיד
 מְכַרְזִים מוֹל חֵלוֹן אֶחָד שְׁלֵא נִגְלַל
 שֶׁהִנֵּה כֶּף נְרָאִים חַיִּים
 הִנֵּה כֶּף נְרָאִים חַיִּים
 וְכֶף הֵם נוֹפְשִׁים
 וְאַחֲרֵיהֶם יִשְׁמַשׁ הַסֵּלֶם הַרֹבֵץ

אחותה של ליאן היא שכפול של ליאן עם רישיון נהיגה. סירבנו להבין את זה עד שנודע לנו שהיא חצי-ערבייה, אף על פי שגם אלמלא הייתה חצי ערבייה זה היה נכון במובן הבסיסי ביותר, של זימון גיהינום הזולת אל חיי נערה. שהרי עדיף שלא תהיה לנערה חצי-אחות שהוסתרה ממנה, שהרי חצי-אחות זה דבר שיש להתרגל אליו אט-אט, בהדרגה, כשם שגם אחות שלמה היא דבר שצריך להתרגל אליו, ורצוי אט-אט, בהדרגה. נערה לא יכולה בבת אחת שתהיה לה פתאום חצי-אחות, גם אם לרגע זה נשמע לה נפלא. אבל ליאן לא הבינה את זה עד שהתגלה שזו אחות ערבייה, כלומר פלסטינית, כלומר חצי-פלסטינית, כלומר חצי-אחות וחצי-פלסטינית. רק אז אמרה: "גדול עליי". אלה המילים שאמרה כשישבנו על אדן החלון והתבוננו בנעשה בגבעת הפרחים. היא אמרה: "מצחק שחשבתי שאני יכולה לנצח אותו", ויותר באמת לא ניסתה, ופחות ופחות נטתה לאקספרימנטליות אסתטית, ולא הפנתה איתי עורף לקברה, ואומנם המשיכה במגמת האומנות, חמש יחידות, ובסוף כיתה י' הציגה את עבודת הווידאו ההיא, "אנשים נתקעים בקירות", אבל בעצמה חדלה להיתקע בקירות, הפסיקה את דיאטת הגזרים ולא המירה אותה בחדשה, פשטה את בגדי הפנטומימאית ורכשה ג'ינסים של דיזל וסוויטשרטים של Hanes בשלל צבעים, והסגול החמיא לה יותר מכולם, ואותו היא לובשת בתמונה הקבוצתית בספר המחזור שבו אני כלולה, מכיוון שעזבתי את בית הספר, אך בטעות קיבלתי בכל זאת עותק שלו, והוא נכחד, עם יתר הארכיון, בהצפה.

ועם בשר העורב במקור הפעור
 בהצרכי בו חשבתי על מגע עוגב
 על מבט עוגם, על מופע
 על אפשרות להיות עורב
 ולשם כך המבט של המדות
 לומר על השתיקה שהיא בנועה כעורב הולך
 ומתחלה והולך ולע מקורו מזין
 כמו אין המתן להדבר
 כמו אין טעם בלע הפעור
 כמו אין שלוב שעות, אין דבר מחמר
 יש סועדים ואין נכור
 יש באור כי הוא הולך ומתחלה וקורא:
 יש שם פעוט אחוז עם יוצרי
 הוא מבקש דברים בידי
 גידיו שמורים, הוריו פוערים לו מקור
 לא תמהים על הקנון ההפוך
 הנה כך נראים חיים
 ערוכים בלבן כי שמעו שאומרים שהנני רמותי
 תמהה על הקנון ההפוך

$\frac{71}{128}$

שכל תכליתו טהור ההשתקפויות
 לשמש בידי אדם שידע כי כאן היו חיים
 ויהיו בעתיד
 יכרזו טוב בעוד כשבויע בלבד, אחרים
 מה דמי, מדוע שמוש
 כשבהשתקפות שמוול לובשים חובשים וחונטים גפים, אינו בשמוש
 בנגוד לסלם שלא חייב היות-מפקר
 אני בינתיים מתנהגת גם אם חולה
 מתחרה לפרקים בעורבים
 עם הפרקים אני מתחרה בעורבים עלי
 ואני עדין מתנהגת
 נזהרת בתעוקתי בשמם

העורב הולך ומתחלה
 העורב הולך ומתחלה ואני
 הולכת ומתחלה
 הולכת ומתחלה ידי
 נדהמת נכור
 ערה גם לתמורות של עורי
 וגופי מתחלה, נוצר איזה שיח עורבים
 הם מציינים לי תנאי, להסתבר לאט הם אומרים
 עד שמתנקר הפטר
 בקבוצות הם סועדים את חבריהם
 מתירים מקור פעור ופתע אדם חורק וזר והם לא מתנכרים
 כמו אין טעם בלע הפעור
 הצילו את צוארו כי חולה והולך
 והוא עדין הולך
 בתהלוכתו עם גידו הנכשל בידו
 העורב מתחלה והולך גידו בין הבוחנים
 מאספים את זכוכיותיהם השתקפויות
 מקבצים גם את ארועיו
 מצילים כנוכחים את זמותיו כי חשוב
 נדחקתי בעל כרחי, אומרים שהייתי רמותי
 אבל אני רק תמהה על הקנון ההפוך
 נדהמת נכור, תוהה על הזדמנותי אל עבר תכונה שכשלה
 ועל חפצי שהפקרו לדהיה בכחל
 כי אבד ממני עורב הולך חולה
 ברח עם חבריו הסועדים, צוארו נשר
 הפך ענף חולה, התהפך בי קריאות צד
 נותר במהפך לזבובים
 ועודני תמהה על הקנון ההפוך

$\frac{70}{128}$

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

החלום

יואב עזרא

החלום הוא היכלת לתאר במלים את מה שחלמנו

מבקש הנדבות

יואב עזרא

סף הפאב הוא סף הנייף סף היות אפה
בדידות עצומה אפה וכאבך על סף עולמך
גלימה מלכותית פחושב בצפייה לחלום כמבקש נדבות

החדרנית

יואב עזרא

רוח מקפלת חול צהב בחוף כמו חדרנית

נער המקלה

יואב עזרא

הזמן הכוכבי שר את שמה של אהובתי
מבין ידים עשירות אבק
מרחוק כוכב
מפתיע
געגוע
השם של אהובתי
אני שומע מפל עבר את שמה
בהתחלה נסיתי לברח מזה אבל כיום אני נער מקלה

אייל שלום

כשאתה מוצא שהדבר יפה

אתה לא יודע איך לובשים את זה
כי אתה לא יודע איך יוצאים מזה
שזה אתה ושאתה כזה,

ואתה לא יודע איך שוכבים עם זה
כי אתה לא יודע איך קמים לזה
שזה אתה ושאתה כזה,

למבוכתך אתה מוצא את הדבר יפה
אך לא מוצא
את היפי בדבר

והחתול שלך מניאק והכל אצלך מוזר

ואתה לא יודע להגיד את זה
כי אתה לא יודע להרגיש את זה, אבל את זה
אתה כבר יודע, כי את זה אתה מרגיש.
משהו אדיש

עומד לבצבז את זה. בכוחו המצויר דומה
שקשה לדמיון את זה
משהו כמעט שלך

אך נראה שאתה תצטרף לבקש את זה
בשביל לבקש צריך להגיד את זה
יפה

אבל אתה לא יודע איך יוצאים מזה, אתה רק יודע
איך זה מרגיש כשאתה מוצא דבר יפה

$\frac{75}{128}$

$\frac{74}{128}$

שגיא אלנקוה

⌘

כעץ שמזנק באפלה,
כף אני
אפרקו
שדיגי רגלי המשכלות
כשרשים

שגיא אלנקוה

⌘

שדה סביונים נאדר,
מרבד שקוף ושמישי,
שואף
מרחבי עדי עד.
ניחוחות חסרי צבע,
רכים.
אופפת אותי, הילד, עננה צחרה ואלמת.
סלע עטור חזזית
שומת עצמו.

שגיא אלנקוה

⌘

מחר הוא סירה
קטנה
בתוף מרוחו הרב, הרחב,
של גדות האתמול.
הימים סלעים בולטים
בזרם קל ודליל
בתוככי
העננה הכבדה והסמיכה
של הדברים.

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

ואף, נסכים כולנו להניח, לפעילויות המגוונות שבהן האיבר הרה המשמעות הזה מעורב.

בימים ההם של חייו, ואולי שלא במקרה דווקא בימים ההם, המשורר הצעיר במדים מצא את עצמו בוויכוח עם מי שעד למשבר זה היה לו חבר קרוב ונאמן. מדובר היה בבחור ערכי, עדין, חכם, חובש כיפה, ידען שכמו הברנש כרמלי אהב לקרוא ולהעמיק בדברים הטובים של הרוח – שירה, ספרות, פילוסופיה – כיף חיים! השניים קיימו מעין חברותא לימודית פתוחה המכוונת לחיפוש משותף לאחר הנשגב, ניצוצות של אמת, תובנות ושאר דברים שבהם מיטב בנינו עוסקים בגיל הזה ובכלל.

הקשר הפורה הנ"ל הגיע לקיצו בעקבות מחלוקת מסקרנת במיוחד. חברו הדתי של הכרמלי טען שלא אונן מימיו. האיש לא שפסף את פינו לכדי אורגזמה, האיש לא שפספו אפילו לכדי זקפה. לא הביא ביד, החבר. מעולם! או כך לפחות טען. כרמלסקי לא היה מסוגל לקבל את העדות הזאת כאמת. הדבר נראה לו אז, ויש לומר עד עצם היום הזה, בלתי סביר לחלוטין ובלתי נסלח בעליל. "ניחא לא אוננות מלאה, בנחת, מתוכננת. אבל מה", זעק המשוררסקי בהתרעמות, "לא נגעת בעצמך, נגיד סתם ככה, באגביות, במקלחת? אין מצב! אתה הרי מסבן גם את הפין ואת האשכים. אתה אומר לי שמעולם לא השתהית שם? מעולם לא? ולו לרגע? לא אמין. לא אמין, לא מאמין". כך הטיח כרמלי בחברו. החבר התעקש שאכן, לא נגע בעצמו אף פעם. "אף פעם?" המשך החובש רחב הירכיים בזעמו הנמרץ, "אפילו לא, נגיד, פעם, פעמיים? לא מאמין לך!".

החבריקו התעקש: "אני", חזר ואמר, "לא אוננתי מעולם". כרמלי חש נבגד. הרי כל החברותא התוססת שלהם התבססה על הרצון הכן של שני הצדדים לגלות אמת. לחשוף אמת. וזאת בלהט האופייני לאנשים צעירים בגיל שבו לא מתפשרים. והינה בא בר הפלוגתא ומשקר שקד גס. טוען שלא אונן! טוען שלא הביא ביד! ועל כן – אליבא דכרמלא – בהכרח גם משקר!

באופן כללי יותר, טוען עורכי כחול העיניים ומבריק המבט כרמלי, שאין גבר שלא אונן. אני, כהרגלי, אולי קצת פחות נחרץ. אני לא פוסל את האפשרות שהיה, או יש, איזה נזיר טיבטי שאומן

יש להניח שמשה, לו היה קיים, אונן

גרמי פוגל

הרשו לי לקחת אתכם לימים האפלים ומלאי המסתורין של שירותו הצבאי המשמעותי-ועוד-איך של עורכי וחברי, המשורר הגאון רחב הירכיים עודד כרמלי שליט"א. האיש, אז איש צעיר, שירת כחובש. כחלק ממשומותיו לתפקיד אצילי זה, יצא לעודד כרמלי רחב הירכיים לתצפת על כמות יוצאת דופן של איברי מין זכריים. אכן, כתגמול על הצטיינותו בקורס, זכה כרמלי למשך שבוע ימים בתפקיד הנחשק של אסיסטנט לרופא שאחריותו הבלעדית הייתה לוודא את בריאותם של איברי המין של צעירי ישראל המתגייסים. בוקר, צוהריים, ערב – מאות על גבי מאות של פינים ואשכים חולפים בפני פניו הנפעמות של הטירון הכרמלון. נכנס המתגייס, מוריד מכנסיים ותחתונים, כרמלון מעיף מבט ונותן חפינה נדיבה, מוודא שהאשכים מחומצנים כראוי ואין וריקוצלה, חולף המתגייס, מגיע הבא בתור וכו' וכו' וכו'.

בתקופה מקסימה זו, זכה החבר הכרמליסט – מן הסתם ובאופן טבעי – למספר תובנות בנוגע לפין שהן לא בלתי מעניינות, אם כי הן לא המוקד כאן. המוקד הוא עצם החוויה המכוננת של בחינה ממושכת, מקיפה להפליא ומדוקדקת יחסית של מאות בולבולים. החייל כרמלסקי, כך יש להניח, פיתח רגישות יוצאת דופן לאיבר,

ב.

הרשו לי לחזור לימים האפלים ומלאי המסתורין של מצרים העתיקה. ואכן היא עתיקה, עתיקה מאוד, השכנה הזאת שלנו, מצרים! איך אומרים – ראשונות הפירמידות נבנו כשאחרונות הממותות עדיין התהלכו להן, המתקוות, על הכדור הזה שלנו! אבל אנחנו מכוונים לתקופה קרובה אלינו קצת יותר – לשושלת ה-18, שושלת חי, שבה מתוארכת נוכחותו של החבריקו שיהפוך לנו לגיבור אלמותי, מחנך המחנכים, נביא הנביאים ומנהיג המנהיגים וגדול הגדולים, משה רבנו!

הנרטיב המקראי מציב את יציאת מצרים באותה שושלת ה-18 של מצרים העתיקה, שאותה נהוג לכנות גם שושלת הראשונה בממלכה החדשה של מצרים – מ-1550 עד ל-1292 לפני הספירה. איפה במקרא אתם שואלים? מלכים א, פרק ו, פסוק א, עושה סדר: "וַיְהִי בְשָׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ זֶה, הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי, לְמִלְךָ שְׁלֹמֹה, עַל-יִשְׂרָאֵל; וַיְבִן הַבַּיִת, לַיהוָה". יופי טופי! השנה הרביעית של מלכותו של שלומפי הזיין, השנה שבה בנה את בית המקדש, היא 480 שנה אחרי יציאת מצרים. אם נניח ששלומי'לה עלה למלכות מתישהו בין 970 ל-950 לפני הספירה, נגיד, כדי לכבד את החכם החרמו, ב-969 לפני הספירה – *année erotique* – אז הוא בונה מקדשון, השובבון, ב-965 לפני הספירה. מזה נוריד את 480 השנים האלה – והינה, יציאת מצרים מתוארכת במלכים א ל-1445 לפני הספירה! ובהינתן שהמקרא מספר לנו בשמות שמה היה בן 80 ביציאת מצרים, זה נותן לנו תאריך לידה של 1525 לפני הספירה

– מזל טוב! – ונעורים בחצרו של חַחֹתְמָס הראשון!

עכשיו, בינינו, מדע, דיוק, כרונולוגיה – לא בדיוק ההתמחות של ספריית הטקסטים הזאת שלנו שמתארכת את תחילת העולם לפני 5787 שנה. גם בתוך התנ"ך עצמו יש הצעות מגוונות. אם נחשב לפי הלוי"ז הנגזר מתוך ספר שופטים ולא של מלכים א, ננחת על תאריך אחר. אבל יאללה, נזרום עם שלומפי. גם ככה הכול הבל הבלים, ואני מה זה אוהב אותו, את השלמה שלנו. אממה, ילדים שלי, אממה – מי אמר שזורמים רק עם שלומפי אחד? אם לשלמה

בשיטות של מדיטציה ייחודיות מגיל שנתיים או שלוש ושאיכשהו לא העניק לעצמו אורגזמה. אני לא אומר קרי לילה. גם לי קשה לדמיין גבר בריא בגופו שגם לא אונן מעולם וגם לא שפך את זרעו באיזה חלום מתוק מדבש ושובב מגרית הדבש בלילה. אבל אני פתוח לאפשרות שהיה, או ישנו, אדם שלא אונן. איזה נזיר. איזה סגפן. איזה מישהו, איכשהו, איפשהו. עם זאת, גם לי ברור שלו קיים הגיבור הזה, מדובר על ספצימן אנושי נדיר מאוד. נדיר בנדירים. ואולי כרמלון הבונבון אכן צודק ולא היה אפילו אחד שכזה. מי יודע!

אבל אני מסכים ועוד איך עם הכרמליסט בהתגלמותו כחובש הצעיר ההוא מן הימים ההם. בעוד החייל כרמלי בחן יום אחר יום אחר יום שפע פינים ואשכים, הוא פסק פסיקה שאני נאלץ לקבל: החבר הדתי נגע בעצמו. היה שם במקלחת עיכוב על הבולבול. היו זקפות. היו שפשופים. כן, יש להניח שניתן שם זרע לבטלה. בנדיבות ובשפע. יש להניח שהחייל הצעיר, החברותא של כרמלי, אונן. מה שמעניין זה שגם בתוך קשר שהוקדש כולו לחקירה כנה ולאמת, אנו עדים לחוסר הרצון ו/או היכולת של המאמין הצעיר לבטא בכנות מינימלית את האמת על אוננותו. כה רבה הבושה, כה עוצמתית האשמה.

כרמלי לא היה מסוגל להמשיך לחקור בשיתוף פעולה עם חוקר שכך מזייף נתונים. הם פירקו את החברותא. כרמלי המשיך להביא ביד בחופשיות ובנחישות האופייניות לו, והמשיך לחקור ולקרוא לבד. הקשר עם החבר שהתעקש לטעון לבתולי ידו דעך ולבסוף נותק. לא ידוע אם היום חובש הכיפה עדיין מתעקש להתכחש לעצם אוננותו. גם לא ידוע אם הוא עדיין חובש כיפה. כן ידוע, מן הסתם, שהדברים קשורים, דהיינו שהכיפות – זאת של הראש וזאת של הזין – קשורות! אם הבחור התקשה לקבל את אוננותו, הרי באוננותו הדתית נמצא את הסיבה. ואני, שמצטרף לנשמות הצדק שמבקשות לשחרר בחורים מבושתם הכואבת ומאשמתם המבהילה, מזמין אותנו למטרה זו לסיור בראשיתה של אותה הדת, לאיש שהפך אותנו לעם. לצדיק הצדיקים, יהודי היהודים, מנהיג המנהיגים, נביא הנביאים, שנתן לנו תורה. למשה רבנו! ומשה, כך אני טוען, לו היה קיים, אונן!

היו אלף נשים, מותר לי לפחות שני שלמה לא? לוקח ועוד איך לוקח עוד אחד – זיגמונד שלמה פרויד! עוד חכם באדם, ויש שיאמרו לא פחות חרמן אם כי, אולי, מעודן או סובלימטיבי הרבה יותר – זיין פחות, כתב יותר!

כזכור, שלמה פרויד הגוסס עוסק בספרו האחרון במשה ובמונותאיזם, ומציע – איך לא! – מדרש פרוידיאני במיוחד: משה, לו היה קיים, היה מצרי. הגיוני סה"כ! אם נקבל את הדיווח המקראי שמדובר באדם שגדל בארמונו של פרעה, אז נשאלת השאלה איך הגיע הברנש לארמון. או שאכן עם עברייה הניחה אותו בתיבה על הנילוס ובתו של פרעה דגה לה את הדגיגון הזה משם, או שפשוט – כך מרשה לעצמו פרויד להניח – נולד, המויש, בפאקינג ארמון! אכן, פרויד מניח שמשה היה מצרי, חבר באליטה השולטת תחת אֶחְנָתוֹן, אחד מפרעוני השושלת ה־18 של מצרים העתיקה. אחנתון, אבל, לא היה סתם פרעה – הוא היה נשמת ברבור, חתיך אש, בנזוגה של נְפֶרְטִיטִי היפה בנשים – איזה פאוור קאפל יא ווארדיקה! – אך לענייננו, הוא היה הפרעה המונותאיסט. אכן, אחנתון מיקד את הדת המצרית באל אחד – אל השמש אֶחְוֹן – ודרש לוותר על שאר החברים.

פרויד משער שכשמת אחנתון, האליטה המצרית נכנסה למאבק כוחות בין המחנה המונותאיסטי לבין הפוליטיאסטים שדרשו להחזיר עטרה ליושנה. משה, נסיך מצרים המשויך למחנה שדגל באל אחד, קיבל לידיו כחלק מהסדר הפרדת הכוחות עם שעליו יוכל להשליט את האמונה החדשה. והינה לנו תחילתו של המונותאיזם העברי, שהמשיך אליבא דפרויד את המסורת המצרית של אחנתון החתיך ואשתו המרהיבה. בגלל זה, דורש פרויד הדרשן, משה לא יכול לדבר עם העם – שפתם הייתה זרה לו – ושוחח עימם דרך הכוהן הגדול שלהם, אהרן. לא אח, אלא מתרגם! העם, מעז פרויד לשער, התקשה לקבל את המונותאיזם ודרשותיו הקשות לריסון הדחף – נגמרו האורגיות, התאכלו מה שבא לכם כפי יכולתכם, נוספים מלא חוקים והלכות, ואז עוד, ובעיקר, עולם שלם של דרישות מוסריות: "לֹא תַעֲשֶׂה שָׂרָה עִוָּל בְּמִשְׁפָּחָתְךָ", "וְאֶהְבֶּתְךָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ", הלו, למי יש כוח למי! התנ"ך מספר על חטא העגל, אבל מסתיר

חושד בלש הנפש פרויד, את חומרת המרד: עם ישראל, כך טוען זיגמונד, רצח את משה!

אממה, לאחר שרצחו את מי ששחרר אותם מעבדותם, אשמה כבדה נפלה על העם. ומתוך אשמה זו קיבלו על עצמם לבסוף גרסה קשוחה עוד יותר של האמונה המונותאיסטית שנגדה מרדו, עם דרישות מוסריות וטקסיות נוקשות עוד יותר משבגרסה המצרית שהנחיל להם הנסיך המצרי משה. היהדות, מבהיר פרויד, בעצם אומצה על ידי העברים מתוך אשמה. היהדות נולדה מתוך אשמה. ואשמה זו ממשיכה לזרום בוורידים של אותה הדת, עד לווריד הפין של החבר חובש הכיפה של כרמלי.

בואו, אבל, נשמות צדק, נחזור לתיארוך שלנו – משה לפי המקרא נולד במאה ה־16 לפני הספירה, לפי פרויד במאה ה־14 לפני הספירה, ולפי ססיל ב. דה־מיל ב'עשרת הדיברות' ושפילברג ב'נסיך מצרים', החבר'ס מהוליווד שאוהבים לתת למשה להסתובב ולהסתחבק לו עם רעמסס הסלב מבין הפרעונים, במאה ה־12 לפני הספירה. כך או כך או כך – אנחנו בממלכה המצרית החדשה של מצרים העתיקה, בשושלת ה־18 אם מדובר על תחותמס הראשון או אחנתון הבונבון, או בזו ה־19 אם רעמסס.

ולמה זה חשוב? כי בשושלת ה־18, כמו ה־19, מקובל לספר סיפור בריאה מרתק. האל אֶתוֹם ברא את העולם באוננות! ועוד איך! ראו את השורה מספר 527 האלמותית מתוך כתוביות הפירמידות של פֶפִי הראשון:

"אֶתוֹם [...] אֶחַז בְּאֵיבֵר מִינּוֹ בְּיָדוֹ כְּדֵי לְהַבִּיא אֶת עֲצָמוֹ לְפָרְקוֹ וּמִתּוֹךְ כֶּף נִזְלְדוּ שְׁנֵי הַתְּאוּמִים, שֵׁו וְתִפְנֶת".

מה יש לנו כאן? פפי הראשון, פרעה שמלך בשושלת השישית של הממלכה הקדומה של מצרים, נקבר בפירמידה בסקארה, בקרבת קהיר העכשווית. בפירמידה זו, כמו באחרות, נחקקו בקירות טקסטים דתיים בכתב חרטומים שמספרים לנו על עולמם הפרוע של האלים המצרים העתיקים. ועוד איך מספרים! ומה אנו למדים כאן? אתום מפציע, ראשוני, פורה, זקפתי, ומאונן את הבריאה הראשונית. כך נוצר האל שו, אל הרוח, ואחותו ובת זוגו האלה תִפְנֶת, אלת המים. השניים האלה כבר בראו מתוך זיווג, אבל אבא'לה אתום,

בבדידותו הראשונית, ברא באוננות. אם תרצו, בְּרֵאשִׁית אוֹנָן אֶתוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הַמַּיִם.

אתום הראשוני אינו האל המצרי המאונן היחידי, חס וחס! יש גם איזה אחד בשם המחשיד "מין", אל הפירון. הוא מוצג כמעט תמיד כגבר עם פין זקוף וזקור שאותו הוא אוחז ביד ימין, בעודו מחזיק כלי חקלאי ביד שמאל. המין הזה, חרמן לא פחות משלמה, תודה לאל!, כי מאוננותו הוא נותן לנו את התשואה החקלאית. תודה, יא מין, תמשיך לתת ביד! שיהיה מה לאכול יא גבר!

אז אוננות, במיתולוגיה המצרית הקדומה, קשורה לפירון, ליצירה, לבריאה. ואומנם הסיפורים על אתום ומין עתיקים הרבה יותר מהשולת ה-18 או ה-19 שלנו, אבל בתקופתם היו קנוניים. אם משה היה קיים, ואם גדל תחת תחותמס הראשון, אחנתון, או רעמסס, הילד ידע, למד, שמע, הכיר את אתום ואת מין המאוננים, ואת הכוח הבורא, העוצמה היצירתית, של האוננות. עכשיו – אם פרויד צודק והוא גדל תחת אחנתון, ייתכן ששמע בלעג על סיפורי האוננות המסורתיים. אחנתון, הרי, המונותאיסטי, התעלה כנראה מעל הדיבור הגופני על הרובד האלוהי, ודמיון או המשיג את האל האחד שלו כבורא באור ולא בזרע. אבל לדעת את הסיפורים המקבילים והעתיקים יותר, את סיפורי האוננות והזרע, כמובן שידעו. עכשיו – אלים מרבים לקבל מבני אדם רשות לקיים את מה שבני אדם אוסרים על עצמם. אבל לא ידוע לנו איסור על אוננות. ותרבות שחוגגת את הפוטנציאל היצירתי שלה, מודעת לכל הפחות שהאוננות קיימת ועוד איך קיימת. ואפשר אף להניח שהיא לא רק מודעת לאוננות, אלא חוגגת אותה. משה, במילים אחרות, גדל בתרבות מאוננת. תגידו מה שתרצו, אבל נער בארמון שבו מספרים על אלים מאוננים, אונן. יש להניח שמשה, לו היה קיים, אונן! חייבים להניח שמשה, לו היה קיים, אונן!

ג.

הרבה מים חלפו בנילוס מאז ימיהם של פפי הראשון, תחותמס הראשון, אחנתון היחיד במינו, רעמסס הסלבסס ומשה רבנו יקירנו. הרבה הרבה מים זרמו לים התיכון והים לא התמלא. העין לא התעייפה

מלראות, האוזן מלשמוע והזין מלעמוד. והיד מלהביא ביד. הרבה הרבה זרע נשפך מפנינים מצריים, יהודיים וישראלים, בבליים, פרסיים, יוונים, רומאיים, מוסלמיים, נוצריים, עותומניים, ציוניים.

נהרות של זרע זרמו להם על אדמת הקודש או בביוב תחתיה. אין זה המקום לתת סקירה פרטנית של היחס לאוננות ביהדות לגונוניה ולאורך כל התקופות הללו. נאמר רק שהטקסטים המיוחסים למשה, התורה, לא עוסקים בסוגיה יתר על המידה. מקור המונח "לאונן", הבחור בשם אונן, הוא כמובן גיבור בסיפור שהדגש בו אינו באוננות גרידא. לאחר מות אחיו הבכור, אונן היה אמור ליבם את אשתו, דהיינו להכניס אותה להריון, ולהקים זרע לאחיו. אונן, אבל, בחר – השובב – לגמור מבחוצה לה, "וְשָׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתַן זָרַע לְאָחִיו" מבהיר בראשית. עכשיו, בינינו, יש כאן כל מיני בעיות סביב הייבום-בום הזה, איפה מעמד האישה, אחיות ואחים שלי, מעמד האישה איפה!, אבל במבט פנים מקראי – הבעיה היא לא האוננות אלא היעדר הייבום. בספר ויקרא יש לנו שורה ארוכה של איסורים מיניים. קלסיקות כמו "וְאֵת זָכָר לֹא תִשָּׁב מִשְׁכָּבִי אִשָּׁה, תֹּעֲבָה הִוא", אם כי גם אירועים נישתיים יותר כמו "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שִׁכְבָּתָהּ לְטַמְאָהּ בָּהּ", ולא להתקרב לאישה בנדה, ולא אם ובת, ולא אבא שלך, ולא אח של אבא שלך, ולא דודה שלך, ולא אימא שלך, ולא ולא ולא, אבל בלי מילה על עינוג עצמי. לא במוקד!

בתלמוד הבבלי האירוע מתחמם. רבי יוחנן מספר לנו ש"כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה" – עונש מוות למאוננים! ולמה אתם שואלים? שני רבנים שובבונים באים בתשובה נחרצת: "רבי יצחק ורבי אמי אמרי: כאלו שופך דמים". הסתבכנו, חברס! נהיה חמור! כרמלון, סלח נא לחבר חובש הכיפה! הרי לו היה רוצח, אולי כן היית מבין שהיה מנסה להתכחש לרצח? מה, לא שמעת מה אמרו ועוד איך אמרו הרב איציק והרב אמי? אוננות היא רצח!

דברים יסתבכו עוד יותר בספר הזוהר וההזיות המיסטיות הימי ביניימיות. יסופר לנו על לילית, האישה הראשונה שברא אלוהים (לא באוננות, אל דאגה!) שעזבה כי לא רצתה להיכנע לשליטתו הפטריארכלית של אדם. עכשיו ליליתוש האמיצה אוספת את הזרע

עם מבט על הנילוס והבנייה המיסטית העתיקה והמפעימה, הרי אני מפציר בכם – ילדים שלי, היזהרו ממחשבותיכם הרעות! תאוננו לכם בכיף יותר, תאוננו לכם בכיף פחות, חנסו לא לאונן – אבל רצח עם? רצח עם הוא רצח עם. לא אוננות. והרי אם אוננות היא רצח עם, אזי רצח עם הוא אוננות. ורצח עם הוא לא אוננות. הסכנה של הדיספרופורציה ההזייתית כאן היא ברורה – הרי כולנו מאוננים. אז אם כבר אוננתי, למה שלא ארצח גם עם?

ד.

Wanker! צועקים הבריטים בבוז – יא מאונן! ומהו המאונן אליבא דבריטניה? לא מי שבנעימי ביתו מביא את עצמו לאורגזמה! לא מי שבמקלחת נסחף לארוטי! לא מי שבארמון מצרי של השושלת ה-18 או ה-19 נוגע בעצמו בחדר הנסיכותי בעודו בורא עתיד, בורא מנהיגות, בורא את רוח הנבואה, בורא עם שיקבל על עצמו אל אחד, בורא את האל הזה עצמו! אלה לא המאוננים אלה! המאונן הוא אפס, הוא מניאק, כלומניק עם ג'ורה, מי שבידיש מכנים שמוק! ומיהו השמוק? מיהו המאונן?

מיהו משה רבנו? מהי בסוף המורשת של משה, לו היה קיים? מה בסוף משה רבנו, כאדם שלו היה קיים, כסמל שמתקיים, כמורשת חיה, מה הוא הוריש לנו זה מה? מהו לגופו של עניין רוח תורתו של משה רבנו? צָדֵק צָדֵק תִּרְדֹּף – כושלירבאק! בְּצֵלֶם אֱלֹהִים נִבְרָא הָאָדָם – יא אפס! קבל את וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ קבל! ואת וְאֶהְבֶּתָּם אֶת־הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם, או שלא?! צדיקים שלי, חברים שלי, נשמות ברבור מעמד סינייות – זוהי הגאונות הנשגבת של משה רבנו! משה האבא של גרשום, לו היה קיים, הקרוי כך כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה, אהוב האדם, דורש הצדק, משה של ואהבת לרעך כמוך! משה של אור!

המאונן לא שופך את זרעו לבטלה, אלא את זרעי האור האלה! המאונן הוא מי שאת הגאונות הנשגבת הזאת שופך לביוב! אלה הרב־מאוננים, השמוקי־שמוקים, האפסים, המניאקים! מה, יא מאוננים, יא שמוקים, מה עם הדאגה לגר? מתי איזה רב מאונן חשב לאחרונה על איך להטיב עם הגר בארץ הקודש הזאת שלנו?

המאונן, ומולידה ממנו דמונים קטנים. משם המסורת המזרח־אירופית של עיקוף הקבר הטרי של הגבר הנפטר שבע פעמים – להגן על האומללון מפני הילדים הדמוניים שבאים לבקש את חלקם בירושה. על כך נאמר, איזה ביאליק איפה ביאליק, בלוויה שלי, ובזאת של כרמלי, יהיו הרבה יותר אורחים! חברים, משפחה, נא לעקוף לנו את הקבר 49 פעם, עימכם התודה! שיהיה שבע בריבוע, למה ביום ההוא, שהוא לא יום ולא לילה, יהיה עמוס!

הסיפור המרתק הזה, היחס לאוננות בקרב היהודים, הוא סיפור בעל ממדים אדירים, עמוקים ורב־גוניים, וכאמור אין זה הזמן או המקום לספר את כולו. אבל לענייננו, בואו רק נעלה למודע שאנו כרגע בשלב בו תפיסות שליליות של האוננות מגיעות בזרמים מרכזיים של הדת היהודית לשיאים של שליליות, של ניכור גוף אכזרי, לשיפוטיות תאולוגיים חמורים למיניהם, ועל כן לעוצמות אדירות של בושה ושל אשמה בנפשות צעירות. פלוצים תאולוגיים בגבעות, בוקקה של דיבורים מבני ברק, אנשים מבוגרים שמשום מה מאיימים על נערים במלוא עוצמת העונשים הזדוניים והאכזריים ביותר. יש להם, לאחינו הצעירים שסובלים מדיכוי גופם, קו סיוע ייחודי לנער המבולבל שלא מצליח לנתק את ידו מאיבר מינו! אומרים לו הרבנים שהוא פוגע בברית, שהוא רוצח נשמות, שאוננות היא לא סתם שפיכת דמים, היא רצח עם!

ופה, נשמות צדק, עלינו להציב גבול חד וברור. אני לא זר לתחושה שיש במעשה האוננות עניין אנרגטי תמוה. מדברות גם אליי, אולי בהדהוד האשמה היהודית שלנו, תורות סיניות על שימור הזרע כשימור האנרגיה היצירתית. על כן, בשנים נמרצות יותר, הייתי מייחד את יום האוננות ליום רביעי – כדי שאוכל להקדיש את עצמי ביתר שאת בשאר הימים ליצירתיות, וכמו כן, מתוך כבוד מסוים אבל עמוק למסורת, שלא לאונן בשבת. אני לא, אם כך, שותף לתפיסה מצרית של אוננות כיצירתיות. לי האוננות לא מצלצלת בריאה. לא גאה בעניין, ייתכן שלצערתי, אבל המחשבה של אוננות כבעלת פוטנציאל נשגב, אוננות יוצרת, מעוררת השראה, זרה לי. אם רק ג'רמי של כיתה ח' או י"א היה קורא את הטקסטים הפירמידיים! אבל גם אם אתם לא מאוננים כמו משה, בשמחת היצירה והבריאה,

סתם מחשבה כזאת. לפני השינה ככה. או במקלחת. מה עם היתום והאלמנה, מה כושלאימאשלכם! הרי לפי תורת משה הבעיה עם אונן היא לא עם עצם האוננות, אלא עם מה שנחפס כפגיעה באלמנה! למה הרבנים המאוננים שלנו חושבים יותר על אוננות מאשר על רווחת האלמנה? למה הם חושבים יותר על אוננותו של היתום מאשר על איכות חייו? למה מה קרה? מה העיקר כאן, יא רב מאונן מה? ומה, יא טמבל, הטפל? תגיד, מה, יא מביא ביד, מה עם לחיות לאורו של חזון הנביאים! לאאאא! זה לא כמובן! אבל להתעסק אובססיבית בפנינים של נערים? בזקפות הנעורים? בכיפה של הנער? זהו העיקר! מה עם כיפת השמיים, יא אפס, מה?

העיסק באוננות הוא האוננות! הוא הוא ההופך מסורת זוהרת לבטלה! והדחקה הטראגית, התובנה הפרוידיאנית, היא שיש מצב שדווקא דיכוי הגוף הוא שמוביל מלכתחילה לטמטום התהומי ששופך את תורת האל לביוב! הרי הטמטום התהומי והאילי שמאחורי כל אלימות רצחנית נוטה לעיתים להיות מדוכא מינית! נוטה לנבוע מתוך דיכוי מיני! במילים אחרות, ייתכן שאיסורי האוננות הם אלה שמובילים לאוננות האמיתית – לא זאת של הגוף, זאת של הרוח! מה שברור כך או כך הוא שרבי-המאוננים מעדיפים לעסוק באוננות מאשר בגר, ביתום, באלמנה, מעדיפים לעסוק בזין מאשר בצדק שצריך לרדוף, באמת ובשלים שצריך לאהוב, בבני האדם שאת אנושיותם צריך לחגוג! המאוננים הגדולים מכולם הם מי שמתמקדים בכיפת הפין ומזניחים את כיפת השמיים! תאוננו בכיף, תאוננו בכל ימות השבוע, מה שזורם לכם, אבל הביטו בשמיים, הנצחיים, האינסופיים! זוהי הכיפה של כולנו!

ותראו שם את העיקר! את קדושת הכול, תראו! כיפת הפין, כיפת הראש, כיפת השמיים – קדוש קדוש קדוש!

יפיחודוב! שמע לנו! כל רגע! פגע! כל רגע! רגע! פגע! כל רגע
 פגע! פגע! פגע! הופה! הופה! פגע!
 צ'כוב! צ'כוב אמר פעם! אנטון צ'כוב אמר את זה!
 סמיון! סמיון! פנטלייביץ! פנטלייביץ!
 הופה! הופה! הופה! (פאזזה) פגע פגע פגע (פאזזה) רגע רגע רגע
 נו רגע

(לפתע הם מתחילים לבנות מגדל אנושי ענק שמצל על כל הרחוב. בדיוק בזמן הזה צחי מוריד את מכנסי הג'ינס הקצרים שלו ומאונן)

רועי: כל

רומן: רגע

צחי: כל

בר: רגע

אביחר: כל רגע

רונן: פגע

ששי: כל רגע

אפרת: פגע

רועי: כל רגע

המנכ"לית: כל רגע?

יפיחודוב המסכן: כל רגע! פגע!

$\frac{89}{128}$

$\frac{88}{128}$

רועי: אתה יודע איתמר יש דמות של צ'כוב בשם יפיחודוב פקיד צעיר ומסכן "כל רגע פגע" ואתה כזה (צוחק) כל רגע פגע

איתמר: תודה רועי

רועי: (צוחק צחוק מתגלגל) אתה בול כזה

המנכ"לית: פעם הבאה שתשאיר פה את האופניים אני זורקת אותם לרחוב שמעת אותי יפיחודוב מסכן מה לא בסדר בראש שלך?

איתמר: אמא שלי הפילה אותי שהייתי ילד (מוציא לשון)

המנכ"לית: (צוחקת ומוחאת כף) אני אפיל אותך על צד שני! איתמרצ'יק פעם הבאה שאתה מאחר אני זורקת אותך לרחוב הראש שלך יפגע במדרכה הגולגולת שלך תתפוצץ על המדרכה הקרה

איתמר: אני לא איתמר אני פקיד שומה של צ'כוב שמי המלא הוא סמיון פנטלייביץ' יפיחודוב כן תדרכי עליי בבקשה גם אתה רועי, גם רומן, צחי, בר תדרכו לי כולם על הראש ועל הבולבול הקטן

רועי, אפרת, רומן, מימון, סיוון, אלירן, שניידר, אופיר, יותם, מאיה, צחי ובר: (כולם מדברים סימולטנית בסנכרון מושלם)

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

*

כמו לנקד בין נקדוֹת צפוף
במרוֹחים גדולים נתפונתי
להפיר בגשר שאין ממנו
ואין דרכו פונתי
שצר לעולם.

*

העסוק ביחסים כשלולית הדלוחה ביותר ששבה
בהנץ כל חרף. הגשמים גם בלעדֵיה נשטפים, יש להם נקוז
עצמי.

המה המלים הנרדפות למלים המנגדות
שהיד אליהם משקשקת - איד כותבים נרקיס ולא כתבתי אני

*

לבחן קצירה עקשת
מהדמות הנגזרת כאשר
בעסוקיך את

*

יריעת גופך במרחק נמתחת, אני גבוהה מספר תלים
לצפות בהלך נשימתה על חוטים רופפים
במיד הכובסת מצקצקת בלשונה
על הפרוֹרסיה.

*

מי מנקה בעלה שיבש?
הנחילי אלי ומבעדו
הברדלס.

מישל פלצ'יק

שירי יחסים

*

איש ברוח קרה מהנהו אל מעילך.
כששבת לקחתו שכחת את ראשו.
כששבת בלתו שכחת את ראשו.
את פושטת ד'
מדגימה שנזכרת,
אך הוא שולל את הקר.
את רועדת.

*

אובדת שוב את נקדת המבט, המשתקף דרכו
להצפין יחסי מרות - שלחן חוצץ מפגש
שתי אשפות נצודות מרקנות מתכולתו, אין גאווה במתח
כששמך נבדק נוכח לא נוכח את
שלמי

*

צריך לדלות מן הטקסט את הברשור.
הספר פתוח;
הרוח תלוי בהפסד.

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

עומר ולדמן

סירובים

לקרוא בנימה של שלמה ארצי

אני חושב על המבט שלך ורואה רק סרובים.
אפילו לא לי, בעקר ליפים ממני.
בלילה חלמתי ששנינו בבר. הרגשתי כמעט מסגל להגיד –
ידוקא אז הרגשתי שראית אותי. שלא היית זגוגית בתוך זגוגית.

כשהתנשקנו פעם בשכרות בכית. וריח הבכי נכנס לחלום
והתערבב בריח של התעוררות, קרוב לריח חרובים.
ויד של גבר עוטפת אותך בחלום. ויש לה ריח חרדות וערק.
ולמה הוא מזכיר לי את עצמי לפני המלחמה, רק

בלי קמטי אשמה וכלי עברית. כמו בחיים, גם בחלום שתקת.
חזרת לכאן בסוף ולא חזרת אל השפה היחידה בינינו.
אולי מאז גם בשפה אחרת למדת לומר בקול כמעט שקוף
שמטשטש אצלך מהר מדי הגבול שבין הרך ובין רקוב.

אחרי שנפרדנו עשית חלקה: הבר שגשאת בו נפגע מרסיס.
שמחתי שפלטת אלי עכשו. נראית עם לו"ז מלא ודי דלוקה,
אולי קצת מאהבת. ולמה אנהנו מרשים לעצמנו להיות מאשרים
רק בחלום.

ולמה מבטך מפר לי רק כגעגוע. ולמה הוא יפה רק בחמרה של
הלום.

93
128

92
128

פיר יונס

ובינתיים

איפה את?

לא חברנו ולא היינו הדבר וזה נכר, חמורים לכל עבר
עכורי וגדושי פנים הוטחנו אל ה
ואיש אינו נוגע תחת שפתי מלבדך. וישנן האלמות או איפה
שבאמת אפשר להתפזר יחד כבועות, לנשק עקצים, דבדבנים
עדיפים כהסחת דעת מצירים, מעטרים את ה
אני מתעקשת על העדשה. ולא היינו הדבר וזה נכר
ולפעמים מצליח להשכח ובינתיים שקלתי את הענין
ולמעשה המות הללו לא יכולות לטפס עלי
רק החלמוניות שפעו בי כהר, והמשבצות דלקו את הרחש:
"את נראית בחושה הלילה" ובינתיים צבעוני לנו לעיפה.

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

תשובותיה של חדוה בראיונות? האם לא נדרשה שם הישירות שלה כדי להחליש מעט את יראת הכבוד שאולי יצרת? היה פער בין החרדה של חדוה מראיונות בכתב, בעיקר בעיתונות, שרק להם קראה "ראיונות" – ובין הקלות שבה נעתרה לראיונות בעל פה, "שיחות" בלשונה, ברדיו ומול קהל. תרם לכך ריאיון חושפני למדי במעריב מ-1993, ומאז לא פורסם בכתב ריאיון קוהרנטי איתה. וזה רק באחריותה. שנה אחרי היכרותנו, כשיצא לאור הספר 'מיגו' (2017), התחלנו לדבר על האפשרות שאראיין אותה לעיתון. האפשרות הזאת נדונה עד שהתגלתה מחלטה כעבור שמונה שנים. שוב ושוב שלחתי שאלות, התחלנו להקליט והפסקנו, דיברנו על נושאים מותרים ואסורים. נדמה לי שמבחינתה הריאיון הזה היה אמור להיות ההזדמנות היחידה, האחרונה, לשוחח בדיוק המרבי על החיים ועל עצמה. אבל כמו "האדם החכם" שאליו התאוותה בשיריה, שאינו באמת אדם אלא שיא לא אנושי של האנושות, גם ה"ריאיון" שחדוה ביקשה דרש לראות אותה מעבר לגבולות הראייה. כמו בפנטזיה שסיפרה לדנה אמיר ולנורית זרחי על אפשרות להקרין מהמצח את מחשבותינו (זרחי התחלחלה מהרעיון).

אף על פי כן, ב-2018 עוד האמנתי שבסוף אראיין אותה, והשיחה שבסוף הסדנה נועדה להיות מעין ניסוי כלים. שאלתי בהיסוס, באופן מגושם ולפרקים די אווילי, על הנושאים העיקריים שעניינו אותי בשיריה חוץ מאלה שכינתה בבוז "תחומים של אינטלקטואלים". חדוה, למרות ההקלטה המוצהרת והקהל, ענתה בפתיחות ובבהירות יחסיות לה. חשבתי שהדברים יכולים לסייע למי שנמשך לשירתה, או שהם סתם מעניינים, והתכוונתי לעבד אותם מעט ולהציע לכתב עת, בהתאם לאישורה ולשינויים שתערוך בטקסט.

חדוה לא שללה על הסף את האפשרות "לפתח לריאיון" את תמליל השיחה המובא כאן, ששולבו בו גם שאלות של המשתתפים בסדנה. היא ראתה בו פוטנציאל, אבל חשבה שעוד דרושים בו הרחבות ושכתובים מצידה, וגם שהשאלות יכלו להיות טובות יותר (בזה צדקה). ודאי, אמרתי, את מוזמנת להכניס שינויים כאוות נפשך. גם בשאלות. זה לא קרה. במשך השנים היא נזכרה פעמים רבות בתמליל הזה. הדפיסה אותו שוב ושוב, סימנה הערות. לצערי לא

"אין יצירת אומנות בלי חיים פנימיים": שיחה עם חדוה הרכבי

עומר ולדמן

השיחה הזאת, מ-31 באוגוסט 2018, עמדה בלב המפגש המסכם בסדנת כתיבה בעקבות הספר 'ראנא' של חדוה הרכבי, שהנחיתי עם אורין רוזנר באותו קיץ. 'ראנא' השפיע מאוד על הכתיבה של שנינו, וחוף ממחשבות שהצטברו בנו עליו, חשבנו שאפשר ללמוד ולתרגל בעזרתו רכיבים רבים בכתיבת שירה: פנייה לנמענת, בניית דמות, שימוש יצירתי בחזרות ובמטפורות, שימוש במקצבים חוזרים בלי סד של משקל קבוע ועוד. חוץ מזה חשבנו שהעיסוק בספר יצדיק את ההחלטה היהירה של שני צעירים (הייתי בן 24, אורין הייתה בת 27) חסרי ניסיון, לפני ספר ראשון, ללמד כתיבה. עשרה צעירים אחרים נתנו בנו אמון, ואני מקווה שלא בזבזנו את זמנם ואת כספם. אורין, שכמדומני רוב המשתתפים באו בעיקר בשבילה, המשיכה מאז להנחות סדנאות בלי להתחייב לטקסט אחד, מפני שרוב המשתתפים רוצים בעיקר לדבר על מה שכתבו. אני לא העברתי סדנאות נוספות.

מסיבות טכניות לא יכלה אורין להשתתף במפגש האחרון, אבל בכל זאת הוא היה בדירה שלה ושל בן זוגה, אביתר. גם בזמן המפגש וגם עכשיו שאלתי את עצמי מה אורין הייתה שואלת את חדוה. האם הייתה מצליחה לפזר מעט, בישירות, ערפל שאפף את רוב

פעם אמרת בריאיון שאת מודה להורים שלך על כך שהם "לימדו אותך להתגעגע". איך מלמדים מישהו להתגעגע?

לימוד זה משהו שהוא יותר בחוויות, בחושים, באינסטינקטים. גם הלימוד הזה אנונימי. אני לא חושבת שצריך להבין שירה. אני לא רואה את עצמי כאדם שמבין שירה. אני ניגשת לדברים יותר מהממד של הרגישות, של החוויה, של החושים, של האינסטינקטים. אלה כלי החיים שלי. כשאני אומרת: "אבא ואימא שלי לימדו אותי להתגעגע", גם אלה דברים שהם קרו, שהם קורים, שהם ממשיכים לקרות, שהם לא מפסיקים לקרות.

בוודאי שהגעגועים נמצאים מההתחלה, מהבראשית הזאת. אבל אף אחד לא יודע מתי מתחילה הבראשית הזאת. אפשר לומר מתוך המחשבה, הבראשית הזאת מתחילה מרגע שאנחנו יוצאים לאוויר העולם. אבל אולי היא מתחילה הרבה לפני כן. אני זוכרת שיש לי חברה שגדלתי איתה בדגניה ב', וכל אחת עכשיו במקום אחר, ופעם שאלו אותנו "ממתי אתן חברות?" אז ענית "ממתי שהיינו עוֹבְּרִים". הכול מתחיל משם. גם הגעגועים. זאת תשובה קצת מתחמקת. אבל אין תשובה רציונלית שיכולה לנמק ולהגיד, "אלה עובדות", על השאלה "ממתי הכול מתחיל".

הגעגועים נמצאים מחוץ לזמן. כל החיים הפנימיים הם מחוץ לזמן. כל הבנייה שלנו. ממה אנחנו עשויים, ממה אנחנו מורכבים. זה לא רק מחוץ לזמן, זה מחוץ למודע. אני זוכרת שסיפרו לי שפרויד אמר על החלום: "הדברים הכי חשובים בחלום זה הדברים שאנחנו לא זוכרים". זה כל האנונימי הזה שלא בידינו.

המשורר האהוב על שנינו, אבות ישורון, כתב שיר שמזכיר לי את התהליך שחוזר שוב ושוב ב'ראנא': "כָּל הַנְּהָרֹת חֲזָרִים אֶל הַנְּהָרֹת", הוא כתב, ו"זֶה סֵד תָּרַת הַגְּעָעָעִים".

את חושבת ששירה, שמלאכת השירה, או "עבודת הזיכרונות" כמו שאבות קרא לה – היא בין השאר תורת הגעגועים?

אני אף פעם לא ניסחתי את הגעגועים כתורה. זאת לא החוויה שלי. כמו שאמרתי קודם, אני חושבת שהגעגועים הם גורם מאוד מרכזי, אם לא הכי מרכזי, בחיים. בשנות השישים היה איתי איזה

ניתנה לי הרשות לעיין, ואיני יודע אם העותקים הועברו לארכיון שלה. המתנתי לתיקונים עד שלא יכלה לתקן דבר.

אף שכמובן הייתי מעדיף לפרסם את הדברים באופן המקובל על שנינו, אני חושב שלא תצמח תועלת מהשאריתם בגניזה. בעיניי הם יפים, מכבדים אותה ושופכים אור על עניינים מרכזיים בעולמה וביצירתה. בכל זאת, למען הדיוק, הדברים מובאים בלשון התמלול ובלי עריכה. שאלות ותשובות שלא נראו לי מעניינות הושמטו כבר אז בשלמותן, בידיעת חדוה. במקור כללה השיחה קריאה של חדוה משירי 'ראנא', והשארתי בתמליל את המקומות שבהם הוקראו השירים ודיברנו עליהם – אך לא העתקתי אותם מפאת אורכם.

אני רוצה לספר פה לכולם שאת ואני מתכננים כבר הרבה זמן את הריאיון הגדול שנעשה יום אחד. היינו אמורים לערוך אותו כשיצא 'מיגו', אבל בינתיים הוא מתעכב מכל מיני סיבות, ואולי מה שאנחנו עושים עכשיו זה בעצם הכנה לריאיון הזה. בכל מקרה, את השאלה הפותחת כבר סיכמנו: ביקשת שאני אשאל אותך: "מה מניע את הספינה?" והתשובה תהיה: "מה שמניע את הספינה זה געגועים". למה את חושבת שמה שמניע את "הספינה", את העולם, אותנו – זה געגועים?

ראשית, אני לא חושבת. אני מרגישה. אני מרגישה שגעגועים זה הלב. משם הכול מתחיל. משם הכול מתחיל לקראת דברים שהם לא ידועים, לא מוכרים, עצם ההתהוות של געגועים זה דברים לא מודעים בהכרח. זה לא געגועים למשהו מוכר. זה לא געגועים למשהו ידוע. זה לא געגועים למשהו. זה הדם של הנפש. זה המהות של החיים הפנימיים של בן אדם. זה חוט השדרה של החיים הפנימיים. חיים פנימיים הם חיים מאוד אנונימיים. לכל אחד מאיתנו יש חיים פנימיים. אין יצירת אומנות בלי חיים פנימיים. ואני חושבת שהגעגועים הם המרכיב האנונימי הזה לחיים הפנימיים.

זה לא געגועים למשהו שהחיים גרמו לי להתגעגע אליו. החיים גרמו, כן, אבל לא למשהו מוכר. לא למשהו ידוע. אנחנו לא יודעים איך הם מתהווים, ממתי הם מתחילים, איפה הם מסתיימים, מה גורם אותם.

ולמשהו יותר קונקרטי בחוך החיים?

לבן שלי.

[שתיקה] הגעגועים האלה באין־סופי. אני חושבת שגעגועים הם באמת היסוד הגדול של החיים הפנימיים. הייתי ככה אומרת. והחיים הפנימיים האלה הם הרי אוקיינוס. באוקיינוס הזה כל שיר הוא אי קטן של סדר. אנחנו אומרים "החיים הפנימיים", אבל מה הם? כמה הם? לאן הם מגיעים? מאיפה הם מתחילים?

יש משהו מוזר בגעגועים. למשל, בשבוע שעבר ישבתי עם חברה שלי, והיא אמרה לי: "אני מתגעגעת אליך" עוד לפני שנפרדנו, ו... [קוטעת] אבל זה היה כשהיית אצלי, והיית צריך לצאת, ואמרת לי: "אני כבר מתגעגעת אליך". וצחקת.

כן, אבל אני לא מצליח להבין את זה. בואי נחזור ל"אילו ידעת עד כמה". יש הרבה דברים בשיר הזה שאפשר להתעכב עליהם, אני רוצה להתעכב דווקא על אחד מהשוליים שבהם. זה הביטוי "ספרך 'החוליגנים' שיצא לאור" שחוזר כמה פעמים ב'ראנא'. בעיניי הביטוי הזה מצליח לתפוס את "עבודת הזיכרונות" שלך, את מהות השירים שלך: לקחת את ה"חוליגנים" האלה – והרי אמרת "הלא מודע הוא חוליגן" – את המאבקים הפנימיים האלה, את היצרים האלה, ולהוציא אותם לאור דרך השיר. ואני רוצה לשאול אותך שאלה שאולי את כבר לא ממש מקדישה לה מחשבה, אבל בעיניי היא ממש לא מובנת מאליה לכל משורר: למה את מפרסמת את השירים שלך? למה את מוציאה אותם לאור? הרי את מתארת שם דברים כל כך פנימיים, כל כך מתוכך, בשפה שבה מדברים אלייך הדברים. למה חשוב לך שמישהו אחר, שמישהי אחרת, יקראו אותם?

"הלא מודע הוא חוליגן". "חוליגן" גם יכול להיות במובן היפהפה של הדבר, הוא רודן אצילי או קיסר יפה תואר. הוא כל רפרטואר הרגשות של בן אדם. ב"חוליגן" אני מתכוונת לאיזו מהות שיש לה כוח, שיש לה שליטה עלינו, שאנחנו בידיה יותר משהיא בידינו. אני לא חושבת שיש לי מוטיבציה מוגדרת להוציא לאור. זו מין

ריאיון ועניתי על אותה שאלה, "מה מניע אותך?" ואז אני אמרתי "הגעגועים. הפחד". הפחד שלנו כבני אדם, לא פחד ממה. אנחנו יצורים חיים, אנחנו כל הזמן פוחדים, אנחנו כל הזמן מתגעגעים, לא לדברים שיש לנו אליהם יעד מוגדר. אני לא רואה את השירה כאיזה בית מרפא לגעגועים, זה לא מוסד להחלמת הגעגועים, אבל אני כן חושבת ששירה היא דרך חיים. ככה אתה עובד את החיים. לא כל אחד עובד את החיים בשירה. שמעת פה רפרטואר שלם של אפשרויות ממי שנמצא כאן.

ואפשר, לדעתך, לנסח את הגעגועים?

זה לא משהו שמגיע אליו. אתה אף פעם לא מגיע אל הגעגועים. אם אדם היה מגיע להגיד את כל מה שהוא היה רוצה ומרגיש וחווה, הוא היה מפסיק לכתוב. אנחנו מציירים, אנחנו כותבים, אנחנו עוסקים במוזיקה רק משום שאנחנו תמיד לא אומרים את הכול. תמיד יש משהו חסר. כל מה שאתה עושה בחיים כמעט, לא בצורה שרירותית – אנחנו עובדים את החיים שלנו מתוך געגועים. מה שמניע אותנו זה געגועים, זה הסקרנות. אני אף פעם לא זקוקה להבין – געגועים למה, סקרנות למה. זה כמו שאתה נושם. אתה לא שואל למה אני נושם. בלי לנשום לא תחיה. החיים שלך בנויים ככה: אם אתה נושם, אתה חי. אם אתה כותב שירה, אתה חי.

אני רוצה שתקראי שיר מ'ראנא' שהוא בעיניי ההגדרה הממשית למונח הזה של אבות, "תורת הגעגועים": "אילו ידעת עד כמה". [אחרי הקריאה] עכשיו, זה באמת מזכיר לי, דרך הקריאה הזו, דיברנו על "געגועים למשהו". כאילו יש איזה יעד. אני חושבת שכל החיים שלנו זה מין "שחזור". הגעגועים לא התחילו מכאן, אבל הם פונים הלאה. הם מוצאים להם בכל פעם מחוזות. אבל הַראשית שלהם היא לא מעצם ההבעה שלהם, מעצם זה שהם פונים למישהו.

ועכשיו, כשאני שואל אותך בלי לחשוב, תאמרי את הדבר הראשון שעולה לך בראש – למה את מתגעגעת?

לחיים. החיים הם דבר אין־סופי.

דנה בן אריה: אני מאוד מתחברת לדברים שעודד אמר. ורציתי לשאול גם אם ההתעסקות הזאת בחיים הפנימיים דורשת ויתור מסוים על החיים החיצוניים.

אני לא חושבת שמה שאת מכנה "החיים החיצוניים" הם דמות אחרת מהחיים הפנימיים. אני חושבת שיש חיים שנחפסים אצלנו באופן אחד. החיים החיצוניים הם בבואה של מה שקורה בפנימיות שלנו. גם כשאת עסוקה בזולת, את עסוקה בפנימי שלך. את עונה לפי הפנימי שלך. כאן הפגות וכאן הכנות.

כשיצא הספר 'ראנא' הייתה התעסקות (בביקורת ובאופן פרטי) בשאלות שהן קצת רכילותיות. מי זאת ראנא? מה היחסים שלה עם המשוררת? הטריד אותך העיסוק הזה?

אני קראתי מה שחושבים, אבל לא היה לי צורך לפנות למישהו בעקבות זה ולהגיד לו ככה או אחרת. כל אחד שיעשה את הטעויות של החיים שלו.

אם אדם כותב, מנתח – וזה בסדר, אני יכולה להניח שגם לי זה קורה, אני אומנם סומכת מאוד על האינטואיציה שלי לגבי דבר, ולא תמיד זה דברים בדוקים, אז ככה גם אחרים – אנשים מפרסמים פרשנויות שלהם, מי זאת ראנא, אם זה כך או אחרת, כל אחד עם הטעויות שלו.

גם אם אתה מפרסם או לא מפרסם, אתה מועד לחגובות של אנשים. לא רק משורר מדברים עליו, מדברים על כל בן אדם. אם אנשים מדברים על השירה וכותבים כך ואחרת, אז היו דברים ש... איך אני אנסח את זה... אם היו דברים שהגבתי עליהם באופן פנימי, תמיד פנימי, אף פעם לא החוצה, אז היו דברים שהרגשתי עליהם כמה חשיבה היא דבר מוגבל. כי מי שכותב חושב. אז כמה המחשבה היא דבר מוגבל. מי שלוקח על עצמו איזו זכות להגיד דברים מובהקים כאלה על דברים שאין לו בכלל מושג עליהם, בעיניי זה מוגבל. יש אנשים שעשו איזו ערבוביה כזאת בביקורות. ערבוביה בגסות, בחוסר הבנה, בין מה זה פסיכולוגיה, מה זה פסיכואנליזה, מה זה תרפיה, מה זה פסיכיאטר. זה בכלל דברים אחרים לגמרי.

התפתחות שמתרחשת כהמשך לדברים שאתה עושה. כמו שצייר עושה בסופו של דבר את התערוכה. כמו שמוזיקאי מוציא את המוזיקה שלו. זו לא איזושהי מטרה בפני עצמה, לפרסם. בכל התרחשות יש התפתחות של דברים. בקשרים בין אנשים, בדברים שאנשים עושים, בלימודים, תמיד השלב הבא, השלב הבא, השלב הבא. זאת ההתפתחות שקורית. כשאתה כותב, אתה לא חושב "אני אחר כך אפרסם את זה ב'הארץ'". אתה לא חושב "למה". זה קורה מעצמו. כשאתה אוהב מישהו, אתה בהתחלה מתקרב באופן הזה, אחר כך אתה קונה את המתנה, אחר כך אתה עושה שלבים של התפתחויות שאתה לא מתכנן מראש. זאת התפתחות של היחסים בינך לבין מה שאתה עושה. אתה יודע שאתה עושה את הדברים מחוויה, שאתה רוצה לזרום הלאה עם ההתרחשות.

אבל אין לך חשש?

גם לפני השיחה הזאת היה לי חשש. אתה כל הזמן מלווה באי-ביטחון מפני מאורעות שקשורים עם אנשים אחרים. זה יכול להיות לפרסם את השיר, זה יכול להיות קריאה שלו בערב שירה. מפגש עם אנשים שקראו את השירים שלך. האי-ביטחון ישנו. אבל אז מה? אז יש.

עודד אסנר: אחרי שקראתי את 'ראנא' מאוד מוזר לי לראות מישהי שמתנהלת בעולם בצורה נורמלית עם עולם פנימי כל כך מטלטל. אם הייתי חווה את החיים בצורה כזאת, לא הייתי מצליח לצאת מהבית.

ממש את אותה שאלה שאל מישהו באירוע של פסיכולוגים שהתארחתי בו. ראשית כול, אני עשויה מאוד-מאוד מקומוניקציה עם הזולת. מעניין אותי לדבר עם הזולת. עם כל זולת. שירה היא אחד האמצעים שלנו כדי לבטא, לחיות, לעבוד את החיים. השוני בינינו ביחס לעבודת החיים הוא אולי כמה האדם מרשה לעצמו או מסוגל. יש אנשים שלא רוצים להיכנס פנימה, יש אנשים שאין להם צורך להיכנס פנימה.

ה
ב
ה
ל
ה
ב
א

רחבה ממה שמקובל אצל רוב האנשים. חלקים שאחרים מגדירים פנטסטיים – את תגדירי דמיון, והחיים אצלך לא בהכרח מתחילים או מסתיימים לפי מה שהרוב קובע. למה חשוב לך כל כך לשמור על האמת? לברר את האמת?

אני לא נאבקת להגיד את האמת. מה שאני אומרת – אלה פני הדברים. לרצות ולהשתדל ולשמור – אלה הדברים. אני זקוקה לדייק, זה כן, והדיוק הוא העבודה, אבל אני לא זקוקה להיאבק על האמת. אני חושבת שכל יצירת אומנות היא בעצם האמת.

אני חושבת שהשיר "שקרים הורגים אותה" הוא שיר שאני באמת נרעשתי כשכתבתי אותו, את השורה הזאת. יש לפעמים בכתיבה שאתה מרגיש שפתאום שורה מרעידה אותך. אפילו עכשיו, כשאני מדברת איתך, יש לי צמרמורת קטנה. "שקרים הורגים אותה" זה כמו "בראשית ברא". זה משהו מדויק. כמה שאנחנו כותבים דברים מדויקים, עדיין אפשר עוד יותר להיות מדויק. ומה שחסר, מה שאנחנו מצליחים להעביר בדיוק – בגללו אנחנו ממשיכים הלאה.

[לפני קריאת "שקרים הורגים אותה" נעצרת ואומרת] תראה, אני קוראת את זה בשירה, אבל אני יודעת שבחיים עצמם הגורם הזה של שקרים, של העמדת פנים, הדבר הלא־אמיתי שיש בו גם זיוף, גם צביעות, גם פוזה – בשבילי הם גורמים מאוד חזקים בחיים. הם מעיפים אותי מכל התרחשות שיכולה להיות. החיים שלי לא יכולים להיות משותפים עם דברים כאלה. אז אומנם כתבתי את זה בשיר, אבל זה החיים. מה שבא בשירה זה בעצם החיים שלך. אתה לא מביא רעיונות עם אינטליגנציה גבוהה.

שוב אנחנו חוזרים פה בסוף לגעגועים. ראנא כותבת "בדם געגועיה". ואני רוצה לשאול אותך על עניין אחר שחותם את "שקרים הורגים אותה". על הניגוד במילים האחרונות של השיר: "בלתי אפשרי // הכול אפשרי". זה ניגוד שמופיע הרבה בשירים שלך, השילוב של דבר והיפוכו שיוצרים ביחד מציאות, שיוצרים דיבור, שיוצרים אדם. את חושבת שכל הדברים האלה שהזכרתי מורכבים באופן טבעי מסחירות, מניגודים? זאת מין חפיסת עולם?

את אומרת תמיד שהכול נמצא בשירים. שכל מה שבשירים אמת. נכון, אבל אני לא אומרת שכתבתי ביוגרפיה. זאת כבר הפרשנות שלך. יש דברים שהם מובהקים. יש ניסוחים שהם לגמרי מובהקים, שקושרים לחדר טיפולים וכן הלאה. אבל הבעיה בערבוביה הזאת שעושים בין כל התחומים האלה, בין קטגוריות מעולמות אחרים לגמרי, שהדבר היחיד שמשותף להן הוא שהן עוסקות בבני אדם. בהרגשות שלהם, במחשבות שלהם, בנפילות שלהם, בקימות שלהם. בכל הדברים שהם רצו, שהם לא רצו.

ואת רואה דמיון בין עבודה מול פסיכולוג לבין עבודה מול שיר? אני לא רואה דמיון. אתה מנסח את זה בצורה לא נכונה. כי לעבוד עם פסיכולוג ולעשות עריכה וללכת למקום כזה או להיות במחיצת דברים כאלה – הכול יחד זה החיים שלך. אתה לא עשוי מדבר אחד, וזה כן וזה לא, אלה חלקים נפרדים באותם חיים. למה זה שונה מללכת לסרט עם החברה שלך.

מי שכתב את הפרשנויות האלה שהזכרת, זה לא שהם משקרים. הפרשנויות שהם עושים הם מתוך אי־ידיעה. זה לא בזדון. בשקר יש משהו די מודע, וזה לא מה שאני מתכוונת לו. זה כמו שאני אדבר על מכון ויצמן. "אי־אמת"... זה לא אי־אמת. תגדיר לי מה זה אי־אמת.

דבר שהוא לא האמת.

אני חושבת שאלה שמתמשים במושגים שאין להם מידע ומודעות מה זה בדיוק – זה לא "לא־אמת", זה לא "לשקר". זה פשוט לא לדעת על מה אתה מדבר. אלה פרשנויות שנעשות מתוך בורות, מתוך מוגבלות. זה לא עניין של "אמת" ו"לא־אמת". זה עניין של טעות. האמת לא שייכת פה.

יש חשיבות עצומה בשירים שלך לבירור האמת, השמירה על האמת. "מה האמת בָּאמת" כמו שאת אומרת. שוב ושוב מופיעים אצלך משפטים כמו "שקרים הורגים אותה", "שקרים עושים ממנה גולם", "שנים אני עוקבת איך את מלבינה את השקרים שלך". והרי מושגים כמו "מציאות" או "חיים" מופיעים אצלך במשמעות הרבה יותר

ה
ב
ה
ל
ה
ב
א

103
128

102
128

כשיר – יש מחשבה. המחשבה היא הרמטכ"ל של כל הדמיון והחושים והאינטואיציות.

בקשר לשירים – הם לא נשארים כמו שהם. יש להם דינמיקה כמו לך. אני לא אומרת "השיר משנה את עצמו". ברור שזה בא ממני, אבל זה בא ממני ביחסי גומלין עם השיר שנכתב. השיר הוא כמו ישות. כמו שאנחנו נפגשים, אנחנו תמיד משהו אחר, משהו נוסף.

מה שאני קולט מדרך העבודה שלך על השירים זה תהליך בירור. את מוצאת בכל פעם איזה דבר שהוא לא מספיק מדויק לך, לא מספיק מבריק לך, ואז את משנה אותו למשהו מדויק יותר. אולי לא תמיד אפשר להסביר למה דווקא השינוי הזה מדויק יותר, אבל לך זה ברור. ואני רוצה לשאול אותך אם מתוך התהליך הזה את מגלה גם דברים על עצמך שלא היו ברורים לך קודם. אם השירים עוזרים לך להכיר את עצמך בדרכים נוספות.

אני לא מרגישה שאני חוקרת את עצמי. זה לא מעסיק אותי בכלל. אני כותבת, אז אני לא מתעסקת בחדוה. זה לא מעניין אותי מה היא אומרת במובן הגילוי העצמי. אני מתעסקת במה שאני כותבת, ברצון להיות הכי מדויקת, הכי נכונה. אם אני משנה דברים זה לא כי "אני מגלה על חדוה". שיר בשבילי הוא לא "לקרוא אותו ולהבין את חדוה". הדחף להבין את עצמך הוא לא דחף שמעניין אותי. לא מעסיק אותי לגלות. אין לי בשורה חדשה על החיים.

ובכל זאת, השירים מצליחים לפעמים להפחיע אותך?

זה דבר אחר. אם אמרתי קודם "שקרים הורגים אותך בהדרגה" – לא שהפתיעה אותי החוויה, אני יודעת את העמדה שלי כלפי הגורם הזה, ואיך בחיים זה קיצוני מאוד, ויכול מצד אחד להוסיף לך ומצד אחר להפריע לך. כי אנשים רגילים לדבר בכל מיני שפות שהן על יד, שהן מסביב. אבל הפתיעה אותי החדות של המשפט שבא ממני. אבל שוב, לגלות מהי חדוה, מיהי חדוה, ולהגיד אחר כך מסות שלמות על מה זה אומר, זה לא העניין. אני מצטערת.

החיים שלך, החיים של כל בן חלוף, מורכבים מניגודים, מסתירות, מתהפוכות. דברי הנפש הם תמיד דברים והיפוכם. אתה רוצה ליישב את הסתירות, להגיע ליסוד הרמוני, אבל אני בכלל חושבת שלכתוב שיר דורש שקט. לא שקט מהסוג שאדם אומר: "עכשיו אני אהיה שקט". השקט שאני מדברת עליו כדי לכתוב שיר יכול להתרחש גם בלב סערה, באוקיינוס מלא ניגודים, אבל ברגע שהוא עושה את המעשה הזה של כתיבה, לאו דווקא באופן פיזי, משתחרר שקט פנימי, ואתה לא יודע איך ולמה וממתי הוא קרה, וזה לא חשוב. אני פחות חיה באופן אינפורמטיבי.

כששאלת אותי קודם "למה את מתגעגעת?" אז ברור שעניתי "לבן שלי", כי זה הדבר שאני הכי מתגעגעת אליו. אבל כששואלים אותי "מה את רוצה?" אני עונה "שקט נפשי".

דנה בן אריה: אבל אם יהיה שקט, עדיין תהיה שירה?

השירה היא תוצאה. אתם כאילו רואים בשירה אולימפוס שמונתק מהחיים. אני לא רואה את זה ככה. אנחנו כל הזמן חיים בתוך חסר. אני באמת מרגישה שהחסר הזה הוא מוטיב שמלווה כל בן אדם. השאלה רק הערנות שלנו לדברים האלה והסקרנות שלנו להביט יותר ויותר פנימה.

במשך הזמן שאלתי אותך לא מעט שאלות על דברים שמופיעים אצלך בשירים, וכמעט תמיד התשובה הייתה משהו בסגנון "זה מה שיצא במהלך הכתיבה". טענת שאני מנסה לתת פרשנות רציונלית לדברים שהם לא בהכרח רציונליים אלא קורים מעצמם. אבל מה שאני יודע בוודאות הוא שאת עובדת המון על השירים שלך. עובדת ממש. משנה פה, משנה שם, לפעמים גם אחרי ההגהות. הרבה פעמים מתפרסם לך שיר בכתב עת ואפילו בספר, ועדיין בהזדמנות הבאה שתהיה לך לפרסם אותו – תשני בו משהו. למה את לא יכולה להשאיר את השירים כמו שהם? למה העבודה עליהם לפעמים פשוט לא נגמרת?

בכל מעמד נפשי יש רציונל. מחשבה חייבת להיות גם כשאתה כותב את הדברים הכי מפורקים. הכי לא מודעים. אם זה מאורגן

**מילים אחרונות:
צוואות, הספדים ושירי פרידה
בספרות העברית**

ה

ע

ב

ר

ג

ר

ד

:

ההכרה הפשוטה והמכרעת שספרות אינה אוסף דפים הכרוכים יחד אלא אהבות ושנאות שארכו חיים שלמים, ואף המשיכו לגעוש אחרי המוות.

ברצוננו להודות לבעלי הזכויות על האישור לפרסם את הטקסטים של יקיריהם; וכן לעובדי מכון גנזים, ובפרט להילה צור, על העזרה בחיפוש הכתבים ובמציאתם.

עודד כרמלי ושני פוקר

109
128

108
128

בשנים האחרונות אנו מקפידים לחתום כל גיליון של הבה להבא במחווה לאוונגרדיסט עבר אחר. כך פרסמנו במדור "העברגרד" שירים גנוזים ונשכחים מאת חזי לסקלי, יונה וולך ודן פגיס, מכתבים ותסריטים של דוד אבידן, ומחזות מאת יאיר הורביץ, פרננדו פסואה ותומס ברנהרד. הפעם ברצוננו להפנות זרקור אל הגיבור הממשי של הספרות, אם לא של החיים בכלל: המוות.

משקל מיוחד מיוחס למילים אחרונות, לרצונות אחרונים, לסיכומים שנערכים בשעת פרידה – אבל מהו המשקל הזה? בספרות העולם נודעות כמה צוואות, בהן הוראתו של פרנץ קפקא למקס ברוד לשרוף את כל כתביו, הוראת תומס ברנהרד שמחזותיו לא יוצגו באוסטריה או הירושה הזעומה שהוריש ויליאם שייקספיר לאשתו: "המיטה השנייה הכי טובה שלי". בצוואות הללו ישנה משמעות נוספת, אור יקר ששפך על כותביהן. שהרי גם אם כתבו תילי תילים של מילים בחייהם, בצוואה אפשר לכתוב כל מה שרוצים בלי לשאת בהשלכות. הינה האותנטיות המוחלטת, שחרור הרסן הגמור – או להפך: המחווה התיאטרלית האחרונה, המאמץ האחרון לעצב את דמותנו.

אותה שניות מצויה גם ביחס החיים למתיהם. מחד גיסא, "אחרי מות, קדושים אמור". מאידך גיסא, המוות הוא גם הזדמנות אחרונה לסגור חשבון, לסלק את החובות הכבדים ביותר ולפרוק סוף־סוף את מה שאופסן חיים שלמים – למשל "סוף־סוף אני מדברת", שירה המפורסם של דליה רביקוביץ על יונה וולך, שנפתח במילים: "יונה, שלום, / אני מדברת ואת כבר לא מפריעה".

בבחירת הטקסטים העדפנו טקסטים שנכתבו באופן ספונטני ובזמן אמת, מעל הקבר הטרי, על פני צוואות, הספדים ושירי פרידה מסוגגנים מדי, ספרותיים מדי, שנכתבו מתוך ריחוק צונן; העדפנו חברים על פני מבקרים; והעדפנו יוצרים גדולים, ואם אפשר – שיספידו יוצרים גדולים אחרים. נדמה לנו שמדפים אלה מתבהרת

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

צוואת יונה וולך

אני יודעת שאני לא אצא מפה,
אני משאירה את כל מה שיש לי וכל מה שיהיה לי הספרים
והזכויות הכל ליובל.
אני בשום אופן לא רוצה שיגיע משהו לאחותי ולא למשפחה.
אני לא רוצה שאחותי תהיה בלוויה שלי ואם היא תבוא אני
מבקשת שתגרשו אותה.

- בית החולים תל השומר, 5.9.1985

צוואת נתן אלטרמן

דצוונא רצוני האחרון

1. בלי הספדים.
2. לקבור אותי בין סתם יהודים.
3. מן ה'ירושה' שתישאָר וְהַהֲכַנְסוֹת (אם תִּהְיֶנָּה) מן
הספרים יש להפריש חלק רביעי לקיום לצלה בינדר היא
ויתרה למעני הן הרבה יותר מזה, אך מה לעשות?

- 15.3.1970

111
128

110
128

צוואת דליה רביקוביץ

בהלוויתי אני מבקשת שבני עידו יאמר קדיש וחזן יאמר "אל מלא רחמים" ושהלוויה לא תהיה עצובה במיוחד ואף רצוי שתישא אופי של פיקניק על פי שירו של מאיר ויזלטיר. צוואה זו מבטלת כל צוואה קודמת.

דליה רביקוביץ
18.5.1997

מתוך צוואת שאול טשרניחובסקי

בלי הספדים,
בלי פרחים,
עם אחי הסופרים.

17.1.1942 -

113
128

112
128

צוואת עמוס קינן עם צאתו למלחמת יום הכיפורים

מוצאי יום כיפור 6.10.73

צוואה

<p>שמכל מה שכתבתי, יהיה העתק.
לדאוג להוצאה לאור.</p> <p>11. לדאוג להצגות שלי.</p> <p>12. לצבוע ציורים לא גמורים.</p> <p>13. להגר מהארץ הרעה הזאת.</p> <p>14. אם משרד הבטחון לא יתן לנו רישית תמיכה של אלמנת מלחמה כי איננו נשואים, אז אחת משתיים: או שהרב גורן יתקע בשופר ויקים אותי לתחיה, או שישא את גוויתי וכך אהיה נשוי. הוא ימצא התר.</p> <p>15. שום טקס דתי בהלוויה שלי. לא רב, לא חזן ולא תפילה. אם אי אפשר, אז לקבור אותי בקיבוץ "כרם שלום" או קיבוץ בלתי דתי אחר שיסכים לכך. אני מבקש מאוד לכבד את רצוני זה.</p> <p>16. את הסרטים שלי לתת לסינמטק. אחד מהם באולפני "הרצליה", צריך לשלם, החשבונית היכן שהוא.</p> <p>17. להודיע לידידי בחו"ל.</p> <p>18. לשמור את שולחן הכתיבה שלי מהצריף. מהדירה ומכל השאר אפשר להיפטר.</p> <p>19. לא לשנות את שמות האנשים החיים בספר שלי. ואם אמות - לפרסם בכל מחיר, ומיד! עם חפר וגורודיש והכל. ועם הספור איך הכריחו אותי לבוא הנה. אם אמות, אז זה מה שנשאר מהספר, וכך לפרסם אותו, בדיוק: "שואה 2". לא גמור. זה החלק הכי חשוב של הצוואה.</p> <p>20. אהבתי את נורית. ואת שלומציון. ואת החיים שלנו. חבל.</p>	$\frac{115}{128}$ $\frac{114}{128}$	1. אם אהרג במלחמה, דמי על ראש ממשלת ישראל ובמיוחד דיין וגולדה. יכלו להביא שלום והביאו את מלחמת פיתחת רפית, או מלחמת ארץ ישראל הגדולה. אין זאת מלחמתו של שום שוחר שלום ישראלי. יכולנו לעשות שלום. ממשלת ישראל לא רצתה ולא הותירה ברירה בפני הערבים. 2. כל מה שיש לי אני מוריש לנו רית גרף. אם יש סיבוכים חוקיים (היא לא אשתי אלא חיה איתי מזה אחת עשרה שנה), יעבור הכל לרשות בתנו, שלומציון קינן. נורית גרף תהיה אפוטרופוס. 3. יש לי תעודת ביטוח חיים בחברת "מנורה". הפוליסה באחד התיקים בצריף המסומנים "אישי". ע"ס 120.000 כמו כן יש לי ביטוח תאונות. (20.000 ל"י) 4. יש לי בבנק 13.500 ל"י בחסכון "חמד" ו-1500 ל"י בניירות ערך. כל זה צריך לעבור ליורשי. 5. יש לי קרן פנסיה. 6. כדאי שדידי מנוסי יעזור בכל העניינים הללו. מגיעות לו גם שתי תמונות שלי. 7. לתרגם את פרק ג' וד' מהספר כמו שהם. לשלוח לאסתר מרגוליס. כתובת אצל הלל קוק. 8. לשלם את החובות שלי אם אפשר. 9. לקחת מדין עומר את כתב היד של הספר ולפרסם אותו כמו שהוא. אולי ב"קשת". 10. הבאתי מחו"ל במעטפות את "הבריגדה" באנגלית ואת "הדינוזאורים" בצרפתית. לעשות העתקים. לדאוג לכך

עמוס קינן

- ה ב ה ל ה ב א -

אבות ישורון על יונה וולך

משוררת גדולה מאוד. לא ידענו כולנו. גם אני לא ידעתי. אני קצת נחשתי. אמרתי: אני אתפנה, אני אתעסק עם יונה, אבל דחיתי, דחיתי. אמרתי: יש זמן. אבל חשתי אותה בגדולתה, בעומק כזה שהיא – השירה, שמכאן בא כל זה. פעם קראתי אגדה שמישהו בא לארץ ישראל או על פני כדור הארץ. פתאום מגיע שפה יש מִכְסָה על הארץ. הוא מרים את המכסה במדבר, שם באים קולות ודיבורים ושיחות. מישהו מְדַבֵּר. לא ראה מי מדבר, רק קולות. הרים את המכסה ושמע קולות. בזה נגמר הסיפור. האיש הזה הלך מן המקום, כיסה מחדש במכסה ולא ידע מי דיבר שם ומה דיברו שם. רק דיברו כולם. זאת יונה וולך. שם ישנה השירה, שם ישנה האמת. זאת לא האמת, זאת אנטי-אמת. זה גם אנטי-אבדון. זה הטבע. הוא מבשל את עצמו. הוא עושה את עצמו, הוא גם לא עושה, הוא קיים. שם ישנו מה שישנו תמיד, שתמיד יהיה. זה יונה. ובלי כוונת מכוון, היא אנטי-עצמה הייתה. היא יודעת שזאת לא שירה מלוקקת. היא יודעת שאני ואיקס איגרק לא נקרא את שיריה. לא נכין אותם לארוחת ערב. היא יודעת שהיא לא מציגה כאן לא תְּיָאָטֵר ולא קולנוע ולא שום דבר, אבל היא מה שהיא רואה. היא מרימה את המכסה ו"תראה", איש לא שלח אותך לשמוע, איש לא שלח אותך לכסות את המכסה אבל שם ישנים הדברים. בזה נזכרתי.

היו לי כמה אהבות בשירה. היו תקופות שאמרתי, זאת גדולה, זאת גדולה. יש לי חולשה להגיע לשיאים, ל"מי גדול". מי שגדול הוא האמת. יונה וולך היא המשוררת הגדולה ביותר שאני מכיר בשירה. מפני שהיא אותו המכסה שמכסה על הקולות האלה, שאם היא מגלה אותם, אנחנו שומעים את קולות הטבע, את קולות היקום. וטוב שהטבע עשה יונה כזאת שמחזיקה את המכסה שלה מכוסה על התהומות האלו. השירה שלה היא מכסה שמכסה על הכוחות הפועלים במעבה האדמה, במעבה העולם. שאילו פירשה שורה אחת משיריה, הייתה מגלה את כל האמת של היקום. אילו היא עצמה פירשה. זה כמו מרק רותח. אתה רואה שזה רותח, יש מכסה למעלה, המים לא יוצאים, קצת יוצאים. כל הכוח הזה מכוסה. מכל מקום אין כמוה. אין לי פנאי להתייחד עם השירים שלה עד גמירא. אין לי אפשרות לעמוד במאמץ הזה. כשאני שומע אותה אני נעשה חלק מהקול שדיברתי עליו. כשאני קורא אותה אני מוכרח להפסיק, אחרת אני נכנס לתוך סיר הלחץ ומתבשל יחד

עם זאת. אני מוכרח להתרחק. אי אפשר אחרת, אם אתה מקשיב, לא סתם קורא. אישה שכל חייה כתבה את זאת. זה בא לה. זה בא לה תמיד מפני שהיא לא היא, היא הכוחות האלו המכוסים עם המכסה הזה. אינני יודע אם אף אחד מאיתנו יכול לגור איתה בחדר אחד. בסיר הזה. אבל לדעת שזה היה, שזה ישנו, שישנו הכוח הזה. לדעת, לא בשביל להטיל בך פחד ואימה, גם זה, אבל יחד עם הפחד והאימה מטיל בך מין ביטחון שאתה לא הפקר, לא מופקר, שאם אותו הכוח פועל בך, אז אתה חלק מאותו הכוח, אז אתה העולם, אז אתה קיים, אז אתה העבר והעתיד. אז אתה שאין לו התחלה ואתה שאין לו סוף אז אתה כל זה יחד. אז מה? אז אתה רוצה תוספת יוקר? מוות, מחלה? זה אתה שוכח דברים כאלו. אתה הדברים עצמם. אין לבוא בטענות. זה עושה אדם מאושר. מוציא אותו מארבע אמות של "אני", של קותלי הגוף, קותלי אמרתי, כמו חזיר, הופך אותו חלק מהכול. והכול זה אתה. עשיר גדול. קבצן, פתאום הוא עשיר גדול. היה לך כפתור אחד, עכשיו יש לך ארבעה כפתורים. רוצה – פותח, רוצה – מכפתר. אתה בעל-בית של הכול. אין גבול לאושר הזה. אין צורך בחשבונות הקטנים. כמה מקטינים אותך החשבונות הקטנים. הרחוב הזה, אני אוהב אותו, אבל לא טוב בשבילי שאני אוהב אותו. אדם שלם נוצר בשביל לאהוב את החנות הזאת? את הרחוב הזה? אתה הכול. זה מה שעושה יונה אותך. דבר שלא הרגשתי בשום משורר. יונה היא כל זה, כל העולם. העולם לא בוחר ברחבות-לב את נציגו להגיד את האמת שלו, העולם צריך לבחור מי שיגיד את הכוליות שלו? לא. המישהו בא בלי להיות נבחר, בלי להיות שליח – הוא – הוא, וזה יונה. היא בעצמה לא ידעה כיצד היא נעשתה יונה. ומי שלח אותה, ואיך התחילה. גם לא החשיבה את זאת. היא הדברים עצמם, לא בעל הדברים. זה קורה לך גם כן, לא תמיד אתה רואה את הדברים. אני לא אומר שאפשר לחיות על פי זה עשרים וארבע שעות. אני לא אומר את זה שזה צריך לבוא במקום מוסף ספרותי של יום שישי או של ערב חג. אני לא רומז על עצמי. אולי אני כזה, אבל הפעם לא. צריך מוסף ספרותי מפני שצריך מכולת, צריך רבנות ראשית וראש עירייה וראש ממשלה. לא כולם שואלים שאלות כאלו בעולם. רובם אנשים שמולידים ויולדים ילדים. ובזה הם מקיימים את העולם. לא ומתעסקים בזאת. אבל יונה לא נולדה בשביל ללדת ולא נולד מי שיוליד את יונה. לא נולד הגבר שייתן ליונה זרע. היא לא צריכה לקבל משום אדם, גבר או אישה, שום דבר, היא, יונה או יון, הדמות הזאת היא בשביל להחזיק את הכוח הזה תחת המכסה הזה, ששם ישנם הכוחות שאיש לא יודע מיהם מהם. כל עוד שלא בא המפץ הגדול ולא יפוצץ את הקוסמוס

117
128

116
128

יוסף מונדי על יונה וולך

ליונה וולך

בתקווה שהמוות זה רק מעבר לממשות אחרת

על הגג, בחדר שלך, במדרגות המכוערות האלה התל אביביות
 השיער הארוך שלך והשחור, פחם נוצץ נושק לשערותיו
 המסוכסכות של אבשלום בנך כמו סופת הוריקן מטורפת.
 אהבתי אותך בלי ל.ס.ד.

היית לי כאחות.
 המוות אינו זה, לא מה שחושבים, לא מה שדימינו לעצמנו מתוך
 פרנויה לגיטימית.

היכן את נערה בת 17 שהכרתי אצל מקסים גילן בדירתו של
 רבניצקי

(לא בדירה ממש אלא במרתף)

או שמא אצל ניצן המחייך תמיד לאבטיחים כמו בשירו של
 אלן גינסברג,

או שמא כשאכלנו פלאפל, יאיר, את ואני בכיכר דיזנגוף
 או בהפגנה מול תיאטרון "אהל", הם שברו את הכלים ואותנו
 זרקו לכלבים.

או כשויטק צילם את כולנו צעירים ויפים אצלי ברחוב
 אשתורי הפרחי.

עכשיו הממשות היחידה האפשרית והבלתי מתפשרת הוא חשבון
 הנפש ו

הריח הצהוב של האופיום

סמי מצייר יהלומים מרוחים על סיגריות דובק-10

ביג ג'ו במטבח מכין סוכריות חומות כאלה

חיים לא מסטול מנגן בסיטאר מדולרים

ג'ורג'י חולם על וינה ואוהב את וולך

יונה כמו כפפה של יד לבנה מחרסינה משרטטת חרוזים
 סכיזופרניים.

אני שוקע במערה עמוקה מאוד כמו זו של אפלטון.

בין דירתי שברחוב גורדון

לבין דירתה של יונה מבן-יהודה עד כפר אונו.

- מעריב, 4.10.1985

ויחלק שוב פעם את כדור הארץ והכוכבים לשפריצים, אולי זה
 כבר מתפוצץ, אולי אנחנו כבר בתהליך של חילופים, של התחלפות
 הערכים המוטוריים שבעולם, מי יודע, אז יונה היא כזאת. היא גם
 לא יונה. אינני יודע איך להגיד לך. בא לי נורא, שפשוט מאוד אין
 באפשרותי לצאת לרחוב ולפגוש את יונה וולך ברחוב דיזנגוף. אני
 לא התחבקתי עם יונה אף פעם, לא דיברתי איתה כמעט, ראיתי
 אותה עוברת ברחוב עם החברים שלה, ראיתי אותה עם הצמות
 שלה, את הגוף היפה שלה עם העיניים השחורות שלה והפנים
 החזקים, עוברת בדיזנגוף עם מגפיים. אח, יונה, אח, חבל חבל.
 תפארת כזאת. בשביל לעשות עליך רושם כזה אתה צריך מוטור
 כזה? בזבז כזה אתה צריך? אבל אני צריך את זה, וראיתי את
 זה, אז חבל שזה איננו.

- מתוך "קולו המתוק של האלוהים", תוכנית רדיו
 שערכה אילנה צוקרמן במלאת שנה לפטירתה של יונה
 וולך. התוכנית שודרה ברשת א' ב-27.9.1986.
 הדברים נערכו וסודרו מחדש בכתב העת פרוזה
 (103-104, נובמבר 1988)

119
128

118
128

-
ה
ב
ה
ל
ה
ב
א
-

מאיר ויזלטיר על יאיר הורביץ

דפוס מכל הלב

משחר נעורינו איים עלינו הורביץ במחלתו. זמן קצר אחרי היכרותנו הראשונה – וזה היה לפני 26 שנה – הודיע לי ידידי החדש שימינו ספורים, שהוא לא יגיע לגיל 30; כעבור עשור דובר ב־40, אחר כך ב־50, ובכך כבר צדק, לכל הרוחות. אתה תספיד את כולנו, אמרתי לו אלף פעם. ומה, עמיחי המשורר האדום, המנוע הבלתי אפשרי בעל תעצומות הדיבור הבלתי נדלות, שעישן שתי חפיסות ביום מגיל רך, שתה הרבה יותר ממני, עבד כמו חמור כמגיה וכסדר והשמיע מונולוגים אינסופיים עד חמש בבוקר – טיפוס שמשוני מואר זה רוצה שאאמין שהוא חי על בלימה וכל בוקר חדש שלו הוא בגדר נס? אני, שיש לי אלרגיה לאנשים הגורסים שהם ורק הם בני תמותה, פשוט לא רצייתי להאמין לו. לפני 20 שנה בדיתי את המיתוס שהורביץ (שלא החסיר מעולם הלוויה של סופר או משורר) צובר במגירות שולחנו הספדים נאים על כולנו, והוא, דווקא הוא, עתיד להגיע לגבורות ולהספיד אותנו, בזה אחר זה, על קברינו הרעננים. עכשיו, המגידה עוד לא נפתחה. מי יודע, אולי ניחשתי נכונה, והיא מלאה הספדים. אבל הוא כבר לא יישא אותם.

ברשימה שכתבתי על הורביץ לפני שמונה שנים, בצאת ספרו "אנטומיה של גשם", אמרתי שבשירתו אני מוצא את "הדיקציה הטובה ביותר, הערבה ביותר, הצרופה ביותר, שמציעה השירה העברית כיום". בספרים הבאים הצטללה הדיקציה שלו עוד מעט, נעשתה עוד יותר שקופה, באותו מובן שדיקציה של משורר כביאליק היא שקופה – שנדמה לך שהתכונות שלה הן פשוט התכונות של השפה (העברית) בלי שום עיוות אידיוסיןקרטי של המשורר הזה. היום, כשהקורפוס ננעל סופית במפתח הלב, צריך לומר עוד דבר: הורביץ (המשורר) לא נולד עם דיקציה כזאת. הוא צָרַף אותה בהדרגה, בתהליך מפליא של שכלול עצמי. במובן זה הוא דומה לאימפרסיוניסט אחר, אדמוני גם הוא, ואן גוך – הגמגום של השנים הראשונות הלך ונצרף, בתהליך סלילי, שעוד לא פוענח עד הסוף, עד שנעשה לייחוד הברור של העשור האחרון. מעשה האומנות הקרתני, המבולבל, נהפך לבדולח.

ביום רביעי בבוקר, בבוא השמועה מבריסל, יצאתי לרחוב התל אביבי; ההודעה ברדיו לא הספיקה לי, הותירה מין פקפוק טיפשי בעובדה, הרפלקס הגוטנברגי רצה לראות זאת שחור על גבי לבן בעיתון. ראיתי מכונית מסחרית של בית דפוס. מעל שם הפירמה התנוססה סימנתו: "דפוס מכל הלב". אפיקט לא רע ליאיר הורביץ.

- העיר, 29.7.1988

121
128

120
128

אורי ברנשטיין על יאיר הורביץ

ליאיר הורביץ, ז"ל

עֲכָשׁוּ גּוֹפוֹ מְקַפֵּל וְשׁוֹלְיוֹ נִרְקָבִים,
הוא, שֶׁהַעוֹלָם הִזָּה לוֹ תְּמוּנָה
וְלֹא עָמַד עַל טִיבוֹ, וְלֹא טָרַח.
תָּם וּפְזוּרֵי-דַעַת נִקְרָא פְתָאוֹם,
מוֹנָח, מְסָדֵר, רֵאשׁוֹנָה בְּחַיָּיו.
מְשׁוֹרֵר שְׁאִין בּוֹ כֵּל תּוֹעֵלֶת
מוֹצָן עֲכָשׁוּ בְּמַגְרָה. גִּבָּח,
מְעַשֵּׂר שְׁעַר אֲדָמוֹן, קְלוֹשׁ,
הוא מְכַסֶּה לְהַחֲמוֹ שְׂמִיכֶת עָרֵל,
כְּפוֹת רַגְלָיו, כְּמוֹ פְּפוּחִים וְרָדִים.

וְרַק בְּחוֹף מוֹחוֹ הַמְּאֻבָּד כּוֹוֹן
כֵּל הַהֲזָיִי שְׁאִין עוֹד מִי לְהִזְחוֹ.
כֵּל זֶה נִמְשָׁךְ. לֹא יִתְּכוּ, וְדָאִי
שְׁיִגְמַר אֵי פַעַם. בְּמַדּוּרוֹ,
נְנוּחַ, מְקַרֵּר, חֲסִין סוּף סוּף,
כֵּל הַמְּלִים הַפְּרֻטִיּוֹת שֶׁלוֹ כְּהַרְגֵלּוֹן
נוֹבְטוֹת, הַפְּקָר, כְּמוֹ בְּשִׁדָּה שֶׁל בּוֹר,
לֹא מְטַפֵּל וְלֹא חֲדָל לְצַמַּח.

העיר, 31.3.1989

אדם ברוך על אריה זקס

זקס, או המילואים של השירה

די מפתיע, אני לא זוכר בעל פה שורות של אריה זקס. ירדתי מהמטוס, העורך פנה וביקש כמה מילים על המשורר אריה זקס שמת אתמול. בדרך כלל, אני זוכר שורות. משום מה, עכשיו מול המסוף, כשהטיסה מניו יורק ברקע, אני לא זוכר שורות של זקס. הייתי צריך לזכור. כי זקס מאלה שנשארים בזיכרון המילולי, בשורות משלו או בשורות מתורגמות על ידו.

אבל, לא תישכח תצורת היסוד השירית של זקס, שהיא גם תצורת היסוד ההתנהגותית שלו, שהיא תצורת יסוד החיים שלו. היא מורכבת מתאוות חיים, מהשכלה, מעמדה פוליטית ותרבותית ליברלית, מפוזת המאהב, מתיאטרון ומתיאטרליות, ומאקדמיות מעט ביטניקית.

ואני זוכר את השורה הפוליטית של זקס בעניין הערבים כאן. אחת השורות הכי פסיכולוגיות, הכי תרבותיות והכי יהודיות בפוליטיקה שלנו. זקס, בריאיון לאחר נפילתו ותוך שיקומו, תהה למה אנחנו קוראים לערבים כאן "גויים". מתוך עירנות לשונית, שתמיד הייתה מיוחדת לו, ביקש להסיר את ה"גויים" משכנינו כאן, ולכונן שפה חדשה, שתאפשר חיים משותפים, תעודד קירבה.

123
128

122
128

הניסיון שלו, והוא אז חולה ומנושל מתדמיתו הכמו-בכחוסית, תדמית שטיפח בזיעת אפיו, לנכש את השפה מה"גויים" הזה, שבה את ליבי. זקס ביקש לשנות את אחד הסיגנלים המהותיים של מסמל-מסומל, כשביקש להוריד את ה"גויים" מהערבים. כי ה"גויים" כמעט מסמן אנשים פחותים, הנמצאים "מחוץ לחוק שלנו".

אריה זקס אינו יותר מכפי שהיה "באמת". ונדמה לי שלא היה מתכעס ממש נוכח הגדרתו כמי שפעל בתחום "המילואים של השירה". ברשותכם, לא ארחיב בפשר המונח "מילואים", בהוראתו העברית המסורתית, כלומר לא זו הצבאית, ואסתפק בכך שזקס השלים את הרולד שימל, בחלק משירתו, ובחלק אחר שלה השלים את נתן זך, ובחלק אחר שלה שילם מיסים ליהודה עמיחי, ובחלק אחר, נאמר בתמונות ביוגרפיות, השלים את תמונת נוף הנעורים בשירה הישראלית.

המילים האחרונות שכתב אבא קובנר, על דף לאשתו ויטקה

ויאמר: אני הוא וגם לא הוא
ויעמוד מלכת.

הייעצר

אמר: אני הוא וגם לא
ויעמוד מלכת.

- קיבוץ לוחמי הגטאות, נכתב כנראה ב-24.9.1987

מכל אלה יחד, קם המשורר אריה זקס, ופיתח אישיות של משורר, כולל המניירות. כמו כולנו, השחית זמן וכוח על דימויו הציבורי. לאורך השנים, עשינו כמה לילות בתל אביב, בניו יורק, בירושלים, ביפו. ולא עלה יפה. ואז, שם, הבנתי שאריה זקס לא מספיק לאריה זקס. הוא רצה להיות גם יוז, גם ברימו, גם בן אמוץ, גם קינו, גם זך, גם עמיחי. וכמובן, ימי-ביניים. מעט מובחר מכל אחד מאלה, ועוד לשלוט בניהול הפדרציה האנושית הזו. זה לא הלך. כי זה לא יכול ללכת. וכשזה לא הולך, זה פתטי.

אריה זקס מת צעיר, ואחה מבין, פעם נוספת, שכמעט כל מה שאחה רואה, אתה בעצם רואה בפעם האחרונה. אתה רואה בפעם האחרונה את בן אמוץ, את אהרן בכר, את יונה וולך, את יעקב שבתאי, את יאיר הורביץ, את משה איש כסית, את יוסי קריים. ומישהו, בתורו, רואה אותך בפעם האחרונה, בתורך.

- חדשות, 21.12.1992

125
128

124
128

אהרן אלמוג על דוד אבידן

"אדם זקן - מה יש לו בחייו? / הוא קם בבוקר, ובוקר בו לא קם"...

בסופו של דבר, אולי צדקת. לשם מה צריך אדם לעבור את זה. לעבוד כל חייו, להיות חייב, לחזור שפוף הביתה עם סל מצרכים מהמכולת, לדשדש אל המטבח. איך צחקת בשנותינו היפות ביותר על הקביעות ועל ההטבות ועל הפנסיה המובטחת.

רק בגללך חדלתי לקנות במכולת ברחוב שמשון. לא רציתי לפגוש בך, במבט עיניך המוכיח, לשמוע אותך אומר לי שוב ושוב: "איך אינך מתבייש, אדם אינטליגנטי, סוחב, סוחב".

הייתה לך עברית. חרזת תמיד בצורה מקורית: "ואומרים שקוראים לך רוחמה, / מקום שהרוחות באות משָׁמָה".

בשירך על ציפור האש כתבת: "הציפור תפסה את האש בשעת מעשה / וחיפתה עליה וסיפקה לה מחסה / וסיכנה את שמה הטוב ואת נוצותיה". בריחוק של זמן זה נשמע כמו אגדה לילדים. היית משורר ילדים. כך שואל ילד: "לבד אל הלילה? לבד / אל הלילה הרטוב הזה? לבד / אל הלילה המסתיים הזה?".

כן, לבד. ודאי שלבד. מה חשבת, שעם סגנית מלכת היופי?

התחלת בפורד 47, סיימת בפולקסווגן 73. התקדמת יחסית לא רע, יצאת למרוץ הגדול עם מטען רוחני מעניין. שורות יפהפיות. אתה תחסר לנו. חכה בלובי, לא נאחר לבוא, על ארבע נגיע. בחייך, עשה פעם ג'יסטה, שמור מקום. ובינתיים, שלום לעפרך, ידיד.

- ידיעות אחרונות, 19.5.1995

אבות ישורון על אבא קובנר

בלי אבא קובנר, בלי אבא

בלי אבא קובנר, בלי אבא [...] נצמדתי אל האיש הזה עם האף הארוך, העיניים הגדולות, והקול העמוק הזה שהולך לאיבוד, והנשמה העמוקה [...] היינו מתנשקים כמו שתי נשים מאוהבות. היינו קשורים. ולידו [ליד אלתרמן, שהפגיש ביניהם - העורכים] הרגשנו כמו הדגים הקטנים הנבלעים מנוכחותו של דג גדול, כך גם אנחנו נבלענו על ידו [...] הכי גרוע שבקבר אי אפשר לדבר [...] יום עצוב מאוד אבל גם יום גדול. עד כמה שגדולה הטרגדיה, כך גדול היום. לא כל יום זוכים לזה שנלקח אדם כמו אבא קובנר. יש מי שבוחר את הימים בהם יילקחו למעלה, ואני מאמין שמישהו בוחר, שאין בלאגן. אני מאמין שיש ימים שנבחרים למעשים גדולים של העולם. כך היום בו נולד אדם, כך גם יש יום נבחר בו נלקחים ברואים גדולים חזרה. נעמוד בדחילו וברחימו ונברך אותו שתמיד יהיה איתנו.

- מתוך הספד שנשא אבות ישורון על קברו של אבא קובנר, 28.9.1987 (צוטט אצל ראומה זיסקינד, מעריב, 29.9.1987)

127
128

126
128

ה
ב
ה
ל
ה
ב
א

מרדכי גלדמן על חזי לסקלי

קיצור האמת על חזי: חזי לסקלי היה אדם פגיע מאוד פסיכולוגית. האדם הכי מורעל שיצא לי להיתקל בו. המורעלות שלו גרמה לו לראות רעל בכל מקום ולהרעיל כל דבר שאפשר. זה היה מצב יציב שהתקיים הרבה שנים עוד לפני שחלה. הוא היה בעל כשרון מוגבל מאוד באמנות ובמיוחד בשירה. אבל התעקש מאוד להיות משורר טוב. לא היה טבעי לו להיות משורר. הוא כתב שירה מתוך חקירתה, הוא היה משורר מלאכותי. המאמצים נמשכו שנים רבות שבהן לא הבחינו בו, אבל הוא התעקש ובסוף הצליח. הצליח לכתוב לא מעט שירים טובים, שדרכם הרעלים הפכו לעתים לגבישים זוהרים. בשירים הביא איזה חסד מהעולם אליו ואולי איזה חסד יחידי ממנו לסביבה. כי היה נטול חסד לזולת ובדרך כלל הזולת לא נטה לו חסד. דרך השירים שהם מין 'ריקודי אין' נוצרה אהבה סביבו.

- העיר, 3.6.1994